

54902

ქართული
ბიბლიოთეკა

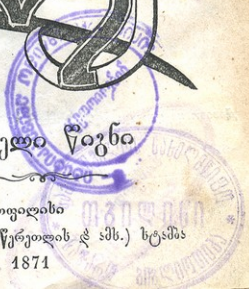
წიგნი

თფილისი

დუბლინის (გ. წერეთლის დ. ახ.) სტამბა

1871

190

1870

ქართული
ზოგადი ბიბლიოთეკა

Дозволено цитировать. Тиб. м.с. 30 Декабря 1870

187

ბიბლიოთეკის მდიანი
1870

ჰიპოკრატე ღიგნის შინაარსი

ქართული
ბიბლიოთეკა

სადღეგრძელო, ანუ ომის შემდეგ ღამე ღვინო;
ერეკნის სიასლოეს (თ. გრ. ორბელიანისა).

დოქტორი კრუპოვის თსსულებიდან, კაცობრი-
ობის სულის აკათმოფობასე (რუსულით თარ-
გმნილი გ. წერეთლისაგან).

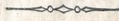
«სატრფოვ! სშირად ღადი ფიქრი.» (ლექსი***-სა).
სხალი საფრანგეთი. ისტორიული სურათები. I. სა-
ფრანგეთის მდგომარეობა წარსულ საუკუნეში.
(ნ. სკანდელისა)

«მესმის, მესმის სანატრელი...» (ლექსი ***სა-).
მოტივის ღამქრობის განჩინება მეორე ერეკლე
მეფისა.

სასსაღწელო (საუბარი მკითხველთან, ნ. სკანდე-
ლისა).

ღამატება

გულივერის მოგზაურობა, თსსულისა ჯვანთან
სვიფტისა (ნ. სკანდელის ნათარგმნი.)

ქართული
ზოგრაფიული

სადღეობელები

ანუ

ამის შემდგომ ღამე ღვინო, ერევნის
სიანჯღებს

თ. გრ. თრბელიანისა

თ. ალ. ვ. თრბელიანს

აწ სად არიან ივინი, მას უამსა ღვინში
ვინტ იუვენს,
მხანი და ტოლნი ვაჟკატნი, რომელნი სილ-
ვით გუბლხენდენ?...
განგუშობრდენ გულის ნატნობნი, ვინტა გული-
თა გკიუჭარდენ,
თუბლთ მიგკეივარნენ... წავიდნენ... ძველთაგან
დაჭკითით მე და შენ!...

კრებული

მხედარნი

ეროვნული

ბიბლიოთეკა

ზოი თენ, ღვინოვ, უოვლად ძლიერო,
 ლხინით, შექტევით გულნი აღვიგზნე,
 გულის ჳირთ მდევნო, ნიჭო ტურნო,
 ვინ არს, რომელ გსუა და არ აღხინე!

სადღეგრძელო

მძანო, აღწავსოთ თვიალა, წინაპართ მო-
 სასსენებლად,
 რომელთა დაწმდვეს სიტოტხლე მამულის ასა-
 მადლებლად,
 რომელთა სახე დიდების სხივს მოგჭთვენს
 გასამხნეველად,
 რომელთა სული მაღალი ჩუტნტ მიგვიოსიდეებს
 ტად მაღლად!

ვითარტა ტეტხლი მარტოდა მსჩანს ველსა
 ზედა ჭითოძილი,
 რომლისა კუამლი ჭყერში ქარის შებერვით
 არს მქრალი,

სადღეგრძელო

ეგრეთ იქნების აღსრული ამ სრულით მისი
გზა ცხოვრებისა ვინც განვლო და არ აღ-
ბეჭდა ნაკალი!

ვინ გვიტზრის, ვინა გვიჩუქნოს, სადა სტოკ-
რებდენ ძველ-გმირნი?
დროძან შემესრას, აღჭკავს მიწით მათნიცა სათ-
ლავნი;
მარამ, მსტოცხალან ჯერეთცა დიდების მათ
მოედანი
მათი სახელი, მათ ხმალი, საქმენი სახელ-
განნი!

მძნო, პატრიოთ მივმართოთ თუაღნი,
წასულთა ძველად საუკუნეთა,
მათში სახენი მსიანან ნათელნი,
გმირთა მამულის განმადიდეთა!...

ვინ მოდგას? ვინ არს? ვისი ჩირდილი
დაქმნეს იჟერსა ჩათვიქრებითა?
ნუ თუ კვლარა უტვნია შვილი,

მისგან აღსრდილი ტრეფიანლებითა?
 ერეკლესული

შენ, ჭე ივანჯოზ, ჭქქუნ ერთ-მთავრობა,
 შენ მოეტ ქართველს წიგნი ზარკელი,
 შენ დაუმკვიდრე ერსა ერთობა
 და ერთობასა წესი და ძალი!

და ივერიის აღინდა მეფობა,
 და განძლიერდა შენისა სიბრძნით;
 შორსა განითქვა მისი გმირობა
 და მის მეფენი დიდების ბრწყინვით!

ქრისტეს ნათელით განათლებული,
 მეფე მირიან ჭბრწყინავს გვირგვინით,
 ჯუჯარისა ძალით გარემორტყეული,
 შემესრავს კერზთა მათის ბომონით!

და განჭქრა, ახლის აღთქმისა ძალით,
 მკელის ივერის ბნელი რწმუნება;
 ქართველთ მიხედეს ცას სიხარულით
 და საუკუნო მსტნეს მუნ ცხოვრება!...

მუხარადს მკელ-ლომ გამოსასული,

გელს მხვილით, ვინ მოვალს გრგვინვით?
 ვით ბრძოლის ღმერთი, თუთ მბრძანებელი
 მხად არს საბრძოდ სახე შერისხვით!

ესე არს გმირი ის გორგ-ასლანი,
 რომლის შესეფით სწარსელნი ჰმართდენ,
 მისწუდნენ სადაც მის ძლიერნი მკლავნი,
 მტერთა შელეწდნენ და შემესრვიდენ!

ზეცა წუალობად, ნუგეშად, ივერსა გა-
 ოხრებულსა
 მეფედ პოუვლენს დავითსა *), ზეკარდმო
 სიურმით ცხებულსა,
 მხედართ-მთავარსა უძლეველს, გულ-მწუა-
 ლესა მსაჯულსა,
 ზეჩინგონებით გასწავლულს, ენა-მდინარე-
 მეტყუებულს!...

დავით ჰმთქვი «იუან ქალაქნი» და აღ-
 მოჰსტენდნენ ქალაქნი!

*) დავით აღმაშენებელი, რომელიც გამეფ-
 და მამან, ოდესცა საქართველო იყო სრუ-
 ლიად გაოხრებული მაჰმადიანთაგან.

განჭულე უდაბნო ოსური, — სავსედ დაბებით
დაჭკარ წერაქვი — და აღინდენ ტამარნი, ტურ-
თვად ნაშენნი!

მუნ შენთან ღმერთსა ჰმადლობენ გალობით
შენნი ივერნი!

ხმა-ჭყავ და აღსდგა ივერი ძენიქსებრ
განახლებული,
დიდების სხივით შემოსილ, მშვიდობით
აღუწებული!...

აღმხედრდი ღაშქრად — და ივლჩკის სულ-
თანნი *) შემრწუნებული,
შირვანდ, დერბენდი, ჭყავ სამსდჟრად,
შენის ხმლით შემოსხული! **) —

*) შამახისის სულთანნი გაიპარა შეშინებუ-
ლი მეთვის დავითის ჯარის მიახლოებითა.

**) მაშინ საქართველს სამსდჟარი (იუ-
ანი, შამახია და დერბენდი) (ახილუ «ქართ-
ცხოვრება»).

სადღეგრძელო

ვასკვლავად გვინათს სახე ნათელი,
თქალნი, სიამის გამომატენნი,
სარო-ტანადი, ნაზად მრსეველი,
თიანი ნაწნარად ბრელის ნათელნი!

ვითარცა ღმერთა მშვენებების,
ქველ-მოქმედების, სხაიერების,
ვით ტრედი მადლის მშვიდი და წყნარი,
ეგრეთ შვენებით მოვალს თამარი!

სხივ-ცისკრისანი მისი გვირგვინი,
უზურავს დიდებას და სათნოებას;
წინაშე მისსა ძლევა და მუხნი
განადიდებენ მისსა მეფობას!

მის დროშას მოქსდეკს დიდი ორბული
შოთა უკრდავი, ბრძენი ჭუონდიდი;
მხედართ-მთავარი დიდი მხარგრძელი
და გამრეკელი, ლომებრ გულადი!

თამარის დროშა გაშალეს, შეკრბა დიდ-
უბეს *) ლაშქარი:

*) დიდუბეს გამხდნენ იმ მინდორს,

კახი ფარ-შუბით, თუმი სმლით, ფშავ-სეგ-
 სურს მშვენისა მჭარს,
 მკლავით ძლიერი ქართველი, ვით ტანე-ბუ-
 რჯი მაგარი,
 ოსი ფეხ-მარდი, მთიული ბრძოლაში შეუ-
 ჰოვარი!

მესხი მსწავლითა ქებული, გიბრი იმე-
 რი სრდილობით,
 და მშვილდოსნობით აფხაზი, გურული, მე-
 გრი მკვირცხლობით!...
 თამარი მლოცავს ჯვართა, ჯარს ამხნევს
 გულას-უხვებით;
 გული მეთვისა ზღჳა არის, უსამსდჳროება წყა-
 ლობით!...

გალაშქრდენ, მისწუდენ კარნუსა *), ერ-
 თის შეტევით მილეწეს!

სადაც უხლა არის ნემენტის კოლონია, მუშათა-
 იდი, ბაღი და მინდორი აგჳაღისკენ. — დი-
 დუბეში იგდა თამარ მეფას სასახლე, რომელ-
 იაც იყო მეორე მისი ქორწილი.

*) კარნუ ქალაქია, აწინდელი არსრუმი.

ლომებრ მისტვიანდენ სინოზსა, მის ტახე ზღუა-
 ში ^{ქვემოთ} ~~განუღეს~~ ^{განუღეს} ~~განუღეს~~ ^{განუღეს}
 განუღეს არეში *), თავრიში, ყაფლანქუ
 გარდაიარეს,
 და მტკვერი გახრებისა, ღუთის რისხუად,
 ყაზმინს თავს-დაჭიტეს!

დრონი იტუალენ... იხილეთ ქეთევან ნაზად
 აღზრდილი **) ^{ქეთევან}
 მამულისათჳს იტანჯვის, სარწმუნოების დამ-
 ტველი!
 კორტ-დაგლეჯილი შანგებით, მკერდსედა
 ტეტლ-ანთებული,
 სულის სიმაღლეს გვიმტკიიტებს ზეტად დიდუ-
 ბათ აღმსულებლი!...

ნათელ-გვირგვინით მოჭსრინან კახეთის
 მხსნელნი გიარები,

*) კნ. ჰასკევიჩიძან 1827 წელსა სწორეთ
 ამ გზით განუღო ძლევა-შემოსილის რუსის
 ჯარითა მიანამდის.

**) ქეთევან დედოფალი.

ელისბარ *), შალვა, ბიძინა, მტარვლის-
 გან დატანჯულნი...
 ტარიგად შესწირვად მხვილით განგმერი-
 ლები,
 ღმერთს ავედრებენ მამულსა მათ უკანასკნელ
 სიტყუებში!

აჲა, ცხრა ძმანი, სახელ-განთქმულნი,
 ძმანი გულითად შეთვისებულნი;
 ვით წმინდა მსხვეჭრელი, ცად შეწირულნი,
 ერთს ჟამს, ერთს ომში ერთად დაკლულ-
 ნი **).

აჲა ერთგული ამილახვარი,
 თაკ-დადებითა მეუვისთჳს მკჳდარი!...

*) ელისბარ იუჲ ჩოლაყაშვილი, შალვა
 და ბიძინა ქსნის-ერის-თავნი.

***) ხერხეულიძის ძენი, განთქმულნი ვაჟ-
 კატობითა, დაიხრცენ ერთათ მარაბდის ომ-
 ში ზირის-პირ შაჰბაზისა.

და მეუის ძალნი ოთხნი წააღნი *).
 თითო ერთ ჭარად დაფასებულნი

ამა მსჯელისა წიგნითა ვახტანგ სვე-
 წარებული, **)

სწავლის მოუქარე, მოვარკელი, გონება ამაღ-
 ლებული!

უცხოსა ტის ქუცში მარტოობს მისი საოულავი
 ობოლი,

დაუტირავი ჩუწნთაგან, ჩუწნთჳს კი დამიწე-
 ბული!

ამა ივერის ნუგეშ-დიდება,
 თვისის დროისა გამშვენებული
 მამაცთა შორის საკვირველებს,

*) ესენი იუკუნენ ერთ დროს, გჭარად: ორბე-
 ლიანი, ბარათაშუალი, ანდრონიკაშვილი-კუნი-
 ანი და ბორცის შუალი მახაბელი. მეოვე ირავ-
 ლი იტყუადა: «თითო წააღ დარს თითო
 ჭარად.»

***) მეოვე ვახტანგ მარხია ასტრახანში.

პატარა კახი, მეფე ირაკლი! *)

წარბ-შეკმუხვნილი, ხმაღ კელამწიფელნი
ნიტ,

ვამ მას მტერსა, სად აღინებოდა!
ერთის შეხედვით, მტერთა შემუსრვით,
ბრძოლა წამსავე გარდაწყდებოდა!

დღენი ამისნი ემსგავსნეს ჩასვენებულსა
ბრწყინვით მზეს,
მის შუქი თუტა გვინათებს, მარამ გელარ
გმხერთ მისს სახეს!
მამული გელარ იხილავს ირაკლის ხმაღსა
მდეღვარეს,
დიდება ივერიისა მასთან მარხია სამარეს!

ორის ათასით სად მიხვალ, ჭე ლევან **)
სუღით ნათულა?

*) კახელები ეძახიან მეფე ირაკლის პატარა კახად; სიმღერაშიაც მოხსენებენ: «ბატონი მეფე ირაკლი ჩუტნი პატარა კახია»

**) მეფე ირაკლის შვილი, მაღალ-გო-

შენ შოლოდ მამის იმედო, უდროდ მსე-

დაბნელებულა!

მსსკრძლო ბნელისა შტერობის, შეუბრა-
ლებით შეჭმულა!...

შეირყა ცახტი მეთვისა, რა შშთახველ სა-
ოლაგს ღომ-გულა!

რა ტეტხლი გაჩნდა გაღმა-შხარს, რა
გრგვინვა მოდის ბრძოლისა?

მთლათ დაღისცანი მოაწვა გასაოხრებლად
ეუწარღისა!

ოცდა-რვა დღეა, რა ისმის ხმა ორის შეუ-
წვეკტლისა!

გაჭირდა... ციხე მისუსტდა... სად არის
კელი მხსნელისა?

ნიერი და ვაჟკაცი; მეოვემ ჩახბარა ამას დიდ-
ვაჟკაცობისათვის თავის ბაირადი და ორი ათა-
სი გამორჩენილი ვაჟკაცობითა მხედარნი. მე-
ოვემ ამისის რჩევით დაადგინა მორიგის ჯარი.
(ის ბუტ: შახისკა) ამბობენ ვითომც ლევან მო-
სწამლა მისმა მეუღლემ (ნათ. თ. ა. ვ. ორ-
ბულიანისაგან.)

ოცასის მხედრით სოლომან *) ოთარ

ნოდარის ძენი და ბოსტა **) და ვით და

ბებურიშვილი;

გაჩნდნენ... დაჭკივლეს... სმაღ და სმაღ,

შუა გაახუეს ლეკთ ძალი,

და გამოიხსნეს ბრწეინავი კახეთის თვალი

უვარელი!

*) სოლომან და ოთარი იუქნენ ძმანი ქვა-
ბულაშვილნი.

**) მეოვე ირაკლის, ძალიან დამარცხე-
ბულსა აღაზნის შირსე ჳარელებისაგან, დაუ-
დგა დაღალულობით ცხენი. მეოვემ სთხოვა ქი-
ნიუის მოურავს თამაზ ანდრონიკაშვილს ცხენი
და მან მოახსენა: «ბატონო, შემოძიჯ ქით და
ოწნივე ერთად მოვრჩებით, თორემ მტერი
ახლა მოგუდვს». «შენც შეგარცხვინა და შე-
ნი ცხენიცა, უბასუხა ბატონმა. ამ დროს მო-
ადგა უმაწვილი კაცი, ჩამოსტა ცხენით და მო-
ართვა მეოვეს; და ამით მეოვე მორჩა განსა-
დელისაგან. ეს უმაწვილი კაცი იყო ბოსტა,
რომლის გვარი მეოვისაგან გახსნაურშვილებული
ესლაც არიან ბოსტაშვილები.

დიდებულ სახით, გელ-უშიშარი,
 ვინ არს, რომ მისგან მტერი იშინებოდეს?
 ჯარის იმედი, მტკიცე საფარი,
 ძლევას მის დროშას წინა-მოუძღვის!

შენ ხარ, ზე დავით *) გმირი, ლომ-
 გული,
 ვინც იუკ მტრისთვის, ვით ცისა რის-
 ხეა;
 მარჯვენას გეუბრა სიკუდილის ტელი,
 საცა შექმნახე, მუნ იუო მტერთ სრუხა!

და საქარია **) მიწისა მგელი,
 ანაზღუელად მუნ აღინდებოდა,

*) დავით სარდალი ორბელაანი, განთქმუ-
 ლი ვაჟკაცობითა და სარდალობითა; ის იუო
 მისეჲი დიდის გომარჯვებისა წინაგ ხანზედ
 გრივანთან და ასპინძლის ომისაგა ოსმალ-ლეკებსე.

**) საქარია ანდრონიკაშვილი, ქიზიუის მოუ-
 რავი, დიდი ვაჟკაცი. ლეკნი ამას ეძახდნენ
 «მიწის მგელად».

სადაც მტერი გალღებული,
მისგან შეშუსვრას არ მოელოდნ!

ვითარცა ჭექა, მისი დატემა
მტერთა ზედ იუა, ესრეთ საზარლად;
სადა იელვა მახვილმა მისმა,
მუნ მტრის სიტოცხლე განქქარდა მსწრა-
ფულად!

გუნდნი და გუნდნი ვაჟკაცთა მსჩანან მა-
შულის მივარკველნი!
ზოგნი აზატის დამხობნი, ზოგნი თეშურის
მეგრძოლნი!

აი ახვინძის გმირები, ღირსებით თაყუან-ტე-
მულნი,
რომელთ შეჭლებეს მტრის სისხლით მტკჭუ-
რის ზვირთნი აღელებულნი!

აი სამასნი გმირები დუშეთით თბილისს
მოსულნი *)

*) სამასნი არაკველნი მოვიდნენ თბი-
ლისს დუშეთიდან აღა მაჭყაღ-ხანის შემოსე-

მეუვის შეწევნად, და მის წინ, მისთვისვე შე-
 «თუ გაგვიწერება ღმერთი და კერა გან-
 კმსდევნეთ მტრის ძალი,
 იყოს შერცხვნილ, ვინც რეზნგან შინა წავი-
 დეს ცოცხალი!»
 და გადიწერეს ზარსჯუარი... ვაჟკაცებო სძალი
 იმიშულებს...
 და შავარდენებო მივარდნენ სპარსთა ურიცხვ-
 სს სიმრავლეს!
 შეშსძრეს... გაჭიფანტეს.. ძარბაძუდ თავიც თვსი
 დააკლეს!..
 თვით ვაჟკაცთა წმინდა არს... მათცა სიკუდი-
 ლით შემოწმეს!..
 თავგანწირულმა გმირებამ კერა დაშსძლია
 შავ-მსკედრი...
 წახდა თბილისი და მასთან დაემხრო ძველი ივერი!

ლის დროს, შეჭიფიტეს მეუვეს და ერთი-
 ზღარ გამოვიდა ცოცხალი ომიდან. ესენი იუ-
 ვნენ ვახტანგ ბატონიშვილის კელქევიით და
 კრწანისის ბალებთან დახმარებენ (ნათქ. თ.
 აღექსანდრე ვახ. ორბელიანისაგან).

და სად დაწითლიეს გვირთ სისხლი,
 ვეძებერთ სიამით ბაღთ მწიფსუნთ;
 მუნით მოისძის ღვინის ხმა, გულ-უნრუნ-
 ველთა მოღვინეთ!
 და მას წმიდასა აღაგსა, თაყუან-სატემსა
 ღირსებით,
 გლახ-უპეტრებს ივერს-ქუცხუ მსთრგუნავს გუ-
 ლითა უგრძობით!
 გვირთ, მამულის მადიდრთ, თქვენა ხარო
 რქენი დიდება!
 თქვენთა სახელთა ამაყად წარმოქსთქვამს შთა-
 მამაულობა!
 თქვენთა საქეთა მოთხრობით მოხუცს ტრემლ-
 მოედინებს,
 მხნეობით აღტაცებული ჳაბუკი ხმაღსა მის-
 წმდება!—

მხედარნი

გვირთ, მამულის მადიდრთ, თქვენა ხარო
 რქენი დიდება!

თქუცნთა სახელთა ამაყად წარმოსთქვამს
 შთანშავდობას!
 თქუცნთა საქმეთა მათხრობით მოხუცს
 ტრემლს მოედინება,
 მხეობით აღტაცებული, ჳახუკი ხმაღსა მის-
 წუდება!

სადღეგრძელო

კელმწიფევი ჩუცნო,
 ძლიერო, ბრძენო!
 მხედარნი შენნი,
 ერთგულნი, მხენი,

ვმსჯამთ შენს სადღეგრძელოს მოწიწე-
 ბითა!

გულნი ივერთა გვაქუს მსხუცრზლად გზადა,
 შენდა შესაივერ შესაწირავად;
 საყდარი შენი ჳსდგას გულსა ჩუცნსა, მო-
 ვედ მშვიდობის ჩუცნდა საკმევად!
 ძველი ივერი,
 შენი ივერი,
 შენდა მოჳმართავს თუჯღსა და გულსა;

შენგან მოელის,

რომ ღამჯარს მსწავლის

გუჲლად აღუნთებ ძველად გამქრალს!

შენგან მოელის,

ვით განჯავსულის

ეჭვილი მზისგან აღმოცენას!

განახლებული,

განათლებული,

ძენიქებრ იწუებს აღმა-ოვრენას!

მტრისა მძლეველსა,

ჩუტნსა მიჯარველსა,

მარჯვენას შენსა განავრტობ ჩუტნზე;

ახლის ცხოვრებით,

ადუჭვილდებით,

ვითარცა მდელო მზის შარავანდზე!

მტერი შეძრწუნდეს,

რა მოახლოვდეს

ძინეობით დატულს, შენსა სამზღჲარს!

თამარის დღენი,

დიდების დღენი,

შენ მოუვლინე შენსა ივერსა!...

ღმერთო გვისმინე,

მეუეს მოჭოინე,
ძლეკა, კურთხევა, ძადლი ზეტეიერ!
ჩქუნდა დიდებად,
ბედნიერებად,
მეუე გვიტოტხლე მრავალ-ქამიერ!

მსედარნი

დმერთო გვისძინე,
მეუეს მოჭოინე
ძლეკა, კურთხევა, ძადლი ზეტეიერ!
ჩქუნდა დიდებად,
ბედნიერებად,
მეუე გვიტოტხლე მრავალ-ქამიერ!
მრავალ-ქამიერ!
მრავალ-ქამიერ!

სადღეგრძელო

ჰე ძამულა, სასურველა, ვინ გასხენოს,
რომ მის გული
არ აღთრთელდეს სიხარულის აღტაცებითა
აღქსილი?

ვინ გიხილავს ღრესა სსშიშს, არ დაწმინდოს /
 თვისი მისწლი,
 არა დაკლავს თავი თვისი, შენ დიდებინა, ვი-
 თა მსხუტრბლი?
 ვინ არ შეესტრით მას ადგილს, სად აღ-
 გვეხილნეს ზირველ თქალნი?
 სად მხრბიოდა მსაარული სიუმაწვილე ნათლად
 რქტნი?
 სად გქუთარვიდა ნუბიერად ხვევნა ალერსით
 მშობლისა,
 და სად აღგვენთო ზირველად გულს ტეტხლი
 სიუჭარელისა?
 სად აწ ნახისა რხევითა კეკლუტნი, გულის
 მიტყანნი,
 ტაძრად მიდიან ტრემლითა, რქტნთუს მხურ-
 ვალედ მლოტანნი!
 სადა შეეჭხარით ლაქუჩარდად ტისა კამარას
 მორთულსა,
 მასხე მკვალსა კელმწიფებრ სხეს ბრწუინკით
 განსხივებულსა,
 ღამით ვარსკვლავანს ივირუსსა, მთავარით
 განათებულსა,

სიტყვების მოძიების ჭეშისა, სუნნელებს შე-

სავეჭვებს!

სად მთანი უინვის გვირგვინით ზრინ ტად-
მდე ასულნი,

და მდინარენი წახილით ზვირთის ზვირთებ-

ზედ მსროლელნი; უფსკრულნი ჩაბნელებულნი, კლდენითა ჟალ-

გადუწვედენელნი, სად მონადირე ჰსდევს ჯისჴსა და მის ქუჭმ

ჴელენან დრებულნი! სად გელნი, ივერით ზურმუხტნი, ნაზადა აღ-

წიანდებიან! მათზე კასკასით წყარონი გაზარებულნი მორ-

ბიან; მათ სიკამკამეს უჴაზილნი თავდახრით გან-

ცვიფრდებიან; გულს მათი ხილვას უხარის, თჴალთ კჴალად

ენატრებიან! სხჴა საქართველო სად არის, რომელი

კუთხე ქუჭყენისა? ვერი გულადი, ზურადი, მებრძოლი შავის ბედისა!

შავთა ღრთ ვერა შეჭსტქალეს მის გული

იგივ მხნე, იგივ მღერალი, მოყვარე თავის
მაწისა!

მამულისათვის ფიალას სავსე ვჭსტქათ სიამო-
ვნებით,
და იქმნეს აღუქავებული კეთილადღეობით, დი-
დებით;
იქმნეს მის ქედი აღუქანილ ცათამდის მეთა-
მხნეობით,
და სიუქარელის მისდაძი ვჭსტარობდეთ გულსა
აღსნებით!

სოფელი იმათ არა ღირს, კაცია ნატრობ-
დეს ჟამ გრძელსა,
თუ ფუჭი მისი სიტყვებზე ვერა რას არგებს
მამულსა!
მის სადიდებლად ჩუტნ შეკვჭსტქადეთ უშიშრად
ათასს მახვილსა!
და მოკვჭსტქადეთ, თუ კი სიკუჭდილით ვადი-
დებთ მისსა სახელსა!

მხედარნი

ეროვნული

გზისმარშალი

ჭე მამულო, სასურველო, ვინ განსენოს,
 რომ მის გული
 არ აღთრთოდეს სიხარულის აღტაცებითა
 აღწესილი?
 ვინ გიხილოს დროსა საშიშს, არ დაშთხიოს
 თვისი სისხლი,
 არა დაკლას თავი თვისი, შენ დიდებად, ვითა
 მსხუტრძლი!

სადღეგრძელო

ვაი ვინცა ეშის ტეტხლით ჩემებრ გულსა
 მკურნად მხედვენ...
 მარამ, ჭე შენ, მეგობრობავ, შეუბის ვასკუ-
 ლავად აღვეგზენ,
 გვინათლე ცხორებისა გზა, ზედა უჩავილნი
 მომწიანენ,
 და განჭვლათ გულის სიმტკიცით, შენც თა-
 ნამკურნად შეგვექმენ!

და არის ჩუქნი სიტყვებზე, თუ არა, საქ-
მეუბნებიან?

თუ არ აღვადგენთ დაცემულს, არ ვექმნეთ
ნუგეშ-მტემელი?

თუ არა ვსდევნით ბოროტსა, მართლის არა
ვართ მივარკველი?

სხვის კენესა თუ არ გვაწუხებს, სხვის არა
გვესმის ტკივილი?

ამ ქაზრის გულსა დანერგვით ვმსდევნიდეთ
სულ-მოკლეობას,

ვსდევნიდეთ ძალას დამჩაგვრელს და მისსა
უსამართლობას;

ვმსდევნიდეთ კატის წამხილწველს, უწმინდურ
ანგაზრებას;

ვმსდევნიდეთ უოგელს, რატ უშლის კატისა
სულის ძაღლობას!

მიეცით ნიჟსა გზა თვართა, თაუქანისცემს
ღირსებას:

მხალოდ კატს აძლევს ნიჟს ზენა და არა გჟა-
რის შვილობას!

კაცი ის არის, ვინც არის ზეგარდმო მად-
ლით ცხებულნი,
მის მხოლოდ ღვაწლი არს კეთილ, მით მზა-
რე დაშვენებული!...

კმარა მოძღვრობა... დავლით... ვინ
იტის ხელ ვინ მოგუჰკლდეს?
ნატულად ღზინისა, იქმნება, ვისმე გვითხრი-
დენ სამარეს? *)
ოხ! ვით ძნელ-არს მეგობრისთვის მეგობარსა
როს მარხვიდეს,
ანუ სჭურვდეს საშიშს ალაცს, შემწეობას
ვერ აძლევდეს!

*) ერევნის დორმეტაჟში მოჭკლეს სვიმონ
ვანჩაძე; ჯავან-ბულადის ომში გაბრიელ სო-
ლადა-შვილი და ურდო აბბატის სიანლოეს
სვიმონ ჭავჭავაძე, სამნივე მშვენიერნი და
სავსენი გონებითა უმაწვილნი კაცნი. გაბრიელ
იყო დასახატავი ცხენოსანი, იმ დროს, რო-
დესაც საქართველოში იუჟნენ მრავალნი გა-
მოჩენილნი ცხენოსანნი.

მისთვის ეს უამი ლხინისა მოკვსუევიცოთ,
 ვითა მუჭა ვინლი,
 რომლისა სუნი, სიტუროვე, არა არს ჯერეთ
 გამქრალი!

სუქლის იმედით არ ვჭკარგოთ ეს უამი მალხი-
 ნებელი,
 თუარა, მეწმუნეთ, რომ სუქლე სშირად არს
 მატუნებელი!

მეგობრობასა წმინდასა შევჭსწირით სრულად
 რატ გუჩქუნდეს!
 დაკლით მისთვის თვიალს და აღთქმას არა გუჩა-
 ვიწუდეს...

ვიუკუნეთ ცოცხალნი მეგობრად, და ვინცა
 მშვიდნი და ვინცა მშვიდნი
 ცრემლნი, კურთხევა მეგობართ თან გავაუ-
 ლოთ სამარეს!

მხედარნი

აწვე შევეძეთ, ჭე ძმანო! ვინ იცის სუქლ
 ვინ მოგუჩკლდეს?

ნატყლად ლხინისა, იქმნება, ვისმე გვითხრიდენ
 დას! ვით მნელ-აწს მეგობრისთჳს მეგობარსა
 რას მარხვიდეს,
 ანუ სჭურჭედეს საშიშს აღაგს, შემწეობას
 ვერ აძლევდეს!

სადღეგრძელო

მძანო, ივიწუთ მტირეს ჟამს მტერი, რძი
 და დიდება,
 მოიგონეთ სიუკარული, რომლით სიტყვსლუ
 გვიტყბებთ,
 რომლის შექი აღგჳმადლებს, რომლით სული
 გვინათლდება,
 რომლით ვატი მშვენიერობს, მაშინ თჳთ
 დიერტს ემსგავსება!

სადა ხარ სიუწარულის დღევ, აღაწა უკმო
 იქტევი?
 დიმილით შენსა შეურსას, ნუ თუ აძარდ ვი-
 სურვი?

გულის მნათი, ლამპარნი, ნუ თუ ჩემთვის განა /

და ჩემი ბუნებრივად წასულთა დღეთათნ წარ-
ვიდა?

გული რა იგრძნობს სიუჩარულს, სიტყ-
ვებზე მამინ აღუჭარავდეს!
ნეტარ ის ჟამი, რას სატროფი თავსა ჩუქნისა
გუჯავიწებდეს!

მას შევჭმტროფდეთ, შევხაროდეთ, თავს გვე-
ლოდეთ, ის გუტანჯავდეს;
ხან უწყალოდ გულს გვიკლავდეს, ხან ღმობი-
თა ნუგეშ-გუტემდეს!

რა ნახოს კეთილ უგრძნობმან ტროფობისა
მნელთა ჭირებთა,
ვის არ შევხარ ეშხი გულს, არ ებრძვის გუ-
ლის წულულებთა?

მიმხედეთ ვარდსა, — მამინ მშვენს უმეტესს სუნ-
ნელებათა,
ოდეს ნახვი შესებით შეარყევს მისთა რტო-
ებთა!

სიუჟარულისა ლითა ვის ჩუცნში გული
 და სატროფოს სახე მარად ვის სულსა აღბუჭ-
 დვით თან მსდევდეს,
 ამა სოფელსა მას რაა წინა-საბრკელად აღუ-
 გულს სიუჟარულით, ველს ხმალით, რას არა
 აღასრულებდეს?

მაშ აბა, ძმანო, გულის სატროფოსთუს
 თვალსა საგსე შევქსუათ წყურვილით;
 ვისურვოთ, რომელ მის ცრემლი ჭმუნვის
 გაშრეს, ვით ღვინო, ამა ივალით!

შვებისა დღენი მისთუს არ შექსწყდეა,
 არ ვნახოთ იგი ჭმუნვისა ღრუბლით;
 ახ, სატროფოს სიღვის დღე რის აღმომხრინ-
 ენა გვემუნჯოს მეტ სიხარულით!

ჰე, ჩემო დეურთავ!
 აწ შენ მოგმართავ,
 მისძინო ვჭაღად შორით სიტყუენი:
 ყოველთ ჩემთ ივიქრთა,

ჩემთ საუბარს,

იდეალ ოხერათ, ხარ შენ სხვათა

თუ არა შენზე,

ვუბნობდე სხვაზე,

ბრალი არს ენა და მის რეკრუნი!...

ვაი, თუ ჩემძან უღროდ შეგ-ბედძან, აქ გან-

მისწდურა მეც აღსასრული?

ვაი, თუ მოვჭკუდე მეც ობოლ-მწირად, გულს

არ დაძებეს სატრიუმფის ტრემლი;

არ მესმას მისი ხმა ნუგეშისა, სიკუდილის ჟა-

მის დამატკობელი?

არა გემახვიო, ბავით ძლივ-ტოტხლით, უკანას-

კნელად მშვენიერს მის გულს,

რომ სახე მისი თქალთა დახმულძან, თანა წარ-

ვიდო იმიერ სოიუელს,

შენ საშვებელად, შენ სახეგემად, და რათა მით-

ვე ვხსტნა უკუდავება!...

რას გინდ მოვჭკუდე? მაინც შენდამო სულს

სიუქარული თანა წარჭეუვება!

არს უკუდავება, სულის დატკობება, რომელს

დასასრულ არა ექმნების;

სადღეგრძელო

30

მაშ სხვე, სულის დამატკობელი, იმიერ სო-
ფელს არ განგეშობდების,
და სიუვარული, სულის მასვენი, სიტოცხლეს-
თანა არა დაშტტების;
თვარა სიუვარულს თუ დაგეშარგვიდე, უტქდაება-
მან მის წილ რა მომტუ?
უ'იუვარულად სასუფეველი, ვით სახურობილე,
ჩემთვს შეიქმნეს!...

მხედარნი

მაშ აბა, მძანო, ერთიც სატროუსთვის
ოვალა სავსე შეგეშესათ წუურვილით;
ვისურვოთ, რომელ მის ტრემლი ჳმუნვის
გამტეს, ვით ღვინო, ამა თვალით!...

სადღეგრძელო

ცისკარმან აღმოსავლეთი ვარდისა თვარად
შეშლებს,
ცას სიხარული მოშეუნა, და ქუტყანასა შევენება!
ანთენს, ცეცხლის ალებრივ, შორს განბნეულ-
ნი ღრუბელნი;

და მშვენიერობს, ნათლდება... მასა შევნიშნა ერთ
 მხარეზე მხარეზე
 ილევას ბინდი ღამისა, ცაში ვასკულავნი მქვე-
 ბიან,
 ხათასის ხმებით ივრინველნი განთიადს მიეკე-
 ბიან
 ნიავიტ მოქქრის დილისა, გულისა მკვრილე-
 ბული,
 იუშვინვა დაიწუეს უჩავილთა და ბაღში იო-
 თოლთ შრიალი.

ოჰ, რა ღამისად იღვიძებს ბუნება მიძინებუ-
 ლა!
 დარემდით... უური მიუკდეთ... არ გესმით თ, მჭკა-
 ლობს ბულბული?
 ირაკლის თათვაც *) გამორინდა... აჰა მთაც კი-
 დობანისა!... **)
 აი, უვირალა წანგიტა და ბურჯნი ერეკანისა!.

*) სარდლის ბაღთან ირაკლის თათვა, მარ-
 ჯვნივ წანგისა. ამ გორასუ იღვა მეფე ირა-
 კლი, როდესაც დაიმორჩილა ერეკანი.

**) არარატის მთა,

გათენდა

ქართული
ენის ინსტიტუტი

ვიმ სამ დილასა, ამ ჭაერს ბუნების განმა-
ცხოველსა,

გულისა ჭმუნვის გამქარველს, სიტოტსლის და-
მატკობობელსა!..

ღმერთო, ვინ მისწუდეს შენგან ქმნილს, მისს
იგერ უთვალავს შვენებს?

სიბნელეს აქრობ ნათელით, სიკჟდილით ჭბა-
დავ ცხოვრებს!...:

ურდოც შეიძრას... სმაურობს... დაჭკრეს ნაღარს
ცისკრისა!...

განემსადება საომრად რაზმი და რაზმი ჯარისა!

აა, თათუიტა გაგარდა... აა, ჭრბის ცხენი მხე-
დრისა!...

ამ მშვენიერსა დილასა კატს რად ჭსურს სის-
ხლი კატისა?

ჩვენც ავდგეთ, ძმანო, და ერთიტ გამარ-
ჯვეებისა დავლით!

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

დაქტორი გრუზუვის თსუ- ლებიდან

კაცობრიობის სულის ავთმყოფობა და
იმის გადაძებობა

(რუსულით)

შე დავიბადე ურთა მებატონის მამულში, მდინარის ოკის პარათ. მაძა ჩემი დიაკონი იყო. ჩვენ სახლთან ცხოვრობდა ერთი ეკკლესიის მსახერი; ის იყო მოხუცებული, ღარიბი და წერილი ცოლშვილის პატრონი. იმის რვა შვილში ერთი ჩემი ხნის იყო. ჩვენ სულ ერთად ვთამაშობდით, ხან ბოსტანში, ხან საუდრის გალავანში და ხან ჩვენ წინაკარზე. ჩემი ამხანაგი საშინლათ შემეყვარდა და არაფერი მშურდა

იმისთვის. სოკვერ კიდევ ვინარკვდი საჯარო-
 ბურს ან სხვა რამე საჯაროს, ღონისძიებებს
 ხელს გაუწვდენდი და მივცემდი. ამ ჩემ მე-
 გობარს უკვლანი «ბრუტიან ლეკვას» ეძახდენ
 და მართლაც ცალი თვალით ელაძი იყო.
 რაც უფრო სძირათ ვიგონებ ჩემს გავლილს
 სიუძაწვილეს და რამდენათაც უფრო დაუუკვირდე-
 ბი მაშინდელს ჩვენს ქტევას, იმდენათ უფრო
 ვრწმუნდები, რომ ის ბავშვი საკვირველი ეძა-
 წვილი იყო. ექვსი წლის რომ იყო, ოკის
 მდინარეში თევზივით ტურავდა. რაც უნდა მა-
 ღალი ხე შესვედროდა, შედგაუსვლელი არ მო-
 ურჩებოდა. სძირათ მარტოთ-მარტო ექვს გერ-
 სზე შორს წავიდოდა თავის სახლიდგან; მაგ-
 რამ ამასთანავე საკვირველი მიუსვდომელი, გა-
 რთული და მძიმე გონებიანი იყო. რვა წლის
 რომ შევიქნით, წიგნი დაგვაწყებინეს. რამ-
 დენსამე თვის შემდეგ, მე დავითნს წყალსავით კვი-
 თხულობდი, ლეკვა კი ამოსადებსაც ძლივს
 აგნებდა. აზნანის კითხვამ სულ გამოცვალა
 ეს ეძაწვილი; მამა უოკელ ღონისძიებას სძა-

რობდა, რომ შვილასთვის გონება გაქვსნა:
 ორ-ორ დღეობით არას აჰმეკდა და ისე უმე-
 წყალათ სტემადა, რომ სურგსე დალილებული
 ორკვირბით აჩნდა. თავსე ნახევარი თმა
 ძამისგან სულ ამოგლეჯილი ქაჩნდა. თითო დღე-
 ბით ბნელს საკუჭნაობი ჭყავდა დამწუვდელი,
 ძაგრამ ლეკვას წიგნის სწავლას ძაინც არა
 უშეკლარა; იმას კი მიხვდა, რომ შეუბრალებლათ
 კვიდებოდენ, და ისე გაჟინდა, რომ ხმას არ იღებ-
 და. ძვირათ დაუჯდა ლეკვას ამნაირი მოქმედება: -ის
 გახდა. წინათ რომ მშვიდობიანი და ბავშური
 უხრუნველობა ეტყობოდა სასესე, ახლა სულ
 სსვანარათ შეიძვალა; თითქოს მხეცს დაემ-
 გზავსა, ისეთი მოშიში შეიქნა. ძამა არ დაენა-
 ხვებოდა. ერთი ორი წელიწადი კვიდე აწვალა
 ძამამ, და რომ ვეღარა გააწუორა, თქვა, სწო-
 რეთ უტვინო დაბადებულათ, და სულ თავი
 დაანება. რაკი წვალებისგან განთავისუფლდა,
 ლეკვა მთელი დღე ვარეთ იყო, —სად დადიო-
 და, სად არა, იმის გზა და კვალი არავინ
 იტოდა. მხალღვ გასათობათ თუ მოვიდო-

და შინ ცუდ ამინდში თავშესაფარებათ, თორემ სხვა დროს არა. შინ ერთი კუთხე და ამოწმებული და იქან ჩუმთ იყო, ან თავისთვის რაღაცებს ბუტბუტობდა. ორი სულიერის მეტი არავინ ჭეულის მეგობრათ: ერთი მე და მეორე თავისი ჰანაჰანა მადლი. ეს მადლი ისე ჭყავდა ნაშოვნის, რომ სწორეთ ნამდვილი იმის საკუთრება იყო. ერთხელ ლეკვა წელის ჰარათ ქვიშაზე იწვა; ამ დროს ერთმა გლეხის ბავშვმა გამოიყვანა ჰანაჰანა ლეკვი, მათმა ქვა კისერზე და სიტყვა უფრო მდორეთ მიდიდა წყალი, იქ ჩააგდო. ლეკვა იმავე წამს ჩახტა წყალში, ჩაიუწრუქმალა და ლეკვი გამოიყვანა. ამის შედეგად, ისინი ერთმანეთს არ მოშორებოდნენ.

თორმეტის წლის რომ შევიქნენ, სემინარიისში გამგზავნეს. ორი წელიწადი შინ არ გუოთვილვარ, მესამე წელს კანიკულებში დავბრუნდით. მეორე დღეს დილით, ჩემი შინაური სერთუკი ჩავიჩვი და ვეშადადებოდა უწინდელი ნაცნობი ალაგების დავლას. როგორც კი ში-

ნიდგან გამოგელი, ღობესთან, იმ ჯღაჯას, სა-
ცა უწინ ხაჭაპურებს ვაძლევდი, ლეკვას მად-
გა. ისეთი სიხარულით გამოექანა ჩემსკენ,
რომ მე ტრემლები ვადმოძვარდა თვალიდან.

«სენკა»—მეუბნებოდა—«მე მთელი ღამე გიტ-
დადი, გუშინ გრემამ მითხრა, სენკა მოვიდაო.»
და როგორც კაცა ისე მესიუკარულვებოდა: «სენ-
კა, ხომ არ მიწერებიო. უგელა ლეკვას უწერე-
ბა, შენ მაინც ნუ გაუწერებიო. სენკა ნუ გა-
მიწერები, გიტრებ...თრისა დაჯიჭერ.» მე უელ-
ზე მოგვხვიე ლეკვას; ამან ისე გაამხიარულა,
რომ მეტის მეტი სიხარულით ტირილი შექქ-
ა, ხელი დამიჭირა და კოცნა დაუწყო. ვე-
ლარც კი დავაძვრე ხელი, ისე მაგრათ ეჭი-
რა.—ტყეში წავიდეთ—მეთქი.—«წავიდეთ, შორს
წავიდეთ. იქ ძალიან სასიამოვნოა იქნებაო»—მან
მიპასუხა. — წავუდით. ოთხი გერსი სულ
ტყით ვიარეთ აღმართზე და ბოლოს გაგედით
ერთ გაშლილს აღაგზე. მირს ოკა მიმდინა-
რებდა. ოც ვერსზე გარეშემო მშვენიერი გა-
დსახედავები იყო. აქ კარგი სამყოფია; ლეკ-

კა მეუბნებოდა: «**ოჲ აქ რა კარგია!**» — **რასის** მეტი კარგი, — **გვითხე გამოსატყულებს, მინდობს** შექმტყო, **რას იტყოდა.** იმან ისე შემომხედს, თითქოს **რატო ტკივსო, მწუხარებით გაიქნას** თავი და **ძიახრას:** «**ლეგვამ არ იტას, რათაო, მაგრამ აქ კარგია!**»

მე შემტყვა. **ლეგვა** თითქმის **ყოველგან** დამეუბნებდა. **სწორეთ** სულში **ჩასამტკინათ** გაგუხდა. **როცა** ჩემთან **იყო,** **თვალს** არ **მამორებდა** და **ეს ძალიან** **მადელკებდა.** **რათ** შემეუვარს ასე, **ამას დიდი** **მინგედრას** არ **უნდოდა:** ჩემს მეტი **მომთვრებელი** არაგინ **ჭყავდა.** **სახლში** არავის **უეკარდა,** **ეგვლას** **ტტხვენოდა** **იმასთან** **გავლას;** **ბიჭ-ბუჭები** **დასტინოდენ;** **ის კი არა** **დიდი** **კატებიტ** **კი** **დევნოდენ** და **თან** **ამბობდენ:** «**ღვთის** **გლასას** **არ** **უნდა** **შეაწესო,** **ტოდვასო.**» **ლეგვა** **სოფელში** **უკანაკარით** **დადიოდა.** **როცა** **შარს** **გზასე** **გაივლიდა,** **მხოლოდ** **მძლეები** **ექტეოდენ** **კატურათ.** **დაინახავდენ** **თუ** **არა,** **მამინვე** **მივარდებოდენ** და **კუდის** **ქნევით,** **სიუვარულობას** **დაუწეებდენ,** **კი-**

სერსე ახტებოდენ და ზირს ულოკდენ. ლეკ-
 კას ისე აამებდა მადლების მტევანს, რომ იქვე
 შუაგზასე ჩაჯდებოდა და მთელი საათი მად-
 ლებს ეთამაშებოდა, სინამდის რომელიმე სო-
 ფლის ბაჟა ქვას არ ესროდა: თუნდ მადლს
 მოხვედროდა, თუნდ ემაწვილს, იმისთვის
 სულ ერთი იყო. მაშინ ლეკვს უცბათ წა-
 მოვარდებოდა და ტუისკენ გაექანებოდა.

ჩვენ სოფელში დღეობა იტოდენ და იმის
 წინათ მამარეშმა შესედა, რომ ლეკვს დაჟლეტილი
 ტანსაცმლით დატანტალობდა, გძელი ზურგი
 გამოაჰრეკინა იმისთვის და ჩემ დებს მისცა
 შესაგერვათ. ეს რომ მოურევმა შეიტყო, იმა-
 ნაც უბრძანა შალის ჩოხა შეეკვრათ იმისთვის;
 ხარჯის წიგნში კი—აღბათ გულმანვიწობით—
 თრი იმდენი ხარჯი ჩივენა. ბატონის კარსე
 ერთი მოსუცებული სახლის მტველი იყო და-
 ენებულად, განა იმისთვის კი არა,—რომ კარ-
 გი მოძვირნე და თვალყურის მკდებელი უფ-
 თილიყო, არა; იმისთვის რომ მთვრალობდა.
 ეს მტველი, იგივე მკერვალად და ექიმბაში,

ძალიან ბევრი ეწვალა, როცა მოურაგმა უბძანა ლეკვისთვის ჩოხის შეკერვა: რაკქნა ^{ქრტილნი} ^{ქრტილნი} მოვახერხა, რომ ლეკვას თავის შესთვერი ჩოხა შევუკერო. წინაირათ არ ატრიალა, ხან ასე გაზომია, ხან ისე, მაგრამ მაინც სსსატილო ვერ წა მოაგვარა, — უბრალო ბიჭის ჩოხა გაძლიძლიდა. ბოლოს, რომ ვეღარა გააწყო, შეკერა და წითელი მუდის ნაგლეჯი საუელოთ მოაკერა. ლეკვას ძალიან უხაროდა ახალი ზურჩანი, ახალი ჩოხა და წითელი საუელოც, თუმცა, სწორეთ მოგახსენოთ, აქ სსსინარულო არ იყო.

ბიჭ-ბუჭები აქამდის ვიდევ იმდენათ არ ერჩოდნენ, მაგრამ ესლა რომ ლეკვას ტანზე სასატილო მუნდერი ნახეს, იმათს ჩხაგილ-უვირილსა და დევნას დასასრული არ მიეტა. ზოგიერთი ქალები ლეკვას უდგენ: აძლევენ ხაჭაპურს, ლუდს და სხვა სასმელებს, ზოგჯერ კიდევ ეთერებოდენ. ან წა გასაკვირველია, რომ დედაკაცები და ქალები, რომელთაც გამორდიათ შინაურული ამბაკატების ტემა-ტემა და

შეწუხება, კარგათ მოქცეოდენ უგელსიკან, უს-
 მართლთ დეკნულს ლეკვას? ძალიან კებრან-
 ლებოდა სწული ლეკვა, მაგრამ დახმარება ძნე-
 ლი იყო. რატა იმას ამტარებდენ, ამითი თავი
 მადლა მოქცენდათ. რიგინათ არავინ ხმას არ
 გასტემა. სუე გაშინჯეთ, ჩემი გულკეთილი
 მამატ ვერ მოითმენდა, რომ არ დაეტინა ლ ვ-
 კასთვის და ამით თავის თავი არ აქმადლე-
 ბინა. ლეკვა, ახა, მითხარი, მაგ უწმინდურ მადლ-
 ზე უფრო გიუვარს ვინმე, თუ არა? ჭკითხავდა
 მამა ჩემი.—«მიუვარსო, ეტყოდა ლეკვა. სენკა
 უფრო მიუვარსო!»—დახე, აი, თუ შეშუამ!.. ვი-
 დეკ ვინ გიუვარს? «არავინაო,» გულწრფელათ
 უპასუხებდა ლეკვა.—ეჭ, შე უტვინოთ დაბადე-
 ბულო, შე რეგვენო, შენ..ჭა,ჭა.ჭა,—განა დედა შე-
 ნი ნაკლებათ გიუვარს?—«დახ! ნაკლებათ.» მა-
 მა შენი?—«ის სულ არ მიუვარს.»—ჭოი, უთვლო
 შემიწუალე. «პატავ ეტ მამასა და დედსა შენ-
 სა!» შენკი, სულელო, რატორ იტყვი? პირუტყუ-
 ვებსატ კი უფართ თავის დედაძამები, თა-

რემ გონებთანმა, ღვთის მკვლავსმა კაცმა რა-
გორ არ უნდა შეიუკაროს?

— რა ზარუტუვებს?

— რას და: ძაღლებს, ცხენებს—უგელას.

— აი, ჩვენ კაცას, «ძაშკას,» ჩემი ძაღლი შა-
რიკი უგელას ურჩევნია. მამჩემს ამისთანა ზა-
სუსზე სიტყვით კუჭი უსქდებოდა და ბოლოს
იტყოდა: «ნეტარ იყვნენ გლახკნი სულით!»

მე იმ დროს რიტორებს (მჭკვრამეტ-
უგელაბიის სწავლას) ვათაგებდი სემინარიაში
და ამისთვის ძნელი გასაგები არ არის, რათ
მომიფიდა თუქრში დამეწერა: «სიტყვა ღვთის
წინააღმდეგათ მოქტევისათვის გლახებთან.» რა-
დგან მან დოდა შემეწეო ჩემი თხსულება წუ-
სისაებრ, რომელსაც ურჩევს კვინტილიანი, და
რომ ამასთან უოკელი კანონი სრისა არ დამ-
ვიწეებოდა, მე დროთ ჩაოვიქრებული ერთ გვას
წაუყუვი. ვიარე, ვიარე და თვითონაც არ ვიცი,
როგორ მოვხვდი ტყეში. რადგან ჩემს უნებუ-
რათ ჩემმა თუქრებმა ტყეში შემიუვანეს, ამის-
თვის რა გასაკვირველია, რომ მე იქ გზა დავ-

კარგა: და რაც უფრო გრდილობდი იქადაგებ
 გამოსვლას, იმდენათ უფრო დაგიბრუნებენ — უცხოეთს
 ლევკის ძაღლის ხმა მომესმა. მაშინვე გავიქა-
 ნე იქითკენ, საითაც ძაღლის უეჭა ისმოდა და
 თიან შარავნიც ძაღუ მივაკენი: იქადაგებ
 თუთხუტის ნაბიჯზე, გრას დიდს ხის ძირას,
 ლევკის დასმინებოდა; ჩუმათ მიუახლოვდი და
 თავზე დაგდექ. რა მშვიდობიანათ, რა წყნარათ
 უძინა, რამ იტოლდეთ! — ზირველ შეხედვასზე, ლა-
 ძინა არ იყო. თეთრა თმა თავიდან სწორათ
 შექონდა ჩამოაყენალი, თავი რაღაც ხხირებულ
 მოყვანილი შექონდა. ის იყო აკრძალული
 თ. თრ. წამწამებანა და ცოცხათ ელამა; მაგრამ
 არავინ კი არადროს კარგათ არ დაჰკვირებოდა
 იმას სახეს, რამელიც ზირველ შეხედვასზე არა-
 ვას მოეწონებოდა. ამ ხხირებულს სახეს სულ
 არ აკლდა თავისა მშვენიერება, გონსაკუთრებით
 ხელა, როცა მოსვებებულა იყო.

ლოყები რაისის ვარდსავით ხსწათლებოდა,
 ელამი თვალები ამ დროს არ იხედებოდა და იმი-
 სი სახე ასეთს სულს მშვიდობაში უკამ ატა.

და, ისეთს სიწუნარეს, რომ სწორეთ დაძნეებად.
 იმ მძინარე გლახას რომ თავი ვადეი, ამ დროს
 ერთმა წხრმა თავში გაძიელება, რომელიც სულ
 მთელს ჩემს სიტყვებში მოსკვნებს ან
 მამლეკდა:

— ვითომ სხვებს რითი ჰგონიათ, რომ ამ
 უმაწვილზე უკეთესები ვართო? რა სიმართლე
 აქვსთ, რომ ამ მშვიდობიანს და კეთილს არ-
 სებას სდეგნიან, რომელსაც თავის დეშო ტუ-
 დი არავისთვის უქნია? — მეთქი. ამდროს რაღაც
 ხმა უერში ჩამძახდა: — ამ სთვას, რომ ის და-
 ნარჩენი კატებიც უკვლანი სულელები არიან,
 მხოლოდ თავისებურათ, და იმიტომაც ჭკ-
 რობენ, ლეკვა თავისებურათ რათ არ სსულე-
 ღიო! ამ ხიბრებულმა წხრმა ხრიატ და მუტა-
 თურებიც დამავიწყა. მძინარე ლეკვა ისევ
 ისე დავაგდე და წაკელი უსაქმით ტყეშა სა-
 ხეტებელათ, თითქოს რაღაც კრძალვით ვატ-
 რიალებდი გონებაში ამ ჩემს ახალს აწრს და
 გონების თვალთ ვატქერდებოდი. მართლაც,
 ვიტირებოდი, — ლეკვა რითია სხვაზე უარქი?

იმითი, რომ ქვეყანას იმისგან სარგებლობა არა
 ენახარა? მაშასობრმოდ ათი შთაბრძნობა
 რომელნიც ერთი მეორის ზედ ბიუროლით ცხ-
 ვრობდენ ქვეყანაზედ, მხოლოდ იმისთვის რომ
 იმათი შვილები დღეს შიმშილით არ გამწყურ-
 ევნენ და არავის სტოჯნიულ, რათ იუვენენ ქვეყანა-
 ზე, — განა რისთვის ცხოვრობდენ? რა შეემატა
 იმათგან ქვეყანას, რა სარგებლობა მოიტანა იმა-
 თმა სიტუაციებში? ცხოვრობის სიტუაცი-
 ბას თუ მეტეორით, იმათ ამის გეგმა
 არ უტყვიანთ; ან თუ უტყვიანთ, იმდენი მაინც არა,
 რამდენიც ამ ლეკვას. იმათთვის ცხოვრობა მძი-
 მე ტვირთისა და მოსახერხებელი ჩვეულო-
 ბის მეტეორი არა უფილარა. შვილები? — მე-
 ტეორით. განა ლეკვას კი არ ეუფლება შვილებ-
 ბი: ამას რა დიდი საქმე უნდა. ლეკვა რატომ
 არ მუშაობს, თუ მეტეორით, რა უფილარ. ის ბურს
 არავის სთხვავს. როგორც არის, ძღუება. ვი-
 თომ რითია იმ უკვირებზე უარესი, რომელ-
 ნიც დღე და ღამე მუშაობენ და ლეკვასე მდიდ-
 რები მაინც არ არიან? მუშაობა რა მაგისტა-

ნა სსსიამოვნო სქმეა. ვასაც კი უმეძაოთ უფო-
 ნა შეემლიან, ის არც მუშაობს. რადან ბუნებრივ
 გავაგრძელო, კაცო, რომელსაც სარგებლობა მო-
 აქვს, სწრაფად სარგებლობა კიარა, მარტო
 თავისთვის (მაგალითად თეოდორე), - სრულე-
 ბით არის აკეთებს; ის კიარა, სარგებლობა იმას-
 თვის კეთდება. ლეკვა რითი რჩება, მე ეს არ
 ვიცი, მაგრამ ეს კი ვიცი, იმდენი გონება
 აქვს, რომ თუ სოკოები ან ტყის ხალი მთა-
 გრავა, იმაში ვერ შეატყობ, უმწითლარა ხალი
 და დამხალა სოკოები შენი საჭმელიაო,
 და დამწითებული ხალი ან კარგი სო-
 კოები კი სხვისიაო, მაგალითად მამა ბასილი-
 სო. ლეკვა შინ არ არის, არ ცხოვრობსო, არც
 შვილის მოვალეობას ასრულებს, არც ძმისას:
 მაგრამ რომელნიც შინ არიან, ისინი კი ას-
 რულებენ? იმას ჭყავს კ დეკ შვიდი დან ძმანი,
 რომელნიც მუდამ გაუთავებელს ჩხუბშია და ვაი-
 უშველებელში არიან ერთმანერთთან. ამისთანა
 ფიქლებას შემდეგ უფველთვის ეს აწი გაში-
 დებდა თავში, რომ ლეკვს სდევნიან, ამი-

სათვის, რომ ის თავისებურად სულელის სკან-
 ნი კი სულ ერთნაირად სულელები არიან, და
 როგორც ქაღალდის მოთამაშეებს, ან ლოთებს
 არ უყვართ ისინი, რომელნიც ქაღალდს არ
 თამაშობენ, ან არ სძენ, ამავე გვარად დანარ-
 ჩენ კაცობრიობასაც სძულს ლეკვა. მ-გ-
 რამ ამ საგანზე დისერტაციას (თხზულება) მაინც
 არ დავწერე. როგორც შემინჯრიელს, მეტად
 სამძიმო და უკადრისი მეგონა ამასთანავე საგ-
 ნებზედ წერა. ჩვენ მხოლოდ შენაღს საგ-
 ნებზე გვაწერინებდენ. სულ ექსპოზიციებისა, ექ-
 სორდიებისა და პერორაციებისა. აბა, ამასთანავე
 მდაბიოს საგანზე ხელს რათ გავისვრიდი!

კანკულებიც გათავდა. ჩემ შემენჯრიაში წას-
 ვლის დრომაც მოატანა. როცა მამა ჩემმა უკ-
 ბა ურემში ჳრელი ცხენი ჩემ წასაყვანათ ლეკვა
 ღობე'თან გაჩნდა. ის არ გკუტანებოდა ივალ
 წინ, მიეყუდა ღობეზე და გამურული ჳრენგის სა-
 ხელათი ცრემლებს იწმენდა. იმას რომ ვცო-
 კებდი, გული მიღონებოდა; ბერი რამ სა-
 თამაშოები ვჩუქე და ის უოკელუერს მწუხა-

რებით უყურებდა. ლევკა მომიანსლოვდა და გულდამწვარათ მითხრა: «სენკა, მშუადღობთა!» მერე თავის ზატარა ძაღლი მომცა სელში და მითხრა: «შენია შარკი, თან წაიუყანე.» ლევკას იმისე მკირთვასი ანა ჭქანდარა და იმისაც მე მძლეკდა. ძლივს დაკითხნხმე, რომ შარკი ისეკ იმას ჭეულად: «ჩემი იუას და შენთან დარჩეს» — მეთქა. ჩვენ გამოგემშვიდობეთ და გავწიეთ. ლევკა გაიქცა ტუით და აირბანა იმ მთხსე, რომლის გვერდზედაც ჩვენი გზა იუა; შორიდგან რომ დავინახე ცხვირსახოცის ქნევა და უწეე. ის უძრავათ დაბჯნოდა თავის ჯოხს და ჩუმათ გვიტქერდა. ლევკა და იმის ახირებული გონების სრდა თავიდგან აღარ მშორდებოდა. იმისი თუქრი სწავლას მიშლიდა, მოსვენებას ან მძლეკდა. თუმცა მტკიცეთ ვაუავი დარწმუნებული, რომ უფელთვე ხორციელი თუჯი და ამათა-მეთქა, მაგრამ მანტ ცოცხლათ სა-მკურნალა მტრიერებს სწავლანე გულა შექქნა. ესრომ ზარკელად მამას გაუცხადე, მეტი ან შეიძლებს ისე გამოჯავრდა. «მა, შე უნეო, ღაწერავო.»

როცა მოგვიდებ სელს და კარში გაგისვრი, მას-
 შან შეიტყობ მართალს. შენი მამა მამები შენ-
 ზე უარესები არ გახლდენ, მაგრამ არ დაუგ-
 დიათ თავისი წოდება!... რა მათუქრებინებდა;
 რომ სიბერეს დროს ამისთანა უბედურებას შე-
 ვისწრებოდი! ეს არი ღვიძლი შეილისგან მი-
 ნიჭებული ბედნიერება მოხუცების დროს! თურმე
 მარტო ეკვლეხიის მსახური არ უფილა ღვთის-
 გან ზეგარდამო მინიჭებული, უბრალოთ კი არ
 დაჰგობრებიამ გლახას: თავისი თვისას უფელ-
 გან იხაკის... ეჭ, შენც სულმოკლე დედაკატი ხარ,
 სულ შენ გაყენევე.. მიუბრუნდა მას დედა ჩემს და
 უსაყვდურა. არ ვიტი კი საიდგან იყო დედა
 ჩემი იმაში დანაშაული, რომ მე სამკურნალო
 მეტნიერების სწავლა მოვიდლომე! ღმერთო, რა
 კქენი ამისთანა?—ვეუბნებოდი ჩემ თავს, რომ
 ვინმე გაიგონოს მამიჩემის სიტყუები, სწორეთ
 ეგონება, რომ მე იმას ნებას ვსთხოვდი დიდ-
 გზაზე სატარტკელათ გამოსვლისათვის.

იმ დროს წინაღმდეგი აღარა მითქვამს რა;

ეთრი თვის შემდეგ კიდევ ჩამ ავეგდე მ. მას იმა-
 გე საგანზე, ლანჩხავი პირველსავე სიტყვებზე, რომ
 გორც ჭარხალი, ისე გაწითლდა და დაბრუნდა-
 რა: - სად მიხეცები! რა გაეწუბა. დრომდის
 უნდა გავჩუქდე. შემთხვევას ვებუ და მანამდის
 კი კსწავლობ მხოლოდ ლათინურს. მამა რექ-
 ტორმა მოუწივრათ იტოდა ლათინური ენა და
 კარგათ სწა ლისთვის ძალიან შემაყვარა. მე ამო-
 ვირჩიე კარგი დრო და მუხლზე მოვეხვიე. იმან
 გულჩვილათ და სიკვარულით მითხრა: ადექ შვი-
 დო ჩემო, ადექ, რაგინდა მიიხარო, ნურას და-
 მიძალავ. მე გაუტყუდი ჩემს სურვილს და ვსიხო-
 გე, რომ მამა ჩემთან ეშუაბდგომლა. მამა რექ-
 ტორმა თავი გ'იქნია და ბევრი მეღახ-რაცა.
 წუნარათ მარტებდა, რომ თავი დაქენებებინა
 ჩემი განმრახვისათვის; ილოტეო, შვილო, რომ
 ღმერთმა მოგანიჭოს ძალა წინააღუდეგ განსაცდე-
 ლსა, რომელიც უარს გათქმევინებს სულიერს
 მკურნალებზე და მიგაქცევს ხორციელს ექი-
 მობასაზედა. - მისხნიდა, თუ რადიდი მნიშვნელობა
 აქვს იმ ღირსებას, რომელიც დაბადებიდგანვე

მომენიჭა. შემდეგ მომაგონა მუთასე მტნებს
 და მითხრა ნაღას სორელას თხზულებს წაღ-
 გათხეა «მანწინებრივს ცხოვრებაზე» უოვე-
 ლავე მტკიცეთ აფსრულე, მაგრამ სპეკულანლო
 ტეცნიების სურვილი მაინც ვერ ამოვასოტე
 გულ დგან. კანკულხედ ასევე შინ წამოვ ღი.
 ლეკვა ვიდევ უფრო გამხეცებულეთ. ის
 მწყემს ეხმარებოდა საქონლას წყესვაში და თი-
 თქმის შინ არასოდეს აღარ მოდიოდა. მე
 უწინდელათვე განუსწავრელი სიუვარულით მი-
 მიღო; იმისი ტქერა გულს მიკლავდა, მით
 უფრო, რომ ამ ბოლოს დროს ენას უფრო
 კლარ აზნებდა და სახეც უფრო საშისი რიუ-
 ღო. ერთი წლას შემდეგ სემინარის ვათავე-
 ბდი ჩემ საქმეს უნდა დაჩქარებოდი, თორემ
 მამჩემი აღავს მიმწადებდა. რა უნდა მექნა!
 წყალ-წადებოლი სწორეთ ჩხირს ეჭიდებოდა,
 ასე შემართებოდა. ბატონის კატებისგან გა-
 მეგონა, რომ იმათი ბატონის შვილი კარგი
 კეთილი უმაწვილიათ (ისინი იმ ხანებულს სო-
 თელში ცხოვრობდენ). მე ვიფიქრე: თუადღა

რეს ზარით რომ იმან სთხოვს მამჩემს,
 იქნება ამისთანა დიდი კაცის შეამდგომლობას
 უარი ვერ უთხრას და ნება მოჰსცეს მე-
 თქა—ვსთქვი გონებაში. ვსტდი მაინც. ჩვი-
 ტვი ნაშურის სერთუვი, სარკესავით ავაპრიალე
 ჩქი წადები, ლურჯი ცხვირსახოცი უელსახვე-
 ვათ გავიკეთე და წაკვდი ბატონის კარზე.
 გზახე ლევკამ შემხვდა. «სენკა» — მომუვიროდა;
 «ტყეში ლევკამ ბუდე ნახა, ჰაწაწა ბლარტებია,
 ბუბუელი ძლივას ამოსდასთ, დედა ზრა ჭყავთ,
 გავთბოთ, საჭმელი ვუშოვნოთ.»

— ზრა გეთაყვას, მე აი, იქ მივალ.

— «სად?»

— ბატონის კარზე.

— «უჭი... უჭი!.. შეჭმევნილა სხათ მითხრა
 ლევკამ, უჭი... უჭი... ბიძაა ზაქარიას იტნობ?..
 განახუხულზე ბიძაა ზაქარიას სტემდენ, ლევკა
 უურებდა; ბიძაა ზაქარია, დონიერი, ძალუმი
 დგას ისე! იმას სტემენ და ის კი ზრაჟერს
 შვრება. ბიძაა ზაქარია სულელაა, დონიერია,
 დიდა. — სენკა ნუ მიდინარ!» — ნეცეშინაა, მე ზრა-

ვინ მტემს-მეთქი. ის დიდხანს მადევნებდა
 თვალს, მერე დაუფსტკანა თავის მსაღმარებელს და
 ტყეში გაიქცა. — მაგრამ ჯერ ოცნა ნაბაჯიტ
 არ გადამეფა, ლეკვა ისევ დამეწია. — «ლეკვაც
 იქ მოდის, სენკას დაუწებენ ტემას, ლეკვა
 ქვას ესვრის.» ამდროს მიჩვენა ინდოურის გვერ-
 ცხას სიმსხარეის ქვა, რომელიც ხელში
 ეჭირა. მაგრამ ის საჭირო აღარ შეიქ-
 ნა: მოსამსახურეებმა ანტვი შეგვიშეს: — ხს-
 ლა დრო არ არის, ბატონები ჩაის სძენო.
 აქას შეძდეგ სამჯერ კიდევ ჰიგედი, — მაგრამ
 ბატონის შვილს სულ არ ეტალა. მეტათ აღარც
 მე წავსულვარ. ნეტა იმისთანას რას აკეთებდა
 ეს ახალგაზდა ბატონი? — მუდამ ხან თოფით,
 ხან სულ ხელში არა აქვსრა, ისე ტყუილთ
 დადის მინჯვრებში, განსაკუთრებით იქ თკენ,
 სადა გლეხის გოგოები მუშაობენ; როგორ
 დავაჯერო, რომ ნახევარ საათს ვერ მოიტლი-
 და? ბოლოს ბედმა თავისთავათ გამიღო გა-
 მოსასვლელი ვარი, თუძცა ეს ძალიან სამწუხარ-
 ით შეიქნა ჩემთვის. ჰორეჩიეს სოფელში დღე-

სასწაული იყო. ეს სოფელი ჩვენდგან რგ/ გერისზე იდგა რადგან იქ სახაყინოს, რე გლეხები ცხოვრობდნენ, აძისთვიან ჩვენ სოფელზე დიდარი იყო და დღესასწაულს ყოველთვის კა'კათ ინდიდა. იქაური ძღვდელი (იგივე ბლადოჩინი) ჩვენ უკელას დ'გვბ'ტაულებდა ხოლმე. ჩვენ წინადალითვე წაგედით: მამა ბ.სილი თავის მუუღლით, მამა ჩემი მარტო, ზრინეცნიკი და მე, - იმ განხრახვით, რომ ცასკარი ერთობრივ მოგვესმინა. დიდი დღესასწაული გა. მართა. ტამარში ქა'ჩხანს მუშები ჭგალბოენ. მეორე დღეს წირვასზე თვათონ კაბ'ტან-ისპრავნიკიც მობრინდა, იავისი მუუღლით და ორი წასედატელი თან მოჭევა. მამასხლისმა ერთი თვის წინათ იწყო მოგროვება სულზე ხუთხუთშაურისა, რომ მთავრობის თვის წაკუსკა ეკმაა. ერთი სიტყვით, ძალიან ქეიფი და შექტევა გაიმართა; მარტო მე ვიყავი მოწყენილი, — უფრო იმისგან ვიყავი ჯანჯარინათ, რომ ჩემი გულის წადილი არ სრულდებოდა და თემობაშიაც არ ვიყავი გაჩეუული;

მაშინ ღვიანოს ზარში არ ვიკარებდი, თუ შენუ-
 ში არ ვებმადი და კადკო უიერო ეს მხარე ვიკარებ-
 და, რომ ყველანი ჩემსედ და პორეჩიუს
 ღვდლას ქალსე ერთმანეთს თვალს უქნეკდენ.
 მე თურმე იმას მამას მოვსწავნიდი და გულში
 ცადავწვივებდი, როგორც სწავლას დავასრულებ-
 დი, თავასა ქალი ჩემთვის უნდა მოეტა ცა-
 ლათ და მზითვანი თავას სამრეკლოს და სხელ-
 კანს მამლეკდა: მე, შვილო, მოვხუცდა, დროს
 კადეტ მავასვენოვო. თუმცა იმის ქალი ჯერ
 თვრანეტ ცხრამეტის წლას მეტი არ იყო,
 მაგრამ, როგორც კი ქალი ისე იყო ქონით
 გეტენილი და ერბოში ამოვლებულს ცომის
 გუდას მოგატანებდა. როგორც იყო, ის დღე
 მთქნარებით გავატარე პორეჩიში; სიღამოს
 მდინარის ზარსედ წავივდი უეტრათ ლეგვან
 იქ დამხვდა. თურმე ის საწყალიც დღესასწა-
 ულს წამოეტყუებინა კიდევ ნაკვი იყო დაბთული
 და იქით აქით არწევოდა; კარგა ხანი ნავით არ
 მკვლო და გულში ვინატრე იმით შინ დაბრე-
 ნება. კადეჩე სამკენივე ლეგვი კაბიანი და

სასაღმრთლოებანი გლეხები იწვევენ; ცოცხალად
 გრულები იყვენ და ქიოვიანათ მღეროდენ (ბუღათ პორეჩიეში ნახი აგებულე-
 ბის ქალბატონი არავინ იყო და ვის უნდა
 მორიდებოდენ). ძმობილნო, ერთი ეს ნახი
 მათხოვეთ რასდერიშინამდის.—უთხარი იმათ
 —«ბატონი ბრძანდებითო, — მიხასუხეს —
 ჩვენ მამა თქვენს კარგათ ვიცნობთ, ინებე-
 თო.» ორი სასაღმრთლო კაცი მაშინვე გაიქცენ
 ნახის სასახლელათ. მე ჩაკვეტი და ორთა-
 ყვირებს ხელი წავუგდე. ლეკვა კი ნიჩბებს
 უსვამდა. ასეთ მხიარულათ მიკვირდით ოკის
 მდინარეზე, რომ უკეთესი არ იქნებოდა. და-
 ღამდა და მთვარე ამოვიდა. ერთი მხარე
 ძალიან განათებული იყო, მეორე კი დიდგან
 კი შავი კიდის ჩრდილები შემოვრდებოდა ჩვენს
 ნაკვე. წყლის ბოლი დიდი ტეცხლის კომლი-
 ვით არბოდა მადლა მთვარის სინათლეზე, და
 მდინარეზე ისე თრთოდა, თითქოს ტდილობსო
 იმის ზირბადის სახდას. პორეჩიანლების მხიარული

სიმღერა ქარს დაქმონდა და ხან ძალიან ისმინდა, ხან ნელა. ლევკა ნიადაგ ისველებდა წყლით თავს და იწვემებოდა. «რომ კარგია, სუნკა?» — მკითხავდა და როცა მე ვუპასუხებდი: — ძალიან, ძალიან კარგია, — მეთქი, — მუცლი არ შეიძლება, ისე იამებოდა. ლევკამ ძალიან კარგათ იცოდა წყალში ნიჩბის სიძა; ის რაღაც სიამოვნებით შედიხედ ნიჩბებით სჭრიდა ზვირთებს, მერე უცბათ ნიჩბებს ზევით შემართავდა და ნავი ნელ-ნელა აზობდა ზვირთებს. ამ დროს დაწინაბრებული არე-მარე უჩებურათ მიღს მოგვრიდა კაცს. შინ რომ მივედით, დამე კარგა ძალი იყო გასული. ლევკა ისევ უკან დაბრუნდა ნავით და მე შინ წამოველი. როგორც კი დავწექი, ურმის ხმა მომესმა; დედა ჩემი რაღაც უქეთოთ იყო და შინ დარჩა. იმან მაშინვე თქვა: — ეს ჩვენი ურმის ჭრიალს არ ჭკავსო; ჭიშკარს არახუნებენ, ალბათ მღვდელი უნდათ საზიარებლად. დედაჯან, თქვენ ნუ ადგებით, მე გავხედავ მეთქი, — და მაშინვე გარეთ გამოვედი; ჭიშკარი რომ გავაღე, პორეჩიუს

მამასახლისი, ცოტა გადაკრულიც იყო, წინ-
 ამოტყუნა. — მაგარ ლეკვი, რა დაგემართათა? —
 — რა გოგონა, რა დაგემართათა, ტუღი ამბავია.
 — რა იყო? — მკითქ, და თან ტანში ჟრუნტელმა
 დამიანს. გერმანობდა კარგს ანას შეტყუდა.
 მამა თქვენს რაღაც მოუვიდა. მაშინვე მივარდი
 უნემს და იქ მამა ჩემი გაშლანტული დამხვდა.
 — რა დაემართათა? — «ღმერთმანა, არ ვიცი. სულ
 კარგათ იყო, უეცრათ წააქცა და რომ ჰხედავ,
 ეგრე გადიქტა». მამა ჩემი შინ შემოვიტანეთ;
 სხე გაღურჯ ბული ჰქონდა, ხელები და უხილე,
 წყალი შევასხა და შეკნაშნე, თითქმის სულს
 გადევ იღებდა. მაშინვე ჩვენს მთვალე მკერ-
 ვას მიკმართეთ — ღმერთამც უშველის, იმ დროს,
 თხიზლათ იყო; ძოჯლო ხელი ნეშტარს და
 შესახვევს და წამოშევა. სამგან ჰქონ ნეშტარი,
 მაგრამ სისხლი არ გამოდგინა, მე არც მკვდა-
 რი ვიყავ, არც ცოცხალი. მკერვალმა ამო-
 იღო თავას ბურნუთის კოლოფი, ორიოდე
 ჯერ ცხვირში ბურნუთი შეიყარა, მერე გამე-
 რულ ხელსახოცით თავის იაწას წმენდა და-

უწყო. რაიო? მეტი, სმა ჩაწვეტილი კვი-
თხე.

— მე ძაგისი არა გამეგებარა, — მითხრა,
ძამა თქვენა სახლვარს გადასულაო. დედა-
ჩემს გულს შემოეყარა, მე გამატივა და მუხ-
ლები მომეკვიათა.

ძამის ჩემის სიკვდილს შემდეგ, დედა აღარ
მიშლიდა სკინარშიდგან მალე ვიმოვე დათხოვნის
მოწმობა და შეკედი სტუდენტათ მედიკო-სირურ-
გიის აკადემიაში. ლექციების დაბეჭდილი პრო-
გრამა რომ წავიკითხე, იქ ეწერა, რომ თუ ადი-
უნგტს (პროფესორის თანამემწეს) დრო დაურჩა,
რომელიც კურს ათავებენ, იმათ სასოგადო მსი-
ხიაცტრიაზედაც წაუკითხავსო. რა არის მ ს ი ს ი-
ა ტ რ ი ა? ამხანაგებმა ამხსნეს, რომ ეს არის
ისეთი მეცნიერება, რომელიც განიხილავს სუ-
ლის ავთორიტობასაო. მოუთმენელათ ველ-
დი წლის გასვლას, და თუც ამ მეცნიერების
სქენა ჯერ კიდევ არ შეკეთებოდა, მაგრამ ადიუნ-
გტის პირველს ლექციაზე მაინც გამოვცხად-
დი ურის საგლებათ. ძამის მედიცინისა, ანე

უკეთ ვსთქვათ სამკურნალო-მეცნიერების, ისე
 ცოცხა ვიტყვი, რომ სულ გერმანულ-
 თუმცა მკურნალო-მეცნიერული ადონგის პირველი
 სიტყვები აქამდის არ დამვიწყებია. იმან დაწ-
 ყა: «შინაიტრია მიუცხილებლათ ყველანე უფ-
 რა ძნელი, ახსნული და განუმარტებელი
 ნაწილიათ სამკურნალო მეცნიერებაში, მაგრამ
 იმას კაცის ხნობანზე ძალიან კეთილი გავ-
 ლენა აქვს. არც მეცხიფინაკა, არც ივილსო-
 თია ისე ცხადათ არ აჩვენებს სულის განკურ-
 მოვებას და დამოუკიდებულებას ხორციდგან,
 როგორც შინაიტრიათ. ის ასწავლის, რომ
 ყოველგვარი სულის ავთმოფობა — ტანის
 მოშლილობა არისთ, მაშასადამე იგი ასწავლის:
 სული რომ ამ სხეულში, ანუ უკეთ ვსთქვათ,
 ამ დამაბრკოლებელს ჭურჭელში განგეული არ
 იყოს, ყოველთვის კარგათ იქნებოდათ. მე
 სემინარიაშივე ვიტყვი ვოლტის ივილსოთია,
 მაგრამ ადონგის ლაპარაკი მაინც ნათლად
 არ მესმოდათ, თუმცა ძალიან მიხაროდათ, რომ
 თვითონ მედიცინა (სამკურნალო მეცნიერება)

ყოფილ მალა მეტაფიზიკურ მოსაზრებათა
დამამტკბელი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

როდესაც კარგათ დავისწავლე წინათ-გამა-
მზადებულნი სწავლანი, ძერე თვითონ მე დავა-
წეე ცოც-ცოცათ დაკვირვება სულით ავთ-
მყოფებას და დაწვრილებათ ვსწერდი უოველს
ჩემს შენაშენაებს ცალკე წიგნში. კვირს და
დღესასწაულს დღეებს თათქმას მუდამ გიჟების
სახლში ვატარებდი. და უოველივე ჩემი და-
კვირვება მაგონებდა იმ ზარველს ანტს, რომ-
ელიც მომივიდა თავში იმ დროს, როცა მმა-
ნარე ლევკას თავს წავატყედი, ესე იგი ის
გიჟები, რომელთაც სანატგადობს. ცალკე აწ-
უვდევს, მართლათ რომ განვიხილოთ, დანარ-
ჩენ კატებზე უგნურები და შეშლილები არ
არიან. მაგრამ ისინი უფრო თავისებურნი, უფ-
რო ჩადრმაკებულნი არიან თავის აზრში, ასე
კთქვათ, უფრო გენიოსები არიან სხვებზე. გი-
ჟებას ანარებულა უოფა-ქტევა და იმითი ჯავ-
რიანობა იმითი ახსნება, რომ რაც გას არ-
ტყიათ, უოველივე თათქოს მალათ აჯავრებს

იმათ, უფელაივე იმათი საკუთარი წმინდის წინააღმდეგია. შესანიშნავი ის არის, რომ მარტო გიჟების სახლში იქცევიან; იმის გარეთ კი უკვლავ ავადმყოფებს ერთმანეთში თითქოს იდუმალი თანხმობა აქვთ, ერთმანეთს ზეტვიის ტემით ექცევიან, და ამასთანავე კიდევ ჰგონებენ, რომელი რა წმინდაა შეშლილი. მართლაც, ცხადი გიჟების უბედურება ის არის, რომ ისინი თავისებურათ არიან გიჟნი, უფრო გაუტყელები და ჟინიანები არიან, დათმობა იმათგან შეუძლებელია და ამისთვის სხვები ერთობრივ გიჟები, თავისი სუსტი ხასიათის გამო, ემტყვებიან იმათ, რატომ ისიც ჩვენსაგან არ იქცევა, ამწუფდევინ გალიებში და ცივ წყალს ასხმენ თავზე: ვითომდა რა? — რატომ ისიც ჩვენსაგან არ იქცევა, რატომ ჩვენსაგან არ გიჟობს.

— მაგალითებით ავსსნი. საცა მე დაუდიადი, იმ გიჟების სახლში უფროსი დოქტორი ძალიან გულკეთილი ნემეცია და ღაზარაკი არ უნდა, რომ თვითონ ის ბევრათ უფრო შემე-

ცდარაა ნახევარ იმთგანზე, რაც იქ გიჟების და რომელთაც თუთონ სწამლობს. ავთმუოფებს იმიტომ არ უყვარდათ, რომ გიჟობაში იმათ არ დაუვარდებან და ამ საქმეში დოქტორი და იმის გიჟები ყოველთვის ერთმანეთს ეჭიშებიოდენ.

— ჩინეთას ხელმწიფე ვარ, — უყვიროდა იმას ურთი მსხვილი თოკით შეკრული ავთმუოფი, რომელიც თვის ხელმწიფობაში ძალიან მოთოკვილი ბრძანდებოდა. — ჩინეთის იმპერატორი თოკით არ არის დაბმული, — უმასუხებდა კარგი გულის ნემეტი, ისეთი წუნარის სხნით, რომ თათქოს გულში ამბობდა: იქნება, მართლა ჩინეთის ხელმწიფე იუოსო. — ავთმუოფს წინააღმდეგი სიტყუვა რომ ესმოდა, ჯავრისაგან კბილებს აკრაჭუნებდა, უვიროდა: ეს სულ ვოლტერისა და იესუიტების ბრალიაო, იმათ დაძახეს ჯაჭვითაო. ამას შემდეგ კიდევ დიდხანს იჯავრებდა, სანამდის სულ არ დაწუნარდებოდა. მე კი სულ სხვა ნაირათ ვეძებოდი. ისე ვუჩვენებდი სხეს, თათქოს

დიდის მარწმუნებით მსურდა მათს იმპერატორ-
 რებითი დიდებულებასთან დახსლოდებოდა. ალექსან-
 დრისა, უბრწეინვალესო ძმისა მზისა-
 ო—გუბნებოდი—მე, თქვენს თქმის მტკვერს,
 ნებს მამუცით ორიოდუ წვეთით გაგვირილოთ
 ბრწეინვალე შუბლი. გამხიარულდი ზღვა, რა-
 მეთუ წყალი შენი აგრძელებს მათის ხელმწი-
 თობის თეორი მუდის კანსაო..., ამ სიტყვებ-
 ზე ავან-მყოფი გაიღიმებდა, და შერე რაღ
 უნდა მექნა, ხმას არ გამტკებდა. კარგათ შენი-
 შნეთ ეს ამბავა: მე ამ ავან-მყოფის მხოლოდ
 ისე ვამტკავოდი, როგორც საზოგადოებაში
 კაცები ამტკავიან ერთმანეთს. რასაც ჩვენ ვხუ-
 დავთ ქუჩაზე, სადარბაზოში, სასტუმროში და
 სხვაგან, სადა უდიდობიანი კაცები ერთმანეთს
 ზატავს სტუმენ, ალექსიანობენ, მეც ისე ვამ-
 ტკავოდი იმ გიჟსა.—უნდა იტყვოდეთ, რომ გი-
 ჟების სახლში, ერთი დახანებოდგან უტკვინო
 მოხუცებული დადიოდა, —რომელიც სჯეროდა,
 რომ მე უგულს დოქტორებზე და შედამხედ-
 გებზე უკეთესათ ვიცო ამ ავან-მყოფების მოგ-

ლან, და უოველთის ისეთ რასზე უმკნახვლას
 იტყოდა: «ასე მოიქცითა,» რომ მეცხრე მეცხრე
 ერთ მე მრტხვენლდა; მაგრამ თავი ექიმა
 ანასდრის არ გტყოდა, რომ ეგ სასულე-
 ლუაო და წინააღმდეგობათ არ აჯავრებდა;
 ჩინეთის ხელმწიფეს კა აჯავრებდა. — ახა,
 სად არის აქ სამართალი?

ჩემი დაკვირვება ისევ გავაგრძელებ და ბო-
 ლოს შევიტყუე, რომ გიჟებიც ხშირათ სტნობენ
 ერთმანეთს და შესაიურათ ექტევიან; მაგალითად,
 მესხეთე ოთახში ცხოვრობდენ რვა ცოტათ შემ-
 ტდარნი, და ერთმანეთთან ძალიან მეგობრათ
 იუგენენ. ერთი იმათგანი ამ აზრზე გაგაიუდა,
 რომ მე, ჩემ წილს გარდა, სხვა ჩემმა ამხანა-
 გებმაც თავის სარჩოდგან უველამ ნახვარ-ნახე-
 ვარი უნდა მძღლიონო, რადგან მამა ჩემი მო-
 ცანჯვით მოკვდაო და მამა ჩემი—სიძთვრალი-
 თაო. იმან ისე დააჯერა თავის ამხანაგები, რომ
 არც ერთს იმათგანს თავის კერძის შეჭმა ცალ-
 კე არ შეეძლოთ, უკეთესი ნაწილი იმისთვის
 უნდა მიეტათ; ასე გაშინჯეთ, ჩუმათაც ვერ მო-

ახეზებდენ თავის კერძას მთლათ შეჭმას, წაღ-
 გან სინდისის მხილების ეშინოდნენ. თუმცა
 ძალიან ძვირათ, მაგრამ ზოგიერთჯერ ძიანც
 მოხდებოდა, რომ რომელიმე იმ რვათაგანი იმ-
 დენათ ურცხვი და უზდელი იქნებოდა, რომ თავის
 კერძს დათვარავდა, ან სულ შესჭამდა, და
 ძაძინ უთეროსი გიჟი გაურისხდებოდა დაძინაძვებს,
 სხვანი კი იმავე წამს ვტკობდენ და გაწეწდენ: «მე,
 შე ქურდო, შე მიქრთამეო!»—უუბნებოდენ. ამ სა-
 ზოგადობის თავი ისე დაწმენებული იყო თავის
 უთეროსობასზე, რომ დიდის სიამაყით დააჯილ-
 დობდა იმათივე საჭმელთ უკვლასზე უთერო ერთ-
 გულებს. ვერავინ იტყვის, რომ ამ სულელებ-
 საც არ მქონდეთ რაგი და წესი, როგორც ვე-
 რავინ იტყვის, რომ კაცებსაც სიგიჟე არ სჭირ-
 დესთ,—არამტყუ იმ კაცებს, რომელნიც თავის
 აზრში გონიერები არიან (მაშ ვინ იტყვის, დე-
 და კუდიანი მყავსო), არამედ იმათაც, რომელნიც
 სხვების თვალბშიაც გონიერება არიან. რომ
 უთერო ცხადათ დავამტკიცო ეს აზრი, წინათვე
 მოკლეთ მოგახსენებთ, თუ რითი შეინიშნება კა-

ცობრიობის სიგიჟე, და ამის შემდეგ დაკბეჭ-
 დავ იმ ჩემს წიგნიდან, რაც მეტყველებს
 მინიშნავს: კ ა ც ბ რ ი ბ ი ს ს ი გ ი ჟ ე
 შ ე ი ტ რ ე ბ ა ი მ ი თ ი, რ ე მ: ა, ი ს
 უ ს წ ე რ ე თ და თ ა ვ ი ს უ ნ ე ბ უ რ ა თ
 ი გ ე ბ ს უ რ ე ჯ ე ს ა ვ ე, რ ა ც გ ა რ შ ე -
 მ ე ა რ ტ უ ი ა; ბ, ა ვ ა თ მ უ რ თ ვ ი თ
 ჟ ი ნ ი ა ნ ე ბ ს, თ უ ნ დ რ ე მ ა მ ი ს -
 თ ა ნ ა მ ე ქ მ ე ჯ ე ბ ა ა ვ ა თ მ უ რ თ ვ ი ს
 მ ა ვ ნ ე ბ ე ლ ი ტ ი უ რ ს; და ა მ ი ს გ ა -
 მ ე გ, მ უ დ ა მ ბ რ მ ა თ ე მ ე ბ ს ი მ ა ს,
 რ ა ც გ ა მ ე ს ა დ ე გ ი ა რ ა რ ი ს და
 ი გ ი წ ე ე ბ ს, რ ა ც გ ა მ ე ს ა დ ე გ ი ა -
 ვ ს ს რ უ ლ ე ბ ი თ ს ა კ მ ა ა, რ ე მ ჰ ე მ მ ა რ ი ტ უ ბ ა თ
 ა დ ი ა რ თ უ რ ე ჯ ე ბ ე ჩ ე ბ ი გ ა მ ა ვ ე ჯ ე ბ ა ნ ი.

დღიურ წიგნიდგან გადმოწერილი

ოცდა მეცხრე გვამი. მოქალაქის ცალი მატრონა ბუჩკინისა, სანგვინიური (სისხლგანის) აკებულე-
 ბის ანის, სისხვილე მოსდგამს, ოცდა ათი
 წლის ანის; ქმარსა ჭყავს. ეს გვამი შინ მუჯვს
 მოსამსახურეთ და ამის გამო დაწვრილებათ შე-
 მისწავლია, თუ რა სინიური და მრავალი თვი-
 შილოლოგური ცხოვრება აქვს.—*Alienatio men-
 tale* (გონების გადაბრუნება) აქვს, ამას ეჭვი
 არ უნდა; ეტეუბა კარგი ნიჭიანი დაბადებულს
 (ეს იმითი მტკიცდება, რომ უიდევაში ძალიან მარ-
 დათ იცის ხალხე მოზარვა, და როცა რასმეზე გა-
 კვსავნი საყიდლათ, ნახევარს მაინც რომ არ გა-
 მაძრჩეს, არ იქნება. გონების ნიჭი სულ დამ-
 ხინჯებული აქვს). მატრონა, როგორც ქალი, უფ-
 რო გრძნობით ცხოვრობს და არა ჭკუით, მაგრამ
 უკელა იმის გრძნობელთა ისე გადაგვარებულისა
 ავით მუოფური ტვინის მოქმედებით რომ ის კა-
 ტური კი არა, ცხოველურიც არ არის.

ა) ს ი უ ვ ა რ უ ლ ი ს მ გ რ ძ ნ ა ბ ე ლ ო-
 ბ ა. — ა რ ე ტ უ ო ბ ა, რომ ქმარი განსაკუთრებულ-
 ლათ უყვარდეს, მაგრამ იმათი ქრევა ერთმანეთ-
 თან მომეტებულათ შესანიშნავია და, როგორც
 ზატალაგორი გამოძიება, მეტად ძვირფას-
 სია მერნიერებისათვის. იმისი ქმარი ხარა-
 წია და სხვაგან დგას; ის ჩვეულებრივით და-
 იარება თავის ცოლთან უოველ კვირას დილა-
 ბით. უკანასკნელი კახეივის მეტი რომ არ
 მქონდეს, მატრონა იმასაც არ დაიბურებს, რომ
 ღვინო უყიდოს. ამასთანავე საჯახურს ან კვერებს
 გამოუცხობს. ათი საათა რომ შეიქნება, იმის
 ქმარი დაითვრება და მამინვე მისდგება თავის
 ცოლს საცემრათ. იმდენს სტემს, რომ დასა-
 სრული აღარა აქვს. მერე დაიძინებს ორშვით-
 თამდის; როცა გამოეღვიძება, ის გრძნობს სა-
 შინელს თავის ტკივილს და ამწინათ წავა თა-
 ვის სამუშაოში, იმ ტკბილის იმიტით, რომ მე-
 რე კვირას ამგვართვე სიუვარულით და წუნა-
 რათ გაატარებს თავის სახლობაში მთელს დღეს;
 მე კვობნებ, რომ მატრონას შურვის ტყავი თავის

სიტყვასწორად ძალიან გასქელებული უნდა მქონ-
 დეს; კანის ჯგებულების შესატყობად კანის გა-
 მოძიება ძუტად სასარგებლო იქნება მეტნიე-
 რებისათვის. გალახვის შემდეგ, მატრონა უო-
 ველთვის ჩემთან მოდიოდა და მწარეთ უჩიო-
 და თავის ქმარს; მე ვერჩიე, ღვინოს ნუ-
 ღარ უყიდი-მეთქი, რადგან ამ სასმელს
 იმაზე ტუდი გავლენა აქვს. მაგრამ ავთ-
 მუროფი ძალიან ჯავრობდა; მაგას როგორ მეუ-
 ბნებითო, უბატონსო, გლახა ვინმე ვი ნუ
 გგონივართო, რომ ჩემს ქმარს ერთი სტაქანი
 ღვინო არ მივართვას; — კვირა-ძალი მარტო
 სწდილობამდის არისო, მე თუ ვყიდულობ
 ღვინოს, ჩემი იფულით ვყიდულობ: თქვენი ხომ
 არ არისო, და თუ ქმარი მტემს, რა გაეწეობა,
 რატ უნდა იუოს, ღვთისგან მოცემული ქმარი
 არისო. ამისთანა პასუხს სშირათ მაძლევდა და
 ძალიან შესანიშნავიც არის; აქედგან შეიძლება
 გამოიკვლიოს კანცმა საკვირველი კანონები
 ავთმუროფი ტვინის მსჯელობისა. იმის პასუხში
 ერთი სიტყვაც არ იხლება, რომ ჩემს შენიშ-

უნას არღვევდეს, მაგრამ ტვინის ავანტიურების გამო, სრულებით დარწმუნებული რამეები შენიშვნები დაარღვია. და რამდენათ უსაფუძვლად იმის დამტკიცებები, ამის ქვეშეთ მოყვანილი სიტყვებით უფრო გაიგებთ. თუ მსურდა, სულ იმის წინააღმდეგი ულახვანა, რასაც ერთი მინუტის წინათ ამბობდა, უზოლოდ ასე უნდა შეაქვს, ნუ დაუწევს წინააღმდეგ ულახვანს, პირში რათ ეჩრები, რა გენადვლება, რაც უნდა თქვას, შენ ხმას ნუ გასტყმ? ამ სიტყვებზე ავანტიური ჯვრისაგან გაქდებოდა და გრძნობით მახასუსებდა: - ის ჩემი ქმარი კი არა, ჩემი სისხლის მსმელია, სულელი ხომ არა ვარ, მოუთმინო, როცა უგუნურათ იქცევარ, და ამას შემდეგ თავის ქმართან თავის ქალბატონსაც გამოლანძღავდა, რომელმაც დედობრივის მზრუნველობით თვითონ გამოურჩია ქმარი თავის გოგოს. შემთხვევით კი არ მოსვლია, რომ ხარისხი ამოურჩევია; არა. ქალბატონმა კარგათ იცოდა, რომ ის ძალიან მოგრალობდა, მაგრამ, შივიქრობდა,

ცოლს შეიძლება, დაჰკვიანდებოდ. — იმის რა
 ბრალია, რომ ასე არ ხდება, — ის მოსტყუვდა,
errare humanum est *)

ბ) იმის გარეშე ვიღებთ ეს ურის-
 გებებს, რომ განვიხილო. მეტათ შესანიშნა-
 ვი და შემაქტევიარი ამხავი შეიქნა. აქ მე თვი-
 თონ გავხდით იმის მოწამე, როგორ ექტევიან
 უმაწვილს, რომ დაბადებითგანვე ცოც-ცოცათ
 შეჩვიონ სულელობას. პირველათ ახალ დაბა-
 დებულს მაგრათ დაუწეებენ კვრას ჩვარებით
 და არტაშებით, ამასთანავე შებლს მაგრათ
 უკრავენ, რომ ტვინი შევიწროვდეს და ერ-
 თობ არ გაიზარდოს. შედეგ უზომოთ აჭმე-
 ვენ, შეჩვევენ გაუმაძღრობას და ამასთანავე
 წამის-წამს ტემა-ტეუხას მოუხშირებენ. სანამ-
 დის უმაწვილის აგებულებს იმდენათ არ მო-
 ღონიერდა, რომ შესძლებიყო, რასაც ატენი-
 დენ, იმ საძაგლობას მონელებს, უმაწვილი
 ხშირათ ხვანთ იყო; დედა თვითონვე სწამლობ-
 და და ამ შემთხვევაში სწავლული ექამებას

*) შეცდომილება კაცობრიობის სკედრია.

არა სწამდა რა. ან დაუწუებდა ისე საშინლათ
 რწევას, რომ დამხრეკალების იქნებოდათ. მაგრამ
 ნების მოგატყობდათ, მაგრამ დამხრეკალს რომ
 კიდევ არ მოუხდეს, მაინც არა გაუჭირდება-
 რა, რადგან იმისი საქმე წასულია. ემაწვილ-
 საც თითქმის უხდებად ამისთანა წამლობა,
 რადგან გულის რევას დაწვეებინებდა და ამით
 შეღავათა მიეცემოდა; ან თუ არა ისე იმავე
 საჭმლათ გაძლებდა, რომლისგანაც ავთ
 გამხდარიყო, ვითომ და სწორი-სწორით გა-
 ნადევნება. თუ ამითაც არ მოხერხებოდა, მაშინ
 დედა დაუწუებდა ტექას, მოუხშირებდა ქისტებს,
 ხელის კვრას და ამასთანავე კიდევ ლანძღვ-
 და. მაგრამ თუ ეს უკანასკნელი წამალიც არ
 გასჭრიადა, მაშინ გაუღესაუდა ხაშხაშს და მა-
 ლიან უხაროდა, რომ ბნებით დამთვრალ
 ემაწვილს დადხანს მკვდარსავით ეძინა ხალბე.
 უნდა მოგახსენოთ, რომ მატრონას თავის
 გონებაში ძალიან უუკარდა თავისი ზაწაწა ბავ-
 შვი. მაგრამ შვილის სიუკარულიც ქმრისას
 ზგავდა. თუ კი იუულს ჩივიდებდა ხელში, მა-

შინვე უყიდიდა ჰწ.წას თავთის ნაკვეთს /
 საბნათ, მაგრან ამასთანავე საშინლად სწავლ
 და, ვინიცილებას, ერთი წვეთი წმენდ რომ
 ზედ გადაესხა: — დახე, რა ჯავრიანია, საბანს
 განზრახ ათუჯებსო — ამბობდა დედა მისი. —
 ძალიან ვსწუხვარ, რომ მატრონა ადრე მომ-
 შორდა და დაწვრილებით ვერ მოვასწრე ამ
 გვამის შესწავლას; ბოლოს კიდევ შევიტყუე,
 რომ თურქე ემაწვილმა გედარ გაუძლო იმის-
 თანა მოკლას და მოკვდა.

გ) ს ა მ ე ქ ა ლ ა ქ ი და ს ა ზ ო გ ა დ ო -
 ე ბ რ ი ვ ი უ ო თ ა ქ ი ტ ე ვ ა. — მაგრამ მე
 ვგონებ, რატო ვსთქვი, ისიც სავიწრო დასარ-
 წმუნებლათ, რომ ამ გვამის ცხოვრება თა-
 ვადგან ბოლომდის გიჟობაში გატარებულა.
 ამისთვის მე ისევე დაუბრუნდები ჩემი ცხოვ-
 რების აწერას, რომელიც ამასთანავე არის
 ისტორია, თუ როგორ წარმეტებით უკლია
 იმ ჩემს ზიზველს ახრს...

როცა კურსი დავასრულე, მე გამგზავნეს

ლეკრათ ერთს ქვეითა ჯარის პოლკში. სავ-
 უიროთ არკრატსავ იმა დაკვირვებათა და შენიშვნათა
 თა მოთხრობს, რომელიც გამოვსტადე ამ
 სსპარესედ. მე იგი დამაწერია ჩემს დიდი
 თხზულების ერთს ნაწილში. აქ სოციოთხრობით
 უფრო მრავალ გვაროვნებით სავსე შემთხვე-
 ვებს. რამდენსამე წლის შემდეგ უძაღლეს მთა-
 ვრობის უწინაღობამ მომანიაჟა მე თანამდებობა
 სამოქალაქო უწყებაში და ამ შემთხვევით ვსარ-
 გებლად, რომელ მადლობა შევსწირო მათს
 მთავრობითს მხრენველობას ჩემდამო. აი, აქ
 ძალიან თავისუფლათ შეუდექა შედარებითა
 მსახივტრის შესახებ დაკვირვებას.....

მე დაუწვე დაკვირვება სხვადასხვა მცხოვ-
 რებლებს იმა ქალაქისას და სრულებით დაკ-
 რწიმუნდა, რომელ იგინი უკელანი ცოტათ
 ჯგუფზე შემტდარნი იყვნენ. თუ ვისმე გამო-
 უტდია რაიმე თვალსაზრისი წარის მიება,
 წარმოადგინეთ რა რიგათ გამოქსარდებოდან,
 როდესაც ახალი ძვირფასი მკვლავთები ვი-
 ზოვე ჩემის წინანდელის წარის დასამტკი-

ტებლათ. ჩვენს ქალაქს საზოგადოთ თავისუ-
ბური ხასიათი აქვს. ეს განლავთ ერთდ
ბერნიის სასამართლო, რომელსაც უოკლის
მხრით მიშენებია მრავალი სახლები და იმ
ხლაგებთანვე ადგილობრივი მცხოვრებნი.

ის იმითი განიჩიკვა სხვა ქალაქებიდან,
რომ მთავრობის სასამართლოთ და სასარგებ-
ლოთ გარენილ იყო. მცხოვრებლები და უფ-
როსობა ამ ქალაქისა სულ მთავრობა იყო,
დანარჩენი მცხოვრებნი: მოქალაქენი და სოფ-
ლის ვაჭრები უფრო წესაერებისთვის იუვენ
იქ. მართლაც, მთავრობა ისე როგორ მახერხდუ-
ბ; თუ განსამგებო და განსამართლებელი ზრავინა
შეავს. მთავრობა კი არ იყო იმითთვის, ისინა
იუვენ მთავრობისთვის გარენილნი. მოხელე-
ები, მაგალითად, დერმიკები, მერქმეები, სა-
ქეიფო ხლაგების მოქირავენი (ჩვენ ქალაქში
იყო ექვსი ტრახტირი) კერვიდენ ფრავებს,
წადებს და ბილიარდებს ზრადებდენ სულ რი-
ნოზნიკებისათვის; დანარჩენნი, რომელნიც ქა-
ლაქში არ მახერხებდენ, მხოლოდ იმას აწარ-

მოებდენ, რომლითაც ჩინოვნიკები იკვრავდნენ
 თურაკებს, წაღებს და ბილიარდებსაც — თამაშობ-
 ბით დრეს ატარებდენ.

ჩვენს ქალაქში, მალინოვკაში, მცხოვრებელ თ-
 ხეთი ათასი კაცი ითვლებოდა; იმათში რტი
 კაცი უსაქმობისაგან უოველთვის საშინლათ
 მოწყენილნი იყო; რთხი ათას ცხრასს კაცს
 კი ჯაფისაგან წელი მქონდა მოწყვეტილი. —
 მაგრამ თავი დაკანებოთ ამ სასოგადო გი-
 ყობის აწერილობას და ცალკე გვაძებს მოვ-
 კიდოთ ხელი. როგორც ექიამს, ხშირათ მი-
 მიწვევდენ ხალხე სხუელის სარჩენათ იქ, სა-
 ცა სული იყო ავანთყოფი და ექიმობა იმას
 ეჭირებოდა; ვერ წარმოადგენ, რა გიყობა და
 რა ახირებული ხასიათება სჭირდათ უკვლას
 ჩემს ავანთყოფებს: ქალსა და კაცსაც.

— გთხოვთ ახლავე ანნა ჟეოდოროვნას-
 თან წამოხმანდეთ, — ანნა ჟეოდოროვნას რა-
 ლაც დაუმართა. — ამავე წამს გიანლებით. — ანნა
 ჟეოდოროვნა რცდა ათი წლის დედაკაცია,
 რომელსაც მხოლოდ ქმარი არ უყარებია, თა-

რემ სხვა კატეგორი ძალიან ბევრი. იმის ქმარ-
 საც ანნა დეოდოროვნას გარდასტავილას
 ის მდიდარი მეზატონია. ამ ტომლი
 ცოლქმრობის ბორჯილებიდან იმათ მხო-
 ლად ერთად დაჩეჩიათ კიდეკ გაუწ-
 ვკეტელი, რომელიც უკელაზე უფრო მაგა-
 რია,—იჭვიანობა. და ეს მეათე წელიწადი
 სულ იმითი სდეკნიან ერთმანეთს.—ანნა დე-
 დოროვნასთან მიუდო. ის ქვეშაგებში წევს,
 თვალებ დასივებული, სიტხე აქვს. როგორც
 ეტუობა, ძალიან დიდი შანური რძი გადა-
 უხდაი ქმართან. მოსამსახურეები გატებულნა
 არიან, მებელი ანგრეულ დაზრეულიან, ერთ
 კუთხეში ჩიბუხის ნამტკრეკები ჭერია (ერყო-
 ბა ძალათ დაუტკრეკიათ), მეორე კუთხეში
 ჩიბუხის ტარი რჩათ ჭედაი გადატკრეუ-
 ლი.

— ანნა დეოდოროვნა, თქვენ ტვინის
 ძალები მოგშლიათ. ცოცა ბალის ზუთის კა-
 ზლებს დაგალეკინებთ. ამ წამალს მხეზე ნუ
 დადგამთ, თორემ წახდებ; რამდენი წლისა

ბრძანდებით, ოცისა? მას ოცი ან ოცოც და ორი წვეთი მიიღეთ სოლმე კრუზოვიანად და სიამოვნებისაგან ტურებს იკუნეტავს.

— იცით, რა მოგახსენოთ, ანნა ჟეოდორენაკ, თქვენ სადმე უნდა წახვიდეთ, თუნდ სოფელში; თქვენ რომ ცხვარებს ატარებთ, სულ დაგახსენებთ.

— მე და ნაკანარ ივანაი მაისს სოფელში წავალთ.

— კარგი! მას თქვენ აქ დაჩრათ. ეს კიდევ უკეთესი იქნება.

— მაგითი რა გინდათ მითხრათ?

— თქვენთვის ძალიან საჭიროა წყნარად, გულდაშემდებით უფონა, თორემ შეიძლება უპინათ, დემრთმა დაგიფაროსთ, ისეთი მძამე სასტანი რამ შეგებთხვესთ, რომ ვინ იცის, რაგორ გათავდება.

— სვიმონ ივანაი, მე უბედური დედანა ვარ; ჯღერქი დამეძარტება, მე უნდა მოვეკვდუ

და სულ იმ არაწმინდას სულის ბრალად.
სვიმონ ივანე, მიხსენით.

— ბატონი ბძანდებით. მაგრამ ჩემი წა-
ძალი ათეთაქის არ იქნება. აი, ჩემი დარი-
გება: დაიქარავე ზატარა წმინდა სადგომი, რაც
შეიძლება, ძალიან მოშორებით ნიკანორ ივა-
ნოვიჩთან (ქმრის სახელია). ამას დაუმტკე შე-
ბელი, ყვავილები და წიგნები. იცხოვრე მუუდ-
როთ და გულდაძვირებით.—თუ გიშეკლისთ,
ეს დარიგება გიშეკლისთ.

— ადვილათ ბძანებთ. თქვენ არ იცით, ქორ-
წინება რა არის.

— არ ვიცი, მაგრამ, მგონია, შევიგნო;
ბეგრისთვის ქორწინება სადვთო საქმეა; სხვე-
ბისთვის ძალდატანებით ერთად უფთნის სურ-
ვილია, მაშინ როცა ცალკე უფთნა მსურთ, და
სრულებით ნამეტანა იმათთვის, რომელთაც
ერთად ცხოვრება მსურთ. ასე არ არის?

— ჰო, ვიცი, თქვენ ძალიან თავისუფალი
აზრების კაცი ბძანდებით... ის არა წმინდა

სულია, მაგრამ ქმარს მინტ როგორ და-
ვაგდებ.

ქართული
ლიტერატურის
საქართველოს
საქართველოს

მე ოცდამეხუთე გვამი, მატრონა ბუ-
ჩინისა, მომაგონდა.

— მომიტყევეთ, ანა ჭეოღოროვნავ, დიდი-
ხანა ვიცნობ თქვენს სახლს და იმიტომ
გუებნებით ასე გულახდით. მინდა ერთი რამე
გკითხეთ და ნუ გამიწერებით.

— რა გნებავთ, სვიმონ ივანიჩ, თქვენ
ჩვენი შინაური ბრძანდებით, თქვენ....

— თქვენი ქმარი გიუვართ ცოცხოდნათ
შინც?

— აჰ, არა! მე ამას თუნდ მთელ ხალხში
გიტყვი.

— იმას კი უუვარხართ?

— ოდნა ჩემი სიუვარულიც არა აქვს. ახ-
ლა თითქმის აშკარათ ცხოვრობს ჩვენ მეზო-
ბლის ქალთან, პოლინასთან.— რასაკვირველია,
ეს თქვენც გეცოდინებათ. ჯანაბამდინაც გზა
ჩქონია, რას დავუძებ; მაგრამ ვერ წარმოიდგენთ,
რამდენს ახარჯებს.

— კარგი და ჰატოხსანი! თქვენ ერთმანეთი
არ გაუკართ; ერთმანეთს აწუხებთ: თქვენ რა
კვს კარგი შემლებას გაქვთ—მამ რაღა გაუე-
ნებსთ ერთმანეთთან?

— რას მიბძნებთ, სვიმონ ივანარი, ვინა
გგონივართ? ჩემი სახელი მე სიტყვსლეს
მირჩევნია; რას იტყვიან?...

— ჰო, ეგ სხვა არის.... ოჰ, უკაცრავათ,
ჰარკული საათის ნახევარია, ძალიან დავი-
გვიანე.... დიან, იმ წამლისა ოც-ოც და
ორი წვეთი დალიეთ ხალქე, თუნდა დღეში
სამჯერ. სვალ კიდევ გახსლებით და გნახავთ.

რეგორტ ხალში გამოკედი, ნიკანორ
ივანარი დაბრანტული სხით, ჰირდაუბანელი
და მეტად გაჯავრებული თურმე მე მიტდიდა.—
სვიმონ ივანარი, გთხოვთ ერთწუთას კაბინეტში
წამობმანდეთ.

— დიდის სიამოვნებით. რა გნებავთ?

— თქვენ ჰატოხსანი კაცა ბმნდებით; მას
აქეთ რაც გაგიტანით, თქვენისთანა ჰატოხს-
ნი აღარავინ შეგულებას. თქვენ კარგათ მისკ-

დებით — რა არის კარგი სახელი. თქვენ სიკვდილამდის დამავალბთ, მართალს უყვებით.

— ბატონი ბძანდებით, მითხარით.

— რატომ თქვით, რა მდგომარეობაშია ჩემი ცალი?

— თქვით ნუ გაქვთ, არა უჭირსრა. — მე იმას კანალების სმა ვუთხარია... მხალღდ სულის სიმშვიდე უნდა, არაუინ აწყენინოს რა. თორემ, ხომ იცით, ტვინის მათები...

— ეგ კი არა, მე მაგას რას დავკებ თუნდ დღესაც ჩამაღლებულა; ეგ დედაკანტი კი არა, სხვატა, თქვენ მაგას კარგათ არ იცნობთ, ჩემი სიტუტსლე მაგან მოწამლა; — მე მაგას ხომ არ მოგახსენებთ.

— მე თქვენი კერა გამივიარა.

— ეჰ, რადაკემართათ, დალოტვილო, მინდა შევიტყო, საუჭუოა რამე იმის ავანთმყოფობა, თუ არა.

— ჰო, თქვენ გინდათ შეიტყოთ, რისუღათ ხომ არ არის?

— ორსულათ?... მე იმას ვაჩვენებ ორსულაბას. ეგ რა ქალია, ჩემის ახლო დედასა—
 ტი თუ მადამდას მივიდა, საქმე გათავებულა;
 ვერა, ვერ ავიტან; მე რა;—თუნდ ჯანდაბადი-
 ნაღ გზა ჭქონია, მაგრამ, სვიმონ ივანინი, კანონიერი ცოლია და!... ჩემ სახელს სვრის.

— მე არა შემიინახვსრა, მაგრამ ნიკანორ ივანინი, ვითომ რა იქნებოდა, ცალ-ცალკე რომ დაგეწყეთ ცხვრობა, ან სხვა-და-სხვა სახლში, ან—კიდევ უკეთესი იქნებოდა—სხვა-და-სხვა ქალაქში რომ გეტხვრათ.—ორივესთვის კარგი იქნებოდა.

— დიახ, მაგის ნება უნდა მივცე, განა, მია, მია, მია,—კარგათ აქვით—მია, მია, მია! როგორ არა, ნებას მივცემ.... უკატრავათ, მე ფრანცუზი არ გახლავარ; რიგი და წესი კარგათ გამეგება; ნეტა ახლა დედა ჩემი ცოცხალი იუოს—მოგეტა სიცოცხლე, ისე ცოცხლათ აიღებდა და კუბოში ჩასობდა.... მაგისი ამბები უკვე დივე კარგათ მიქვს გაგებული.

— შეიძობით ბრძანდებოდეთ, ჩემო ნიკანორ ივანირ, თქვენ მეზობელთანაც მინდა შევიპარო.

— როგორ, რა დაემართა? გაოცებით მკითხა გულ-დაკოდილმა მეუღლემ და, ცოცხტად იყოს, შეერცხვა.

— არ ვიცი, თქვენმა მხემ, გოგო გამოგზავნათ; რაღაც იმათ ქალს ემიხეება თურქე. — გოგომ კარგათ ვერ გამაგებინა.

— თქ, ღმერთო ჩემო, რა დაემართა?... ამ დღეებში ვნახე და პოლინა კარგათ იყო.

— დიახ, ავით გახდომა უცებაც შეიძლება; მშვიდობით!

— სვიმონ ივანირ, დიდი ხანია მინდოდა... უკატრავათ გახლავართ, მაგრამ ჩვენი ადამიანსა, ხომ მოგეხსენება, რინოვნიკი მთხოვნელებით რჩება... მე იმდენათ დავალებული ვარ თქვენგანით, რომ ნება მომეცით ეს ოქროს საბურთუთე მოგართვათ, ჩემდა სახსოვრათ მაიღეთ.. სვიმონ ივანირ, მხოლოდ ამას გეკვდრებით, ჩვენ შორის დარჩეს, ესე იგი იმ ახალგაზრდა კეთილ-შობილი ქალის სახელი...

— ზოგი იმისთანა საქმეებია, რომლის-
თვისაც დოქტორს თვალ-უური აბანა და აბანა
კიარა. ნიკანორ ივანიჩი გადაძევიან, თავისი
სველი ტყვიებით და ოთღ-ანი პარით შემეხ-
ლაყვანე, თუმცა, სწორეთ მოგახსენეთ, არაფრათ
მიამა.

მოდო და ნუ იტყვი, რომ ესენი შეშ-
ლილები არ არიან! —

ერთ მაგალითს კიდევ მოგახსენებთ. ჩემს
გვერდით დგას ერთი მდიდარი მეზატონე,
თავის დიდი მამულით მოკვეხარი, ძუნწი და
სხვ. მუდამ კარ ჩაკეტილია, არავის შინ არ
უშვებს, სვითონაც გარეთ მვირათ გამოდის,
რა საქმე აქვს ქალაქში, კაცმა არ იტის, არ
მსახურებს, სადაც საქმეებს არ ეკიდება, იმის
სოფელი ორმოცდაათ ვერსზე მოშორებულა
და თვითონ კი ქალაქში ცხოვრობს. იქნის და
იუულს აგროვებს, ეს არის მხოლოდ იმისი საქ-
მე; მაგრამ ამებს სულ ჩუმთ შერებს; მე
მინდა ის დაგინატონ იმ დროს, როცა სახო-
გადო ასწავრესე მოქმედობს. გოსტინნიცაში

და ფორტანუ ჭყავს დაქირავებული მოსამსახურეები, რომლებსაც მოვალეობა შეეძლება არის, რომ ზნობონ თავის ბატონს როცა ქალაქში ვინმე დადი კაცა გაივლის, ესე იგი მორევიზიე ჩინოვნივი. როგორც კი ამას შეიტყობდა, მშინვე ჩაიტყვამდა სანაწარმო მუნდირს და წავიდოდა მათს აღმსტებულებასთან; იმას, რასაკვ რეულია, ამ დროს ეძინებოდა, რადგან დაღალული იქნებოდა და კარის კატები არ შეუშვებდენ. იმას მომორებსაც არა გაეწყოებოდა, მოსამსახურეებს ქრთამს აძლევდა, მთელი სანთა იდგან და უცდიდა, სანამდის არ მოახსენებდენ, რომ ესა და ეს მოვალა თქვენ სანახავათა. დადი კაცი (როგორც მოგვსენებათ, ამ მდგომარეობაში შეექვსე კლასას ჩინოვნიკსაც დიდ კაცად მოაქვს თავი) განჯავრებული მიიღებდა მთხოვნელს, თუმცა მრისხანეთ და ძალიან ამაყი სიტყვებით; მთხოვნელი, დადი ბოდიშის მოთხოვის შემდეგ, გამოუცხადებდა, რომ ჩემი თხოვნა, რომლის აღსრულებას შედაც დამოკიდებულია საკუთარი ჩემი და ჩემი

ში ცოლ-შვილის ბედნიერება, მხოლოდ ის გან-
 ლაკა, რომ ინებოთ დღეს ჩემთან დას-
 დილის, ან ვახშმის მიერთეკავო. ისეთი გულ-
 მხურვალებით ვკედრებოდა, რომ ვერც ერთი
 დიდი კბი უარს ვეღარ ეტყოდა და თანახმა
 განდებოდა იმის თხოვნაზე. მაშინ დაუდგე-
 ბოდა ჩემს მწობულს ბედნიერი უამი. საცა-
 თევზის ღუქები იყო, იმავე წამს იქით გაეშუ-
 რებოდა, იუიდა ერთს დიდს ზუთსს და ცოც-
 ხლათ გადაიყვანდენ იმის ესოში რომ აუზი
 იყო, იქა; რაც ვერცსლეულობა მქონდა, სულ
 აშოალებინებდა; მოახდევინებდა ძველის ძველ
 ღვიანოს. დარბოდა ოთახიდან ოთახში, გრუ-
 ბებოდა ცოლს, მამობრიულათ არიგებდა თავის
 მოურავს, თავბირის დამტკრევას და უბედუ-
 რათ განდომას ემუქრებოდა თავის მზარეულს,
 ოცს სხვა კაცს კიდევ დაქანტოქებდა, თამბა-
 ქის უუთებით დარბოდა ოთახიდან ოთახში;
 წინ კარში დახუდებოდა დიდ კაცს და ხელზე
 მკოცნიდა; შამოყანტკებს მდინარესავით ღვრი-
 დენ ტუნწის სახლში და სომდენ იმ დიდუკა-

ცის სადღეგრძელას. შენიშნეთ, რომ სულ ეს შეშლილობისაგან მოსდიოდა იმას, სტუდენტთა უანგარაშათ. კიდევ უფრო შესანიშნავი მსახი-
 ატრიის ისტორიისათვის ეს არის, რომ მას-
 ჰინძლის შეშლილობა თვითონ სტუმარსაც
 შეშლილათ მხდიდა. სტუმარი წრფელის გუ-
 ლით დაჯერებული იყო, რომ მასჰინძელს თავის
 მადიანობით დადსამაგს უშვებოდა. სხვა დროს
 ხუთ-ექვსს მაგალითს კიდევ გაიხსობთ; ახლან
 ესეც გქარა.

ჩვენი ქალაქის მცხოვრებლებზე გული და-
 მიმშვიდდა, და ჩემი გამოძიება გავაგრძელე.
 დავბარე წარჩინებული მგზავრობის წიგნები
 რაც იყო, ძველი დაახალი ისტორიული თხზუ-
 ლებები და ხელი მოვაწერე «დამბურგის პირ-
 უთნე კორესპონდენციაზე.»

— ყოვლის მხრით მომდიოდა ცხადი დამ-
 ტკიცებანი პირველად ჩემგან პიკკლეულის წი-
 რისა; მხარულების ცრემლი ხშირად მომრე-
 ვია ხალმე თვალებში ამ წიგნების კითხვის
 დროს. «დამბურგის კორესპონდენციაზე»

აღარას ვიტყვი; მე ის ტყუილ-მართალი კრებულის გუდათ ვი არა, თავიდანვე მულ წიგნათ მიმჩინდა, სადაც იბეჭდებოდა. სასოგადო ცნობა მრავლის სამოწყალ სასლისა უბედურთა სულის აკათმოფობით შეზურბილთათვის. რა ისტორიაც უნდა ამეღო საკითხავთ, სადაც ძველი და ახალი თაობის ცხოვრება იყო გამოყვანილი, ყოველგან და ყოველს ჟამს ვნიშნავდი სხვა და სხვა სიგიჟეს, რომელიც იყო ერთი სასოგადო შეშლილობის ამბავი. ტიტულავის ისტორიას ავიღებდი, თუ მურატოვისას, ტატიტის ისტორიას, თუ გიბბონისას, ყოველგან ერთნაირი ამბები იყო, იმათში განსხვავებას ვერ ვხედავდი; ისანი ყველანი ერთსა და იმავე აზრს ამტკიცებდენ, რომ ისტორია არის ერთი განუწყვეტელი მოთხრობა შეშლილებზე, ანუ უკეთ ვთქვით შთამომავლობით გიჟებზე, რომელიც თანდათან უფრო ჭკუანზე მოდიოდა (ეს მოთხრობა წინათვე გვაძლევს იმის იმედს, რომ ათასი წლის შემდეგ კანტობრი-

ობას ერთი ან ორი სიგით კადეკ მოაკლდებო-
 ბა. ჭეშმარიტად არ ვსაჭიროებ ამ სიტყვას
 თებას მოუვანას. რომელი ისტორიაც უნდა
 ხადათ, უკვლგან ერთი შემთხვევა გაგაკვი-
 რებსთ: ისა, რომ კატები ნამდვილ საჭო-
 რების მაგიერათ მისდევენ არა ნამდვილს და
 ჭანტანურს საჭიროებას; შეხედეთ, რასთვის
 იღვრება სისხლი, რათ მიისწიკენ ასე შორს, რას
 აქებენ, რას ამკებენ, — და თქვენ ცხადათ დარწმუნ-
 დებით ერთ ჭეშმარიტებაზე, რომელიც ერთის
 შესხედით უოკლად სატადავია და მეორის მხრით
 კი უოკლად სანუგეშო და სანატრელია — ეს სულ
 ჭეშუ-გონების შემლილობასგან არის. საილაც
 არ მიიხედავ ძველ დროში, უოკვლგან უგუნუ-
 რება თითქმის იმდენათ ცხადია, რაქდენათაც
 სახლ დროში; აქ მამა თავის ქალს მსხვერბ-
 ლათ სწირავს: რომ სამკოჩავრო ქარი ამო-
 უნდეს და ისეთი სულელი მოხეტეულიც
 ჩნდება, რომ თავის ხელით დაკლავს საწყალს
 სახლგანდა ქალს; და ეს გიჟია არც ჭაჭუკით
 დაუბამთ, არც გიჟების სახლში დაუმწუკდეკით,

ის კი არა, ქერუმათ და წმინდა კაცად გამოეყვანა
 ნათ. სხარსეთის მეფე სლავს წკებლით. ^{ქრქულის} ^{ქრქულის} ^{ქრქულის}
 ჩემი ხომალდები რათ დანიღუბეო, და
 იმდენათ ვერ ხედავს თავის საეკუნურეს, რა-
 გორც ათინელები ვერ ხედავდენ, თავის უგუ-
 ნურებას, როდესაც სოკრატ თილაროფოსს,
 საწამლავს ასმევდენ და ეუბნებოდენ, შენ გო-
 ნება დაგბნელებია, ჩვენი ღმერთები აღარ
 გწამსო და ეს მოარგჩენსო. ეს რომის იმპე-
 რატორები ხურკებით გაგიჟებულნი არიან,
 როდესაც ეს უმოწკალოთ სდეკნიან ქრისტი-
 ანებს; განა ძნელი იყო იმას მოფიქრება, რომ
 ეს მებლმეობის საშუალობა, სატუსადო, სას-
 ხლის დვრა, წვალება ვერას გააწყობდა წმინდა
 სარწმუნოებას ამოსაიხვრელათ, და ამითა მხო-
 ლოდ კაყოფილდებოდა ცხოველური მძვანკა-
 რება მდეკნელებისა?

ვისაც საშუალო საუკუნეში ვერ უზარნიან
 შეშლილობის ნიშნები, იმან სრულებით არ
 იცის, რა არის მსინიატრია. საშუალო საუკუნე-
 ში ყოველი მოქმედება გიჟობაა. თუ რაიმე

გონივრული მომხდარია, ეს სრულებით ვწინააღმდეგება იმ კატების სურვილს და განზრახვას. ერთი გონიერი აზრიც არ დაჩრენილა საშუალო საუკუნის კატის თავში, უფკელივც გადარეულ-გადმორეულია. სიუკარულს ქადაგებდენ და შერით ცხოვრობდენ. მშვიდობიანობას ქადაგებდენ და სისხლის მდინარეებს ადენდენ. ამასთან მთელი წოდება რაღაც ხხარებულს გიჟობას აჩივებდა და სულ იმას. მისდეკდა, თითოეული თავისებურათ. მაგალითად, ვილანებს (გლეხებს) ეგონათ, რომ ერთი ჭავჭავიანი კატა ათას კატსე უფრო ღონიერიანთ, რომელნიც კეტებით არიან შეიარაღებულნი. რაინდები გაგიჟდენ იმ აზრსე, რომ მხეტები ეგონათ თავის თავი და როგორც ჩვენ დროში ტუსადებს აბამენ სატუსადოში, რაინდებმაც იმგვართვე დაატუსადეს თავი გამაგრებულს გიჟების სხლებში, კლდეებში, ტყეებში და სსვ.

ისტორიას აქამდის იმატომ არის გაუგებარი, რომ სსვა თვალთ უყურებენ ისტორი-

ულს შემთხვევებს; რადგან ისტორიკოსების
 მომეტებული ნაწილი ექიმები არიან, რომლებიც
 იტან რას მათქმონ განსაკუთრებული უურად-
 ღებს. ის კიანა, კაცი ისტორიას, როგორც
 საექიმო მსახივტრის, ისე უნდა ეტყობო-
 დეს; ისტორიული გვამები გიჟებათ უნდა
 მიაჩნდეს, ყოველი ცხოვრების ამბავი სუ-
 ლელობათ და გამუდმებლობათ. ისტორიის
 ხურკებს, რომელშიც კეთილ-მოქმედს ბუ-
 ნებს კატობრიობა ჰქავს ჩაგდებული, რომ
 თანდათან ცხოველობას, ჰირუტყუობას გადა-
 აჩვიოს; რაც უნდა კარგათ უწამლოთ იმის
 მოსარჩენათ, ვერ იტყვიოთ, რომ ის ავთმყო-
 ფობა ხურკებს არ იუოს. ისტორიის გიჟების
 ცხოვრების მოთხრობას. ეს ისეთი უბრალო
 წერია, რომ ჩვენ განათლებულ დროში ამის
 დამტკიცება სირცხვილიც არის.

მატანები და მოგზაურობანი იმგვანათვე
 სანტერესანი არიან, როგორც ავთმყოფო-
 ბითი აგებულობის გამოძიება. მართლაც მოგზა-

ვრობის ამბებზე მოგახსენებდით. ისტორიასზე
 ნაკლები დამტკიცებები აღარც ბეჭდვან
 მძიმეკრეფია და მით უფრო სასიამოვნონი
 იყვნენ, რომ რაც იქ სიგითუა აწერილი, ათა-
 სი წლის წინათ ვი არ მოიხდარა; არა: ისინი
 ახლა, ამწამს ხდებიან, როდესაც ამ წიგნს
 ვსწერ და როცა ამ ჩემი ნაწერის კითხვას
 თქვენც დაიწყებთ, მაშინაც მოხდება. მაგა-
 ლითებათ ამის დამტკიცება არც კია საჭი-
 რთ; გადაშალეთ მაგელანის ჰგზავრობა, გა-
 შალეთ დემონ-დურვილის წიგნი და რაც ზირ-
 ველად შეგხვდესთ, ის წაიკითხეთ—საკმაო იქ-
 ნება. თქვენ წარმოგიდგებათ ან ინდოელი,
 რომელიც, ვიშნის სადიდებლათ, ხელახრო-
 ბილი ზის ოცს წელიწადს ერთ ალაგას და
 ცხვირსაც არ მოიხრცა, ეშანაა, რომ საიქა-
 ოს თავის უკვდავი «მე» არ დაკარგოს; ან ქალი,
 რომელიც ქმრის ჰატვიასტემისთვის გახურებულს
 სკირეში ვარდება, სცა იმის ქმრის მძოვრი
 იწვის. აღმოსავლეთი სულ გიჟების ქვეყნ-

ბით აჩის ნაქები; მაგრამ ევროპაშია ცნობი-
 ნების გიჟობისა. და ამის ამბავს
 კურსის დროს მოგახსენებთ.

ახსნითი დამატება აკტორისაგან

მაგრამ სანამდის რამდენიმე თავის გასა-
 მართლებელს და გასათვრთხილებელს შენი-
 შუნას არ ვიტყვი, კალამს ვერ დავდებ. ვიცი,
 რომ უკეთური კანცები, რადგან აკათმუოფები
 კარგამუოფებთ ვერ მიტყნია, იტყვიან: ახს-
 ნი რამეთი უნდა თავი მოგვანწინოსო, დასე,
 რა ამხარტავნობით და უკადრისათ ემტყვა აკათ-
 მუოფებსო. გული წმინდა მაქვს! ამხარტავ-
 ნობამ და უკადრისობამ კი არა, სიუვარულმა
 მიამხგებიან ამ ჩემს ახრს. როდესაც სრულე-
 ბით დავრწმუნდი, რომ ის ჰუმანარატი იყო,
 ჩემი ზნეობითი მდგომარეობა სრულიად შე-
 იტყალა, გული შემისუბუქდა, სასოება და იმე-

დი ისევ დამაბრუნდა, როგორც ახალგაზრდობისას. უწინდელი მოუთმენლობის კიტხვის სურვილის მაგიერათ, მომეტა მხურვალე სიბრალული ავთმყოფებზე და უწინ რომ სამაგელი შერი მედვა გულში, იმ შეურაცხებისთვის, რომელსაც ავთმყოფობის გამო მაყენებდენ, ამის ნაცვლათ მზათ ვიყავი მიმეტკეებიან უოველივე შეტოდება ჩემდამო, და შევწოდი ავთმყოფსა (მე გაუების სადგომებშიაც მოვშალე დასჯა, არ მინდოდა ძალათ მომეტესა მათი ჟანიანობა და სისულელე). რაიცა შეესება ჩემი აზრის ახლობას, უნდა მოვასხენოთ, რომ ჩემგან გამოცხადებული სამკურნალო აზრი სხვა და სხვა რივათ მკელს დროსაც ბევრს მოსვლია თავში. აზრისტოტელი ამბობდა, «ამდენ მთრვალებში მხელად ერთი ანაქსაგორი აფხიზელია.» სპინოზას აზრით გარყვნილი-კანცა გონებით უმ-ურიათ. იმის მომეტებული გულისთქმა ავთმყოფობის ნიშანიანთ. ინგლისის დოქტორი ბენტჰამი არ ეჭვობდა, რომ კანც

ტკინის ავთოყოფობა სჭირს და ამას აბრა-
 ლებდა წარღვნის დროს კატობრიობის შეწყვე-
 ნებას. ბოლოს ბენტამის პირდაპირ გამოაცხა-
 და, რომ «ყოველი დამნაშავე ტუდი ანგარიშის
 კატიაჲ.» ბენტამი სრულებით მართალს ამ-
 ბობს. მაგრამ ის ერთს ვერ მიხვდა, რომ და-
 მნაშავე გამოანგარიშებაში დიდად სტაება და
 დანარჩენი კატობრიობაც რომ ტუდი მოანგა-
 რიშა და შეტდარიებს შერება!... ჩვენ სულ შეტ-
 დომილებით და მოჩვენებებით ვართ გარე-
 მოტულნი; ყოველს კაცს, როგორც მატრო-
 ნას ზაწაწა ქალს (ზევით იხილე), მატრო-
 ბიდგანვე გადაეება ის სიგიჟე, რომელიც
 დიდებსა აქვს (რემტების ექიმები ამ ავთ-
 მოყოფობას ეძახიან *der historische Standpunkt*)
 მთელი ჩვენს ცხოვრება, მოქმედობა ისეა
 მოგვარებული ამ შეტდომილების ჭავსზე, რო-
 გორც უწინდელი დიდი უხარამსარი ცხო-
 ველების აგებულება იყო მოგვარებული წი-
 ნანდელ ქვეუნის ჭავსზე. ალაგალაგ ჭავს გა-
 იწმინდება და მშინ სულის ავთ-მოყოფობაც

ცხრება. მაგრამ ეგრე ადვილიც არ არის შთა-
 მომავლობით გადმოცემული სიგეჟის რჩენა.
 საშინელი დიდი ჯათა და წვალება უნდა, რომ
 ამ შემთხვევაში კატაბრიობამ ცოცხა ნაბიჯი
 წინ წადგას. გაიხსენეთ რომანტიკობა — ეს
 სულის სატკბურია, გაიხსენეთ «ტარობა»
 (морозы) — ეს კატაბრიობის დამკვლევებელი
 უნებობითი ქარები; გაიხსენეთ სლოვენოფი-
 ლობა — ეს ებრაელების კეთროვნება (დაწულე-
 ლებული აკათიფოფობა) განკერძოვებული ხალ-
 ხოსნობისა და ათასი სხვა.

ვიტა, ამასაც მკითხვენ: ამდენი წელიწადი
 რომ ისტორიულ პოსტატივის ძაებაში გა-
 გიტარებინა, გამოაჩინე რაიმე წამალი? რა
 არის შენა შრომის ნაყოფი? — ერთი — ჭეშმარი-
 ტება; მეორე — ახალი შეხედულება; მესამე —
 ჯერ ბევრი კიდევ არ მითქვას, მხოლოდ ცო-
 ცხათ შევეხე საგანს, გაკვირით ვუჩვენე. — ღა-
 ნისძიებს ცოცხა, მაგრამ არის კი. როდესაც
 არგანოული ქიმიის ახალი მეცნიერებით ძა-
 ლიან გამდიდრდება, როდესაც ტვინის ნივ-

თიერებას დასწინა შედმოწევნით შეეძლებათ, როდესაც ქიმიურათ შეეძლებათ გეგმოსტრუქტურას განხილვა და სხვა, მაშინ ჩვენ ვიბრუნებთ საშუალებას ბუნების კეთილდღესმარებით ძალიან კარგათ ვაკეთოდ და გავსწორდით ტვინის ნივთიერებას.— ჩვენ გვაქვს ძვირფასი დაკვირვებანი იმაზე, თუ როგორ შეიძლება ქიმიურათ გასწორება და გადასხვანთებება სულიერი მხრისა, თუძნა იგი სწულებით დამოუკიდებელია. მაგალითად შამივანტკით რიგიანათ ექიმობა კაცს უღვაძებს მეგობრობის გრძნობას, ქაელ-მოქმედებას, სიხარულის გრძნობას და გულგ სსნილობას. ბურგონის ღვინო კი სულ სხვანაირათ მოქმედებს, ესე იგი როდესაც ტანში გაუფდებთ და მერე თავში ავარდებთ, იმას სულ სხვა შედეგი აქვს: კანტი მხდება შეღლიანი, ეველას ერიდება, სიუკარულისა და გულღიანობის მაგიერათ უფრო შერის მეძიებელი და გულჩახვეულია, შენანება უფრო აქვს ვინამც მხარულება, მოტყუების მაგიერათ ის მფრო ტირის საწუთროს ბოროტებისთვის...

ეს ათა წელიწადია არც ხარჯს, არც სიტყ-
 ცხლეს არ ვზოგავ და მუდამ იმას ვხედავ, ვინ
 შემოხსენებულს გვარისა და სხვა მრავალ-
 ნაირს სახელებს ჩანაირი შედმოქმედება აქვთ
 ჭაბის გონებითს ნიჭსე. თუ მეტნიერების
 სიუკანრული აქვს, კაცს რა არ შეუძლიან!

გ. წერეთელი.

*
* *

სატრფოვ! სშირად ჯადი ფიქრო
 გამიტანებს სუბუქ ფრთითა:
 ვითომ მე შენ მოგსკევივარ
 სავსეს ეშხის სიამითა.

«დასტები, გიჟო! შეუბნები,
 აჰ, ჩემი წრფელი გული!
 ტუჩი ტუჩთან ჩაკაკონოთ
 და ჩაკართათ სულთან სული!»

თუმც ეს, ტურფავ, სიზმარია,
 მითაც მსტვებებს გრული გული!...
 თუ არ სიზმრით, მას რით დასტებებს
 უიმედო სიუვარული?..-

ქართული
ლიბრთეკა

ახალი საერანგეთი

(ისტორიული სურათები)

წარველი სურათი

საერანგეთის მდგომარეობა წარსულ სა-
უკუნეში

ნ. სკანდელისა

I

ერთი დრო იყო, როცა კაცა სწორეთ იმ-
რიგათ ცხოვრებდა, როგორც ტუის მხეტები:
შეიურიდენ თავს ასია თუ ათასი მგლეჯლები,
დაიარზდებოდენ, უიეროსს აირჩევდენ და და-
ესეტებოდენ დედა მიწაზე, ხალხის გასავლე-
ჯათ და სხვისი ქონების შესაძენათ. ამისთანა
მტარცველების სიმრავლე და სიხშირე იქამდე
აწევდა, რომ არავის მათგან მოსვენება არ

ქონას; ისინი ანათე ძარცვა კერძო ზირებს
 ეტეოდენ თავსე, — მთელი სოფლები, ^{ქრქვლები}
 და სახელმწიფოები მათგან ახსრებული იუვენ.
 და მათ მოსაგერებლად ხალხი ჯარებს ადგენდა,
 ციხე-ქალაქებს ამაგრებდა და მხოლოდ ამი-
 სთანა ადგილებზე ესახლებოდა, სადაც ხეი-
 რიანი ციხის ანა და კოშკის აშენება შეიძლე-
 ბოდა.

ამ უბედურ დროს დიდი გავლენა და ძალა
 შეიძინეს ზოგიერთმა მოღვაწე ზირებმა, რო-
 ძელსაც საზოგადოთ «ჩინდებს» ეძახიან. ისი-
 ნი გამაგრებულ კოშკებში იდგენ და კარგა ძალს
 მოსამსახურეებს ინახვიდენ, იმ განზრახვით,
 რომ მათი დახმარებით ხალხის და მგზავრების
 ცარცვა შესძლებოდათ. მაგრამ მუშა ხალხს
 ნიადაგი ცარცვა ხელს არ აძლევდა; ამის გამო
 ჩინდებსა და ხალხს შუა ისეთი განწყობილება
 დაწესდა, რომ ჩინდის კოშკს რაც სოფლები
 ეკრა, ჩინდს ერთგულებას და მონებას შეჰარ-
 ებოდა, და თავის ნაშრომიდგან ხარჯს გა-
 უჩენდა, იმ ზირებით, რომ ჩინდს, სამაგივ-

რათ, ეს სოფლები და მათი მცხოვრებლები სხვა
 რაინდებიდგან და მტარტკელებიდგან დაეიურან.

რაც უფრო დრო გადაიდა, რაინდები უფ-
 რო და უფრო იმორჩილებდნენ ხალხს, და უქე-
 ტეს გადასახადს აწერდნენ სოფლებს. შურისა
 და ღვინის გარდა, გლეხს უფველ თავის მო-
 სავალში რაინდისთვის წილი უნდა დაეღვა,
 რაინდისთვის და რაინდის სახლში უნდა ემუშავ-
 ნა, როცა მოსთხოვდენ, თავის ცოლშვილით
 უნდა ხლებოდნა, და მონობა იქნამდი გამლი-
 ერდა, რომ გრესკაცს ჯვრის დაწერაც არ შე-
 ეძლო ისე, რომ მის საცოლოს, ჯვრის დაწე-
 რის შემდეგ, ზირველი ღამე რაინდთან არ გა-
 ეტარებინას.

მთელი მიწა რაინდების საკუთრებათ ითუ-
 ლებოდა; ისინი ამ მიწასე დასახლებული ხალ-
 ხის გამგებლათ და მსაჯულათ შეიქნენ, დასჯა
 და წყალობა მათ ხელში იყო, და ზოგიერ-
 თები კიდევ თავიანთ თულს სჭრადენ; ასე რომ
 რაინდები თავ-თავის მამულში სრული ძეიუე-
 ები იუქნენ. მათზე არავის არაფერი უფლებს

ან ქონდა, — და მათი ნება უკვლახთვას, ვინც კა-
მათ მამულზე ესხლა, ან დროებით აღიწესა
ბოდა, სჯულზე უმტკიანესი კანონი იყო.

II

წასაკვირველია, რომ ამ ნაირი უსაშინო-
ბო უფლებს ანგელოზსაც რომ მასტის კაცმა,
ისიც, ცოტა ხნას შემდეგ, ამ უფლებას ბო-
როცად მაიხმარს წაინდებაც — სანოკადოთ —
მეტის მეტათ აწუხებდენ ხალხს: როგორც
კი წაინდას გლეხსა რასკე შეიძენდა ან გააკე-
თებდა, როგორც კი იმას ბეჯი გაუდიმებდა,
წაინდი და მასი გზარები მიუვარდებოდენ
და უწინდელურათ გატყუებულს დასტოვებ-
დენ. რაღა თქმა უნდა, რომ გატყუებული
სამართალს ვერსად იხვიდა; იმას დარჩუმების
და დამორჩილების მეტი არა შეეძლო რა.

რაც თითო გლეხს ეძრებოდა, ის მთელ სო-
ფლებსაც მოსდიოდა. ზოგი სოფელი გზების
პირზე იდგა, ან მდინარეზე ან ზღვაზე; ეს ბედ-
ნაური მდებარეობა ხშირათ სოფელს და მას

მხატვრებს აძლიერებდა. მაშინ რაინდი თავი
 სა მხლებლებით სოფელში მადლობდა და
 დიდ გადასახადს ახდევინებდა, იმისთანას,
 რომ მის წასვლის შემდეგ სოფელს იქნება
 ათი წლის განმავლობაში სულის მობრუნება
 არ შეუძლებოდა. ამასთანავე ბედნიერ მდებარეობა-
 ნს სოფლებში ხალხი ძალე მატულობდა, რა-
 დგანც იქ საშუალო და მოსაკები სხვა ადგი-
 ლებზე უფრო მეტი იყო. და როცა კარგა
 ძალი ხალხი შეიკრიბებოდა, ის სოფლით,
 ან ქალაქს გარშემო გაღვანს აულებდა, ირ-
 გვლივ კოშკებს უკეთებდა, და როცა ადგილი
 კარგა გამაგრებული ეგონა, რაინდს გადასახა-
 დის უარს უთვლიდა. წასაკვირველია, რაინდი
 მაშინვე თავისი ჯარით ურჩ ქალაქს ან სო-
 ფლებს თავს ესხმებოდა; ატყუებოდა ბრძო-
 ლა, ორივეს მხრით კარგა ძალი ხალხი იხო-
 ტებოდა, და თუ რაინდი გაამარჯვებდა — ქა-
 ლაქს აქცევდა და ხალხს ჭიანჭყვდა, თუ არა
 და, უკან ბრუნდებოდა, ახალი ჯარის და ია-

რადის მოსახლეობლათ, რომ ხელმეორედ უკვე
ხალხი დაემოწილებინა. საბჭოთა კავშირი

ამგვარი ბრძოლა რამდენამე სიუკუნ ს გან-
მავლობაში ასისხლი ნებდა ქუჩაში, და ამ
ბრძოლაში უთვალხვი ხალხი დაიხრცა. უთ-
ვალხვა სოფლები და ქალაქები გაკეთდენ,
აშენდენ და დაქრენ, სანამ ზოგიერთმა მათ-
განმა, თავისი ბედნიერი მდებარეობით და
მცხოვრებლების სამაძატიოთ, სრული თავისუფ-
ლები და მშვიდობიანობა მოიპოვეს.

ამ ბედნიერ ქალაქებში (ან, როგორც ამით
ისტორია ემსახ. კომუნისტებში) გაიმარ-
თა ცოცხალი უფრო ხეივანი და მშვიდო-
ბიანი წესი სწავლად ცხოვრებისა. ხალხს
მისი ამოწმეული ჰირობი მმართველენ, და
მმართველები მარტო თავიანთ ნებას და სურ-
ვალს კი არ მისდევენ, დაწესებულ კანონ-
საც ეკითხებოდენ ხალხე. და რადგანაც ამ-
გვარი მშვიდობიანი და სამართლიანი ცხოვ-
რება დანაწიენი სოფლებისთვის, მეტ ს-მე-
ტათ მაძინდველი და სახარბო იუა, ისინიც

ამის მახამუს სტელიობდენ, სსეკრემეკლი
 მინების რიტხვი თნ-და-თან უფრ-და-უფრ
 მსტულბდა.

III

წინდების და კომუნებს შუა რომ ქ შხა და
 ბრძოლა იუა გაართუა, ამ ბრძოლით უკუ-
 ლაზე უფრ მტათ უაკ-ღგან კოროლებმა და
 მეფეებმა ისარგებლეს. უწინდელ დროში მე-
 ფის სასელს — განსაკუთრებით საფრანგეთში
 — დიდი მნიშვნელობა არ ქონდა: რატა სა-
 ხელმწიფოს უცხო მტერი დაეცემდა თავსე-
 ნ თვითონ ის სხვას შეესკოდა, წინ-
 დები თავიანთი ძსლებლით მეფეს წა-
 უკებოდნ; ბრძოლის გათავების შედეგა-
 იმათ ნაშაკანში წილი დაეებოდა და საძე
 ამათ გათავებოდა. რაში ჩადიოდენ ისინი
 თავიანთ სამთავროში, რას შერებოდენ, რას
 არა, — მეიეს ამისი არა ეკითხებოდა რა და
 ძლიერ ხშირათ ი იტ მახ ებოდა რომ რა-

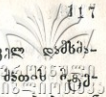

ქართული ენის
საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

ინდი თავის მეუღეს ომს უჭხადებდა და მისი
ჯარს ამტკრევდა. —

რასაკვირველია, რომ მეუღეს რჩინდებს ამ-
გვარი უფლებანი არ უნდა უკარებოდეს; იმას უო-
კელი ღონისძიებაც უნდა ეხმარა მის მოსას-
პობლათ. და რა ღონისძიებანი იქნებოდეს იმა-
ზე უადვილესი და უძვირფასესი, რომელსაც
მეუღეებს კომუნების დასმარება ამღევდა? კო-
მუნები სიანდაგ ექიმებოდნენ და ებრძოდნენ
რჩინდებს; რჩინდების გავლენა და ძალა ერ-
თი ზოგად შემცირდა კომუნების დაარსებით
და გათავისუფლებათ; აქედან მეუღეებისთვის
ცხადი საქმე იყო, რომ რაღაც უფრო-და-უფრო
გადიდება კომუნების რატხვი და ძალა, მით
უფრო-და-უფრო დაეცემა კომუნების მტერი —
რჩინდობა, მით უფრო მეტი საშუალება ექ-
ნება მეუღეს თავიანთ უფლებების გადიდების
და დაფუძნების. მაშასადამე, ცხადია, რომ
მეუღე კომუნებს უნდა დახმარებოდეს, რატა
ისინი რჩინდობას ებრძოდნენ,

მეორეს მხრით, თვითონ კომუნები, ბრძო-

ღის დროს, რასაკვირველია, უოკელ და მხმარ-
 რეს და ხელის გაძწეობს, უოკელ მათას მტკ-
 რის მტკერს, სიხარულით უნდა მიგებებოდენ
 და დაუფიქრებელათ და მოყვრებოდენ, რად-
 განტ ბ. ძოლის დროს მოკავშირე ძნელი ს. მო-
 ვარი და ძვირია. ამისგანთ ჯერ ერთ კომუნ. ში,
 მერე მეორეში და ბოლოს თათქმის უოკელ-
 გან შეიქმნათნ ამოჩვეული კაცების გაგზავნა
 მიიღეს ჩვეულებათ, უოკელთკას, რათა რა-
 ინდი კომუნას აწუხებდა. და მეფე, სამაგივ-
 რათ, კომუნას წყალობის წერილს უგზავნიდა,
 რომელშიატი ნათქვამი იყო, რომ თავისუფალ
 კომუნათ მიტყნისართ, ესა და ეს უიღლებს და
 უბირატესობს მოძინილებია თქვენი ერთგულ-
 ბისთვის და ვინტი თქვენ შევიწროებას გაბე-
 დავს, მე ვატი და იმანთ. თავდაპირველათ,
 რაინდები ამისთანა წყალობის წერილებს არაი-
 რათ ეშუებოდენ; მაგრამ შემდგომში, რათა
 მთებში ხანდისხან შევიწროებულ კომუ-
 ნებს ჯარი დახმარეს და წყალობის წე-
 რილი მართლა ახსრულეს, რაინდებს მეტი

რად ღონე უნდა შეიხადათ, — ამისთანა ბრ-
 რათებისთვის მატყვი უნდა ეტათ.

ამისთანა მდგომარეობას, უაჭველია, უფრო
 და უფრო უნდა დეცა რაინდობა და მეფობა
 უნდა აქმადლებს. მართლაც, რაკი მეფე ხან-
 დასხან რაინდების დასასჯელათ და კომუნ-
 ბის დასასმარებლათ ჯარს გზავნიდა, რაკი
 ის რაინდებსა და კომუნებს შუა მსაჯულთ
 ხდებოდა, და სხვა და სხვა უბარატესობას
 ურიგებდა და ართქვდა, მისი უფლებს უნდა
 გავრტყლებულიყო. და, რითადე სარეკონის შემ-
 დეგ, ჩვენ ვხედავთ, რომ დამეშული რაინდო-
 ბა მეფის მორჩილი და ყურმოდურილი უძახ,
 მას ვარს ვატობს შერება, და თავის ადგილ-
 მამულში მეფის უფლებს ებრუნება. ვერა უფ-
 ველვან მეფის იქნას ადრავას უავს, იუღს მის
 მეტი არავინ სჯრას, მსაჯულს უიმართ ვე-
 რავინ აუენებს. ერთი მიტყით, მამინ მთე-
 ლი სხელმწიფო მეფის ხელში გადავადა, მის
 საგუთრებთ შიქნა. ასე რომ, მამინ ერთმან
 საფრანკეთას მეფემ, ლუი მეათასმეტემ, კი-

დეჴ აშკარათ სთქვა, «სახელმწიფო — მე ვა-
რე.»

ქართული
ენის ინსტიტუტი
თბილისი

IV

მამინდელ დროს სათრანგეთში, შეუას, რაი-
ნდების, და კომპუნების გარდა, ორი წოდე-
ბა კიდევ იყო, და ორივეს დიდ-ძალი ხალხი
შეადგენდა. ერთი იყო სამღდელოება, და მე-
ორე — გლეხკაცობა. რა თქმა უნდა, რომ
სათრანგეთის სამღდელოება რომას აღსარე-
ბის იყო. სხვა და სხვა მოხერხებით, მომა-
კვდავების შეშანებით და სულით და სარტით
უძლურების შეტდომით, იმან ვაება მძულეები
და ს. მდიდრე შე. მ. ნა, რომელიც თან და თან
უფრო და უფრო დიდდებოდა ახალი. მოვარნი
სიმდიდრეებ. თ და ძველების შემოსავლით.
სამღვდელოებას დიდი გავლენა ჰქონდა განსაკუ-
თრებით ქალებზე, და მათი შემწეობით მოელი
მხარე, მთელი სახელმწიფო ხელში ჩაიგდო.
მის სიმდიდრეს და ძალას სწავლარნი არ ჰქო-

ნა, ამ ცომრომ მთელი სახელმწიფო, და დეკანო-
 ბიდან დაწყებული უბრალო გლეხამდე, უცნაურ-
 ბაში და უმეტრებსში იყო ჩათვლილი, და რა-
 სკვირველია. უველაფერს უჯეროდა იმ ჰირებს,
 რომელთაც თავი დუთისგან დანაშნულ ჰირებსა
 მოქონდათ...

მეორე წოდებაზე — გლეხკაცობაზე — აქ ბევრი
 არა ითქმის რა. ისანი რაინდების, ან ახსნა-
 ურების, იმხანი ივე უფრო-მოჭრილი ყუბა იუკ-
 ნებ, როგორც თვითონ რაინდები მეფის-
 თავას შეიქნენ. იმათ არაფრის სიმართლე და
 შეძლებს არ ჰქონდათ, თუმც მათი შრომით
 და ძალათ შედგა სული მთელ სახელმწიფოს.

იმ დროს, რომელსაც ჩვენ ეხლა ვსწავთ —
 ესე იგი ამ ხის წლის წინათ, — გლეხკაცობა
 და კომუნების მცხოვრებლების უმეტესი ნა-
 წილი ბევრით არ გაიჩივებდნენ ერთმანეთში.
 ისინი ერთიანათ შეადგენდნენ «ხ ლხს;» ერთათ
 და ერთხანათ სახელმწიფო ხარჯს იხდადენ,
 და სახელმწიფოში მესამე, უკანასკნელ, წო-
 დებათ ითულებოდნენ. მამანდელი საზოგადო-
 ების თვალში ეს მესამე წოდება უდიდესი რამ

იყო, ამიტომ რომ თავის საჩივრათ უნდა
 ეძრებინა; ის დავაწინააღმდეგებდა მდგომარეობას
 მოხერხებულად ითვლებოდა, საბუნების ადგილებ-
 ბის დაცვებს არ შეეძლო. მას წინ იდგა
 უბრალოდ წოდება — «ახინჯობა» (ჩაინდე-
 ბის შთამომავლობა) და სამდევნოება, რე-
 პელიც არც ბეგარას და არც აწიფებს სა-
 ხელმწიფო ხარჯს არ იხდიდა, და რომლას
 დანიშნულება — სახელმწიფო ადგილების და-
 ცვლებს იყო. ჯერში, ხელუფლება და ზღვაზე,
 მმართველობაში, სასახლეში, ერთი სიტყვით
 ყოველგან, სახელმწიფო ადგილები სამდევ-
 ნოებას და დიდებულებას ეჭირა. და ეს და-
 ცვობა გულწრფელი შეურაცხყოფით ეხერხ-
 ბოდა «მესამე წოდებას», ამიტომ რომ შრე-
 მით და ვაჭრობით კი არა, სახელმწიფო სამ-
 სახურით და მამულებს შემოსავლით იჩივ-
 და თავს.

V

თუც ამ წოდებას შუა დიდი უშველებელი განსხვავება და განხეთქილება იყო, და ისანი ერთმანეთს „ნაც“ შეიძლება და უფრო და უფრო სტილიდებოდნენ, იყო ერთი ასეთი რამე, რომელსედაც ისანი ერთმანეთს ეკარებოდნენ და რომელიცდაც დამყარებული იყო მათი ურთიერთი განწყობილობა ეს „ნამე“ — მიწა-წყალი იყო, რომლითაც ხალხს სულა უდგია.

მანდელ საფრანგეთში სულ ორმოცდაცხუდკეტი მილიონი ლექტარია მიწა-წყალი რომ იყო *), აქედან მილიონ ნახევარზე მეტი თვითონ მეფეს ეკუთვნოდა; სამ მილიონზე მეტი სარდულელებს ხელში იყო, და თითქმას შვიდ მილიონ ნახევარი — მზნურების ხელ-

*) მკითხველის სიადვილესთვის მე აქ წვრილმან რიცხვებს ვსტოვებ. ლექტარი დესიატინას ოდენს ზომას ქვიას.

ში. დანარჩენი მიწა კომუნებს და კლესტრებს
ბას მქონდა...

ამ მიწებიდან სემდევდულებს (შემდობიდან
წელიწადში სამოცდაათი მილიონი ლარი),
სხნურებს — ას სამოცდაათი მილიონი, და
ტრასს მილიონზე მეტი — კომუნებს; სხვა და
სხვა შემადგენელი კომუნები კიდევ ას სეთ მი-
ლიონს იძენენ. ამ ათასი მილიონიდან, იმათ
სახელმწიფო გადასახადში უნდა მიეცათ სუ-
თას ოცდათექვსმეტი მილიონი; სამას ოცდა
ათი მილიონი — სემდევდულებისთვის, და
ას ორი მილიონი — სხნურებისთვის. მან-
სადამე ხალხს ძლივს ასი მილიონი რჩებოდა,
რომლიდანაც თითქმის ნახევარი თვათონ სო-
ფლების და ქალაქების გაიგუბას მიშქანდა,
ჯარის სადგურს და სხვა საფას.

მათელ სახელმწიფოს ქაშინ ოცდა სუთი
მილიონი კაცია შეადგენდა. ამ რიცხვიდან
სამასი ათასი კაცია სემდევდულო ჰარა იყო,
ას ოცდაათი ათასი — თავად-სხნური და

*) ჭრანვი სუთ შურინია.

დანარჩენი—ხალხი. სახელმწიფოს რომ ათას/ შუადსი მილიონი შემოსდიოდა წელიწადში, მიწა-წყლიდან თუ სხვა სელა- ბიდან, ეს შემოსავალი აი რა რიგათ იყო განაწილებული:

ექვსის ოცდა ოთხ მილიონს მმართველობა იღებდა, თავის თავის შესანახათ.

ექვსის სამოცდა ცამეტი მილიონი სამღვ- დელოებს მიჰქონდა.

სამას ოცდა შვიდი მილიონი—თავად აზნა- ურობას.

მშასადაბე ს ლხს, რომელიც ოცდა ოთხი მილიონი სულიდგან შემდგარი იყო, ას მი- ლიონზე ნაკლებიც წიებოდა, ესე იგი მე- ჩვიდმეტე ნაწილზე ნაკლები. დანარჩენი თე- ქსიკეტე ნაწილი ოთხას სამოცდა ექვს ათასს სულს მიჰქონდა....

VI

რა საფუძველზე იყო დამუარებული ეს

გაწეობილებს, რითი სძლებდა ის მთელ სს-
 უკუნობებს განმზღვლობაში? უკუნობები
 შიგლიროთმქს

ამის ზასუხა წინანდელ სტრიქონებშია მო-
 ხსენებული: რანდების შაანძაძვლობას და სა-
 მღვდლოებს სკლში ეკავათ თათბის სთურნ-
 გეთის უმჯობესი სახსავ-სათესი მიწას ნა-
 ხეკარი....

ამ მიწებზე არავას არც სუნა, არც თესვა,
 არც ხის მოჭრა, არც შეშას გამოტანა, არც—
 ასე გასინჯეთ--ნადირობა შეეძლო. ზატრონი
 მიწას აქირავებდა, სდალოთ აძლედა, და
 ამაღულისთვის შემოსავლის მეოთხედი, ხან
 მესამედი ან ნახევარიც ეძლეოდა....

დინარჩუნ ადგილზე იმას, თუ ზარდაზირი უი-
 ლობა არ ჰქონდა, რამე უზარტკესობა ხომ
 მანც უსათუოთ ექნებოდა, ისე, რომ
 თამასუქის, ან ზირდაზირი ზირობით, ან
 ძველი ჩვეულების ძალით მიწის შემოსავალ-
 ში იმას წილი ედვა. უამისოთ საქმე იშვი-
 თათ იქნებოდა, და ის მიწა, რომელიც საზო-
 გადოთ, მთელ სახელმწიფოს და ხალხის მარ-

ჩენლის, თითქმის სულ ერთიანათ ^{ჩემდენად}
 ბეკატის ხელში ჩავადნილი იყო... ^{ბიბლიისთვის}

რასაკვირველია, რომ ამითან გაწეობი-
 ლების შეუწყველათ შესანახავათ დიდი მოხერ-
 ხება და საშუალება იყო საჭირო. პირველი
 საშუალება სამღვდელთაგანაა. მღვთაძაგობდა,
 რომელიც თვითონ ჩინებულ შემოსავალს იღებ-
 და მაწიანს, და ხალხს კი ეუბნებოდა ღვთის
 ნება ის არის, რომ კაცია ამ ქვეყანაში
 იტანჯოს და მაკვირათ სიაქიოს საუკუნო
 ჩეტარება მიაღოსო, დამორჩილდით ღვთის
 გნებებს ნუ ეწინააღმდეგებათო. — მეო-
 რე საშუალება იყო ჯარი, რომელიც ვარჯა
 ძალ ხარჯს თხოულობდა, რადგანც ორას
 ორმოცდაათი ათას კაცადგან იყო შემდგარი;
 ამ ჯარის დასარჩენათ ხარკი უნდა შეეზღუდათ;
 ამ საქმეს ექვსი იმდენ ხალხი ადგა,
 რამდენიც ჯარს შეადგენდა, ესე იგი მილიონ
 ნახევარი სული, რომლიდან შემდგარი იყო
 საკრებულის მმართველობა. —

VII

საფრანგეთში მიწა-წყლის რაინდების შთამომავლობის ხელში დატოვებამ და რაინდებსა და საოჯახებს შეახრბოვებამ ისეთი სახელმწიფო გაყობილება მოითხოვა, რომელსაც არც საზღვარა შექონდა უფლებებში, არც წესი და კანონი-მოქმედებებში. მაშინდელი საფრანგეთის მმართველობა და მთავრობებშია ცრუების ხელში იყო; სხვა-და-სხვა ქალაქებში და მარტებში კი — გაგნაწილი იუვნენ «ინტენდანტები», რომელნიც მარტის უმთავრესი გამგებლები და მთავანმმართველები იუვნენ. მარტებში და ქალაქებში — ინტენდანტებს, და ჰარიში — მინისტრებს, საქმე როგორც უნდოდათ ისე მიჰყავდათ; ვინც მოეწონებოდათ — ამადლებდენ, ვინც არა — დაამტკიცებდენ... ერთი სიტყვით უფლებას სრულიად მათს ხელში იყო.

ეს ამრიგით მათთვის უნდა ყოფილიყო, რომ უმასოთ ხალხს იქნება ისე ადვილათ და მორ-

ჩილათ არ ეძლია ხარკი და სხვა გადასახადი და ჯარს იწნება ისე დაუოიქრებლად რელების მთავრობის ბრძანებები. — მაგრამ, რაკი მძრთებლობას ამ წაირი უფლებას ქეიანდა, რაკი ის თვითონ მსაჯულიც იყო, გამკებელიც და მხარჯველიც, რაკი არავის მის გვერდით ხმა და გავლენა არ ქეიანდა, ის უოველგვარ მოუოიქრად საქმეს ჩადიოდა. ერ. უბედურებაში გახვეული, ის მოარეს იწნადებდა.

ამ წაირ მომარეობას საშინელი გავლენა ქეიანდა ხალხსე და სახელმწიფოსე. დიდ ცატობა მეივის სასახლის სიახლოვეს ცხოვრებდა, გერსალში, და იქ ერთ კვირაში მთელი წლის შემოსავალს ხარჯავდა, ვალს იღებდა და თავის მიწაწყელს საუკუნეთ ვახში აგებდა. მდიდრულს, გადაჯარბებულს ხარჯს დაეთვალავი იული სჭიროდა, რომლის მოკრეოვა იჯარით იყო გატეხული. და მოიჯარე, სახელმწიფოსთან შეკრული ჰარობის ძალით, უმოწყალოთ, დაუსკდველათ ეხერობიოდა ხალხს.

მეურნეობა საშინლათ დატეხული იყო. სოფ-

ღელეები თითქო საბოლოოთ დაწმენებული
 იყვნენ, რომ სულ ერთია, რამდენხდ უნდა მო-
 ვიყვანოთ, ბევრი თუ ცოტა, სულ ერთიანათ
 ხელიდან წაკვივან და ჩვენ მარტო იმდენს
 დაგვიტოვებენ, რომ შიშხილით არ მოვკვდეთ და
 გაისს კიდევ მიწის მუშაობა და საზღოს მოყვანა
 შეგვეძლოს; მამ რა საჭიროა, რომ მანც და
 მანც ბევრი მოვიყვანოთ?... ზოგი ამ აზრით,
 მაგრამ უფრო უმეტესი—სიღარიბით და უგუ-
 ნურობით, სრულიად ვერ უვლიდენ მიწას, ან
 თუ უვლიდენ, ისე, რომ მოსავლის ნახევარიც
 ძლივს მოჭყავდათ. უმჯობესი სახნავ სათესი
 მიწა—რომელიც თავად აზნაურებს ეკუთვნო-
 და—უპატრონოთ დაგდებული იყო, რადგანც
 პატრონს იმის შემუშავების ან სადაღოთ
 გატემის თავი ან დრო არ ჰქონდა.

ერთი მხარედგან მეორემდი, მთელი სა-
 თურანგეთი უპატრონო და უთავბოლო, აკლე-
 ბულ ადგილს ჩამოგავდა,—რომელიც მარ-
 ტო გლახაკებით იყო სავსე. ხმელი ზური
 რაა, ზოგ ადგილებში ხალხს ისიც არ ჰქონ-

და საჭმელათ, და ნასწავლი ავრონობი იუნგო-
რომელმაც იმ დროს მთელი სათრანგუტო დაიწყო
რა, ამბობს, რომ ხშირათ ზურის ადგილას
ხავსს ხმარობენო.

რა გასაკვირველი უნდა უფილიყო, რომ
ამ წინა უბედური და გლანაკი ხალხი, რომ-
ელსაც შიმშილით კუჭი უდნებოდა, ძლიერ
იშვიანათ მოქმედებდა ტვინით და სრულიადაც
არ თქვამდა, არ წრუნავდა თავის მდგომარ-
ეობაზე და მომავალზე? რა გასაკვირველია,
რომ ის უმეტარი, უკუნური და უსიტყვა-პასუ-
ხი იყო, ისე რომ არც კი შეეძლო თავისი
საკუთარი უბედურების გაგება და თავიდან
მოშორება, თავისი მდგომარეობის ცოცხად-
ნათ გაუმჯობესება?... სიღარიბის ნამყოფი—
უმეტრება—თავისი ძნელი სიღარიბეს ბადავდა,
და ხალხი თან-და-თან უფრო-და-უფრო უბე-
დურდებოდა.

VIII

იუვენს, მართალია, ისეთი პირები, რომელ-
თაც კარგათ ესმოდათ ამხიარი მდგომარეობის
უმსგავსობა და ვნე, და რომელნიც საზოგა-
დობას სხვა-და-სხვა საშვალებს ურჩევდენ,
საქმის უკეთ წასაყვანათ. ასე მოქმედებდენ
მწერლები, რომელნიც საზოგადოების ცხოვ-
რებას აკვირდებოდენ და სწერდენ.—რასაკვირ-
ველია, რომ მათ თხზულებაში ქება ვერ მოი-
ძებნებოდა, ამიტომ რომ საქები იმ ქვეყანაში და
იმ დროს არა იყო რა. რასაკვირველია, კიდევ, რომ
ჰეგელი და ნასწავლი კაცი მაშინდელ საზოგა-
დო გაწეობილებას რომ დააკვირდებოდა, შიგ
ძლიერ ბევრ ისეთ უმსგავსობას და უხეირო-
ბას შენიშნავდა, რომლითაც სული ედგა დიდ-
კაცობას, მაგრამ რომელნიც, სამაგიეროთ,
ხალხს საქმეს უჭირვებდენ.—ეს უოგელი იუკრბ
მწერლებმა ნათლათ და პირდაპირ თავიანთ
თხზულებაებში გამოხატეს.

ამასთანავე ისინი ამ უხეიროების მოსასპობელი საშვალეების ძებნას შეუდგნენ. მათი ზრი და გონება იმ საგნის გამოკვლევასე იყო მიქცეული, თუ საიდგან მოდის ხალხის უბედური მდგომარეობა, რას ამის მიზეზი და რა რიგით შეიძლება ისეთ ნაირი საზოგადოების გამართვა, რომელშიაც ყველა ერთმანეთის დაურჩერელათ და ერთი მეორის თავზე წაუჯდომელათ სტოგრობდეს...

ბევრი იმ საშვალეებთაგანი, რომელიც მაშინ ამ მწერლებმა გამოძებნეს, ესლასრულეულია, და მათი საჭიროება, მათი სარგებლობა ესლასრულასთვის ცხადია.—მაგრამ მაშინ, როცა ეს საშვალეები პირველათ გამოითქვა, წიგნებს, მთავრობის განკარგულებით, მადანსე, ჰალაჩის ხელით სწვავდენ და წიგნების დამწერს ადგილმამულს და შემოსავალს ანთმევდენ... და ჰატიოსანი მწერალი ისე გამკირდა, რომ მთელ საუკუნეში იქნება ხუთი ექვსიც არ უოთილიყო...

ეს იყო პირველი მიზეზი, რომ მათ მწერლებს დიდი და პირდაპირი გაულენა არ შეე-

ნია. მეორე და უმთავრესი მიზეზი ის იყო, რომ თვითონ ხალხს, რომლისთვისაც ისინი იყვნენ დანიშნული იყვნენ, არც მათი წაკითხვა შეეძლო უმეტრებისგან, არც წაკითხვის დრო ქებნდა, და არც სურვილი. ამის გამო მწერლობა დიდ ხანს იყო «ხმა მღაღადებულისა უდაბოში.»

IX

მთელი საუკუნის განმავლობაში საფრანგეთის მთავრობა უსიძოტ ფანტაზიას ფუფუნს, უძიძუნოთ და უთავბოლოთ ატყდა და მის,— ასე რომ დაღარბებული საფრანგეთის შემოსავალი სახელმწიფოს ხარჯს არ უფარავდა. და რადგანც მის და სახელმწიფოს ხარჯს ფული სჭირებდა, მმართველობამ ვალის აღების ხელი მიჭყო და საფრანგეთი უელამდი ვალში ჩაივლო.

ერთხელ რომ კაცი ვალში იქნეს ჩადგამს, მის ამოსლვას დიდი ბედი უნდა: ის თან-და-

თან უფრო და უფრო ითვლებს, და ვალ-
 იძის უფრო და უფრო ამძიძებს. სწორეთა მტკიცე-
 რი საქმე შეეძინვა საფრანგეთსაც, რომელიც
 იმრიგათ შევიდა ვალში, და ისე მიჭიფანტა რაც
 შემოსდიოდა, რომ ერთ მშვენიერ დილას მის-
 ძა მძარბობლობამ აშკარათ დაინახა, რომ არც
 იუული ქქონდა სანარჯო, არც საკმანო შემო-
 სავალი, არც ნდობა, რომ ახალ ვალის აღე-
 ბით ძველები გაესტუმრებინა და ცოტა ჯიბის
 იფულათაც დაენარჩუნა.

ეს საქმე მოხდა თიხმობი წლის წინათ,
 როცა საფრანგეთის საკაროლო უახტსე მუიუთ
 ლუი მეთექვსმეტე იჯდა.

X

ლუი მეთექვსმეტე კეთილი გულის კაცი
 იყო, რომელსაც მხურვალე გულით სურდა — ან
 ეგონა რომ სურდა — თავისი ხალხის სიკეთე.
 მისდა საუბედროთ, იძის არც ერთი დონის-
 ბიება არ ქქონდა, თავისი სურვილის ასახრუ-

ლებლათ. ერთი რომ ის სრულიად უნიჭო და უხასიათო კაცი იყო, რბილი, რჩვილი და მოშიში. მუდრეთ—ის ისეთ რიგათ იყო გაზდილი და ნასწავლი, რომ ანტ თავისი ხალხის ისტორიას და მდგომარეობას იცოდა, ანტ სახელმწიფო საქმეებში იყო გაჩვეული, ანტ საზოგადოების საჭიროების და მოთხოვნილებების გამოკვლევას შეეძლო, ანტ კაცების გაცნობას და ამოჩვენებას...

მისმა დაახლოებულმა პირებმა, ერთხელ, შეასმინეს ლუი მეთექვსმეტეს, რომ მთავრობისთვის ძლიერ სასარგებლო იქნება სახელმწიფო წესში ზოგიერთი ცვლილებების მოხდენა. იმან დაიჯერა ეს, და იმავე დაახლოებულ პირებს ამ ცვლილებების მოხდენა მიანდო. ცვლილება (რეფორმები) იმაში მდგომარეობდა, რომ ზოგიერთი თავდაზნაურების (ტეოდალური) უფლებები უნდა მოესალათ, სახელმწიფოს მმართველაში უმეტესი რიგი და წესი შეეცანათ, სამხედრო ნაწილი გაე-

უმჯობესნათ და სამართლის წესი ჯაქანდგა
 ღებიათ.

მაგრამ, ლუი მეთექვსმეტეს და მის დას-
 ხლოებულ ჰიროებს სურდათ შეუხებლათ დაე-
 ტოკებიანთ საზოგადოთ უწინდელი საზოგა-
 დოების წყობილება, უწინდელი ხალხის ცხოვ-
 რება, ესე იგი ხალხის ორ ნაწილათ განყოფი-
 ღება, რომლიდგანაც ერთი მუშაობდა და შიმ-
 შილით კვდებოდა, მაშინ რომესაც მეორე
 უსაქმიოთ იყო და ქვივს სწევდა... იმათ სურ-
 დათ უწინდელიგით ხალხის სიმდიდრე და ძალა
 რაინდების შთამამავლების და სამღვდლოების
 ხელში დაეტოვებინა; და მხოლოდ იმნაირი ცვლი-
 ღებებე მოესდინათ, რომ ხალხის უკმაყოფი-
 ღება დამცხრალიყო და მით სახელმწიფოს
 მმართვეა გაადვილებულიყო. მხოლოდ ეს გა-
 ადვილება ჭქონდათ აზრში ლუი მეთექვსმეტეს
 და მის დასხლოებულ ჰიროებს.

ამის გამო, ლუი მეთექვსმეტეს ცვლილე-
 ბებე მარტო იმისთანა მხარეებს შეუხებოდენ,
 რომელნიც მმართვეის სუსტს ადგილებს შეად-

გუნდენ, და მათი შეკეთებით, მათი გახსნებით
 მძარბობლობას მალის მოხვედრა შეუძლებელია, რომ
 უფრო ადვილათ და მტკიცეთ შესძლებოდა
 ძველი წესის დაცვა, რაც კი სამღვდელო-
 ბის და რაინდების უფლებას შეეხებოდა. ძა-
 გრამ ხალხი, თავისი ძრით, უფრო-და-უფრო
 მეტი მადნე მოდიოდა, როცა ხედავდა, რომ
 უწინდელი წესის შეტყობა შეძლებული უფი-
 ლა.—როცა ის ხედავდა, რომ ერთბაშით
 ბოლოს უღებდენ ისეთ დაწასებულებას, რომ
 ძელიც, სამღვდელობის სიტყვით, თვით
 ღვთის დაარსებული იყო, მაშინ ხალხს, რა-
 საკვირველია, აზრში ის თქვიც მოდიოდა,
 რომ იქნება ღმერთს არც ის დაეწესებოდნ
 რომ მთელი მიწა-წყალი და ცხელი რაინდობას
 ეკუთვნოდესო. და ეს აზრი, უეჭველია, თან-და-
 თან უფრო-და-უფრო ინერგებოდა ხალხის
 გონებაში...

ამასობაში მძარბობლობას იფული შემოეღია;
 უგულა მხარედან მთავრობაზე უკმაყოფილება და
 სასწრაფო ისმოდა, და მინისტრები დღეში

ათ-ათს გადაწვეტილებას იღებდენ, თულების
საშოგნელათ და ხალხის უკმაყოფილების მოსას-
სპობლათ. ამ დროს პარიჟის სასსჯავროს
წევრებმა საქვეყნოთ გამოაცხადეს, რომ ხალხზე
ბეგრის და გადასახადის შეწერვის უფლება მძარ-
თებლობას არა აქვს; ეს უფლება მხოლოდ
ხალხის ამორჩეულ პირებს, ხალხის წარმომად-
გენლებს (დეპუტატებს) ეკუთვნისო.

ამ გამოცხადების აზრმა ერთბაშით მთე-
ლი საფრანგეთი მოიარა, და იშვიათათ იშო-
ებოდა ისეთი კაცნი, რომელიც ამ აზრს არ
დათანხმებოდა. თვითონ მძართებლობა, იქნე-
ბა, უურს არ აღეგნებდა იმისთანა უსამოგნო
აზრს, თულის გასაჯირი რომ არ შექონდა.
მაგრამ, რადგანც თუელი არსაიდგან შემოდით-
და და ხარჯს არავინ იხდიდა, საფრანგეთის
მძართებლობამ «ერთ მშვენიერ დილას» გა-
მოაცხადა, რომ ხალხის წარმომადგენლების
შეკრების თანახმა ვარ, იმ პირობით, რომ
ამ კრებამ ხაზინის მდგომარეობა გაშინჯოს
და მისი გაუმჯობესების საშუალება გამო-

მეზოსო. ამ გამოცხადების თანახმად, მასის
 თვეში 1789, ვერსალს (პარიზის ^{ქალაქი} ^{სახლი} ^{ქუჩა})
 მშინ საფრანგეთის მეფეების სსასხლე იყო)
 ხალხის წარმომადგენლები შეიკრიბენ; მათ
 კრებას—მთავრობის აზრით—მთავრობისათვის
 იული უნდა ეშოვნა და მმართველობა გასა-
 ჳირიდან უნდა გამოეხსნა. მაგრამ ამორჩევის
 დროს, ამომრჩეველებმა სულ სხვა ნაირი სა-
 ქმე დააბარეს თავიანთ ამორჩეულ ზირებს.

*
* *

მესმის, მესმის სანატრელი
 ხალხთ ბორკილის სმა მტკრეკისა!...-
 სიძარტლის სმა ქვეყნათა ქვეს
 დასადრგუნვად მონებისა!...

ადმიტაცებს სოფელს ის სმა
 და აღვიძებს იმედს გულში:
 ღმერთო, ღმერთო! ის სმა ტკბილი
 გამაგონე ჩემს მამულში!... *)

29 ივლისს 1860.

*) ეს ლექსი გლეხების გათავისუფლების დროს
 ეკუთვნის.

მორიგის ლაშქრობის განხილ- ნება

მეორე ერეკლე მეფისა

გადმოღებული ნამდვილ განხილუბიდან, რომე-
ლიც გადმოგვცა ტანის სოკეტნიკმა მ. ი. ჩილა-
კეძამა. *)

ქ: ღუთით ეს მორიგობის ლაშქრობის განახენი
დაიწერა, ჩვენ მეორე, ერეკლე მეფისაგან, თან
დასწრებითა ძისა ჩვენისა უფლის წულისა გიორ-
გისათა, და ყოვლად სამღუდელოთა საქართველოთა
ეპისკოპოსთა, და ბრწყინვალეთა თავადთა, და კე-
რეთვე ყოველთა კარისა ჩვენისა მოკვლეთაგან, და
შემდგომთა დარბაზის ერთა, და ყოველთა სამღუ-
დელოთა დასთაგან, და კერეთვე ყოვლთა ჩინე-
ბულთაგან. რადგანც საქართველოს ქვეყანა ლეკთაგან

*) ეს განხილუბა იბეჭდება იმავე მართლ-წერით,
ხიტუვს ხიტუვით, როგორც ნამდვილშია.

ამდენს ხანს, ამისთანას მოუსვენებელი მტკრობით
 შეიწრდა, & მოუთმენელს ჭირს მიეცა, ჩვენს მრ-
 ვალ გზის ბეგრ რიგის გარჯილობით ვეცადენით
 მაგრამ არ იქნა, რომ ასეთი წამალი & საქმე გვე-
 შოვნა, რომ ჩვენის ქვეყნისათვის გვერგო რამე, &
 ამ ხანად ღუთით ყველასაგან უმჯობესად & უკუ-
 თესად ეს გამოვარჩიეთ, & საერთოდ ყველამ ვამ-
 ჯობინეთ, რომელიც ამათს ქვემოთ დაგვიწერია:

ა. ქ: შირკული ეს არის რომ თუ დიდი მტკრი
 ორი & სამი ათასი კაცი, & კიდევ მეტი არ შეი-
 ყაროს, & ამისთანას ძალით. ჩვენს ქვეყანაში შე-
 მოსვლა არ მოინდომოს, ათასის კაცისათვის, &
 მეტ ნაკლებისათვის & კიდევ ასინისა & მეტ ნაკ-
 ლებისათვის ეს გაგვირიგებია. რომ რაც თავადნი &
 ან მოკელე ან არ მოკელე. ან აზნაურნი მოკელე
 ან არ მოკელე, გლეხნი მოკელენი თუ მსახურნი
 თუ მოყალენი. თუ სინანნი. რამდენნიც რომ
 იყვნენ, ერთს ხანლსა & ოჯახში. თუთოს თვის მო-
 რიგობაში ჩაკვიგდია & დაგვიწერია. & სხვას დაკ-
 თარში გაგვირჩევიან, სარდრებსა მინაშეებსა & უზ-
 ბაშებს, გარდა. ყოველი კაცი თორმეტს თვეზედ გა-
 კვიყვიან, & როგორცადაც გაგვიყვიან. ერთი დიდი სა-
 ერთო დაკთარი, ჩვენის მოკელეებისათვის მიგვიბა-
 რებია. & თვითო დაკთარი უსბაშებისათვის მიგვი-

ცია, და სხვა სოფელ და სოფელ მებატონეებისათვის და მოკვლეებისათვის მიგვიცია, და ასე უკვლახთან, როგორც ამაში დაგვიწერია:

ბ. ქ: რომელიც აქამდის ჩვენგან გლესს კაცს, კოდის შურის მაგიერი სურსათი და ღვინო ჯარისათვის ეთხოვებოდათ, ის აგვიღია აღარა ვთხოვთ, რომ ეს თავიანთს მორიგობის ღაშქრობაში თვითან მოიკმარონ, და მეტი და ნაკლები, ამ ღაშქრობაებში თვითან შესრულონ. ჩვენ ამისნი მთხოველნი აღარა ვართ. და ჩვენს სასახლს უმას კოდის შურსა და კულუსს გარდა, ჯარისათვის სურსათს რომ ვთხოვდით, იმ სურსათს აღარ გამოვართმევთ:

გ. ქ: როგორც თვე და თვე დაგვიწერია კაცნი, რომ თვეცა და კაციცა სახელდობს უწერია, იმ თვის შირველის დღის წინა დღეს მოვიდეს, სადაც ჩვენგან დახარებული იქმნება სწორედ, თავადია, აწინაურია, თუ გლესი. თვარემ თუ არ მოვიდა თავისი ერთი თვის სურსათის თადარიკით, რომელიც ამათს ჭკემოთ დაგვიწერია გარდაკდევინება სწორედ ის დაქმართება:

დ. ქ: ღუთით როდესაც ეს ჯარი იმ ვადასედე აქ ქალაქში შემოგვეყვება, რასაც სურსათს ჩამოიტანენ, ვინ იცის რომ ჩვენ ქართლსა და კახეთში,

თუ უახსნ ბორჩალოში, ან არაკვსედ, მიშველება და მდეკრობა მოგვიკვდა თუ თავისის სურსათისათვის იმ კაცს თეთრი წამოუღია, სომ ის თავისს სურსათს, როგორც უნდა ისე თადარიკსა იქს, და რომელსაც შური ღვინო და ქერი ექნება, თავადის-შვილსა და ახნაურშვილს გარდა, გლესს კაცს ჩვენ უნდა წაღების გზა მივსცეთ. მარამ იმ ერთისთვის სურსათი საკსნილო და სამარსო, შური ქერი და ღვინო, როგორც შეუძლიან, თავადსაცა ახნაურსაცა და გლესსაცა სრულებით უნდა ექონდეს. თვარემ რადგან ჩვენ სურსათს აღარასფრისას აღარას გამოკართმევთ. ჩვენ რომ ჯარს სურსათს დაუწყოთ ძეკვა დიად ბევრი იქმნება, და ჩვენს სარქარს სურსათის მიცემის ბინა არ ექმნება ახლავ ყველამ იცოდეს, იმ ერთისთვის სურსათს რომ წამოიღებს, მაშინც თავისს სასლშიაც ჭამა და სმა მოუნდება, და ბარემდაც, თავისის წმიდის სარწმუნოებისა, და სჯულისათვის. და თავისის მტრის შეშინებისათვის, და ქვეუნი დაშვიდებისათვის, ღუთისა და ჩვენის სამსახურისათვის, ამ ერთს თვეს აქავ დასარჯოს თავისს თავზედ:

X ე. ქ: დმერთმან აშოროსთ თუ ვინმე ავად გაედეს, და ან ხასიკვდილოდ ძნელად ავად მოეფი, ან მამა ევანდეს ან დედა. ან ცოლი ან შვილი, ან

ქმს ან და, რომელსაც თვეში წამოხასკლელი იყოს, ღმერთმან კიდევ ამოროს ან მოუგვდეს რამე, იმისი ამბავი იმისმა მებატონემ და მოკვლემ, და იმისმა სოფლის ჟარის კაცმა უნდა მოგვიტანოს და დაგვაკურებინოს, იმას გერას უხაყვადურებთ, მაგრამ თუ ტუფილად მოიგონა ავად მყოფობა, რაც გარდახდევინება არის განწყობებული, ერთი ორად მიადგება, თუ კიდევ სოფლის ჩვეულებრივ მკეკვიდრე თუ სიზანი კაცი აიყაროს და სხვაგან წავიდეს იმ სოფლიდამ უნდა შეგვატყობინონ, მებატონემ და მოკვლემ, და იმ სოფლის ჟარის კაცმა, რომ ესე და ეს აურილი კაცი, ამა და ამ სოფელში წავიდა, რომ იქილამ ვითხოვთ ის კაცი, თვარემ რომელსაც სოფელზედ წაწერია, იმასვე დაუწყებთ, თხოვნას, და იმათ უნდა გვიპოონ:

გ. ქ: სადაც სოფელში მივიდნენ ეს ჟარის კაცი, თუ იმ სოფელში წაადინეს რამე, შური ქერი ღვინო, ქათამი ბატო ღორი, ძროხა ცხვარი, ბალი თუ კენავი, ღობე, ჭიგო თუ მოსავალი და რაც ჭირნახული, ამისთვის თავისი სარქარდა და მინბაში და უბბაში ავად მოეპურას, და გარდახდევინოს, თუ დუთით ჩვენ ვიქმნებით იქი ჩვენ გარდავაკვდევინებთ მაგრამ სოფლის კაცი, ბზესა შემასა და თივას კი კერ დაუძღის, და თუ ხასლის გამოხაყენებული,

დ ხის იარაღი იყოს რამე, არც ის უნდა დაწვე-
კინოს:

ზ. ქ: ღუთით როდესაც ეს ჯარი შემოგვეურე-
ბა, იმ პირველს დღესაც, დ გასტუმრების დღესაც
ჩვენ უნახავათ ხანსა, დ ამათ გარდა თავისი ხარ-
ჭარდა, დ შინაში უნახევდეს ყოელს კვირას ხანსა, იმ
მოწიგეში მოხულს კაცს, იმ კრთის თვისა სამყო-
ფი ტყვია დ წამალი სრულად უნდა ქონდეს, რო-
მელიც არ მოიტანს იარაღს გაუუხსრკეთ ხანს
რომ უნახავთ, დ ავად მოკეპურობით:

თ. ქ: რომელიც ამ ჯარს ეჭირება ყველა გა-
კვირიგებია რომ იქმნება, აქიმი, ჯარა, დ ურდო-
ბ: ხარი:

ი. თ. ქ: რომელიც ქართლისა დ კახეთის აღებ-
მიცემის კაცნი არიან დუქნის პატრონნი, ქართვე-
ლი სომეხი, ფრანგი, თუ თათარი დ ქურია, თუ
რისაც მილათის კაცი იყოს, ამათს ბადალს ვიყაბუ-
ლებთ. მწყემსისა, მებალისა, ხაბაზისა, მზარაულისა,
გუთნის დედისა, დ რომელიც შემძლებული მეწის-
ქვილე არის, იმათს ბადალსაც ვიყაბულებთ. მაგრამ
ამათი ბადალი რომ არ მოვიდეს არ იქმნება. დ
კიდევ გარდაკლებათ. რომელიც ვაჭარი გზას წავა,
რომ ქართლისა დ კახეთის მამულში არ იქმნება
შისთანას კაცს თავისის თავისას ამ მოწიგის ღაშ-

ქრობაში კერას უსუვედურებთ, ჩვენს საბრძანებულში
 გი არ მიგვიცია მურახასი თავისის. მორიგობის
 თვისა:

ი. ჭ: რადგანაც მართებული არის რომ სუთის
 დავი, გინა ათის თავი, უნდა მივართვათ ღმერთსა,
 და ჩვენ უოვედმან კანძან ჩვენის თავისა, და ჩვენის
 ქვეყნის სასარგებლოდ, წელიწადში ერთი თვე მივარ-
 თვათ ღმერთსა და ვმსახუროთ:

ი. ა. ჭ: ამ საქმეში თუ შირვედმან თავადმან და-
 აშაოს რამე, რომოცდა ათი თუმანი წაერთოს, თუ
 თეთრი არა ქონდეს ჟინსი გამოერთვას, და ჩვენის
 ბძანებით, სხვას სასარდლოს ჟარს მიეცეს:

ი. ბ. ჭ: ამას გარდა, რომელიც და რომელმაც,
 წინა აღმდეგი თავადმან თუ იკადროს რამე. ან
 ლაშქარს აკლდეს, ან კაცი დააკლოს, და ან სხვა
 რიგი რამ საქმე დაიჭიროს წინა აღმდეგი ამ ლაშ-
 ქრობისა, ამას ოცი თუმანი წაერთვას, რომელსაც
 თეთრი არა ქონდეს, მამული გაესყიდოს, და ის გა-
 მონართმევი ჟარიძა, ჩვენის ბძანებით სხვას სასარ-
 დლოს ჟარს გაეუოს:

ი. გ. ჭ: აზნაურშიელი თუ თავისს რიგზედ და-
 აკლდეს, ან ლაშქრობაზედ ერთი რამ დააშაოს,
 ათი თუმანი ჟარიძა წაერთვას, კვრეთვე მისი

გამართმეული ჯარიმაც ჩვენის ბძანებით, სხვას სხ-
სარდლოს ჯარებს უნდა გაეყოს:

იდ. ქ: სოფლის მოკვლემ, საცვალმა ქემსამა, თუ
შამსასსლისმა, წინა აღმდეგი ამ ღამქრობისა თუ
დააშინოს რამე. ექვსი თუმანი წაერთვას ჯარიმა.
და ჩვენის ბძანებით. სხვას სასარდლოს ჯარს მიეცეს.
თუ თეთრი არა ქქონდეს. მამული გაესუდოს:

იე. ქ: თუ თავადი და ან აზნაური, ასალი თვე
რომ დადგებოდეს, იმ თვის შირველის დღის წინა
დღეს. რომელიც წინას თვის გასული დღე იქნება,
შინას ჩვენთან არ გაიღცხადდეს, და შინას არ გვე-
ჩვენება, რაც ჯარიმა და გარდასდებისება დაჯიწვიის
ის გარდასდება, თუ იმ ერთს დღეს დააკლდა ერთი
ჯარიმა იქნება. თუ ორს დღეს დააკლდა ორი ჯარნი-
მა იქნება, და რამდენსაც დღეს დააკლდება იმდენი
ჯარიმა გამოერთიევა, და თუ გაიძარა, და ან ვაცი
გააძარა, ან ამ ღამქრობის წინა აღმდეგი რამ ქმნა,
ამას ხამად და ოთხად გარდასდეს. თავადის შვილს,
აზნაურ შვილსა, და მოხელეს:

ივ. ქ: და თუ გლეხის ვაცისა კიდევ ამ რიგად,
ერთი თვე რომ გავა, იმ გასულის თვის დღეს თუ
ჩვენთან შინას არ იქნება, და თავისის მორიგობის თვი-
სა ერთი დღე გაიყვანა, ერთსელ გავატაროთ რუ-
სულათ წველში, თუ ორი დღე გაიყვანა, ორჯელ

გაგატაროთ. & რამდენიც დღე დაიგვიანოს ამდენ-
 ჯერ გაგატაროთ. & თუ გაგებნაროს, ^{მართლმად} გა-
 ვატაროთ წკებლში. თუ ურძიობით შინადაც იმ
 თვეში რომელიც იმისი რიგი იქნება არ წამოვიდეს,
 & არც მოკულებს შეებრებს არც მუხატარს, & ძალ-
 ვა დაიწყოს აქა & იქი ტყეებში & სოფელში. ამის-
 თანა ვაკი იმავე სოფელში. ან იმორს მოგვცეს. &
 ან ექვსი თუძანი ჭარბია წაერთვასთ. & ის გაგნეული
 კაცი რომლისაღ დასტისა არ იყოს ჩვენის ბძახებით.
 ის ჭარბია სხვას დასტებს გაეყოს, & თუ იმ გაგ-
 ნეულმა ვაცმა. სხვას სოფელში ბუნაგობა დაიწყოს
 & დამაღვა, & ან კიდევ ერთს კომღს კაცთან ხა-
 თესავთან თუ მოკვარესთან იმაღებოდეს. & ან
 თუ სოფელი ძალეკდეს. იმათ ან ის კაცი გვიბორს
 მოგვცეს, & ან ის ექვსი თუძანი ჭარბია გასწიონ.
 & კერეთვე თუ ერთი კომღი ვაცი ძალეკდეს, იმა-
 ნაღ ექვსი თუძანი ჭარბია გასწიონ. & ის ჭარბია
 როგორც ზეკით დაგვიწეროს, იმ რიგად იმ ჭარბი-
 ზედ გაიყოფოდეს ჩვენის ბძახებით. & თუ ის გა-
 გნეული კაცი ცოლშიღლით იმ სოფელს გაეპარა, ეს
 ჭარბია კიდევ იმ სოფელს გამოერთვას, თუ რომ-
 ლემდაც ვაცმა იმისი გაპარვა იცოდეს & არ გაამხი-
 ლა, ეს ექვსი თუძანი იმაღ გამოერთვას. თუ არ შე-
 ეძღოს ხანლი ვარი მამული დედული გაესვიდას &

ჟარმაში მიეცეს ესეც განწესებისაჲთ, ჩვენის ბრძანებით სსვას სასარდლოს ჟარს გაეუოს, და თუ ეს გაქცეული კაცი სოფელმა თუ ერთმა თავისმა მესობელმა, ან ნათესავმა და მოყვარემ მოგვეკაროს, მაშინ ამ წინას სამართლების მიხედულობით გავსინჯოთ. და იმისი შესაფერი სასჯელი მივაგოთ:

აზ: ქ: ეს უგელაყამ დიდმან და მცირემ შეიტყუვით, როგორადაც სჯულის განონის შეცვლა არ იქნება ისე ამისი შეცვლა არ შეგვიძლიან, და არც ამ დაშქრობისა და განწესებისა ცოტას რისამე დაკსნა და დაკლება არ შეგვიძლიან. გერც ჩვენ მოვინდომოთ გერც ჩვენმა შვილებმა. არც დიდის ვისგანმე შუამავლობით ამისი მცირის რისამე შეცვლება იქნება, რომელიც ამაში დაგვიწერია, და თუ ან სამღვდელთ კაცი გაერიოს ან დიდებული თავადი, ან აზნაური ან გლეხი კაცი თუ დედაკაცი, ვინც უნდა პატიოსანი ბძანდებოდეს და იმყოფებოდეს, განონსა და ბრალსა ქვეშე იქნების, და სიტყვის მიცემა ჭმართებს ღმერთთან სულითაც და გორციითაც:

აზ: ქ: რომელსაც თავადის შვილს მამულისა, და საჭონლის ილაჟი არა ჭქონდეს. ის სატუსალოში ერთი თვე დაებას ბორკილით. და ცარიელის პურისა წყლისა, და ღვინის მეტს ნურას მიაღებინებენ ჭამითა და სმით ზედა მდგომელნი. და თუ იმ ზე-

დაძვრამელთ შეუტყვევით რომ ამის მეტი რაც არ
დაგვიწერია, სასმლისა და საჭმლისაგან მიიტანინებ
ბიათ რამე, იმისს გარდასასდევინებულს ზედ მდგო-
მელს გარდავაკვდევინებთ:

ით: ქ: ეგრეთვე აზნაურ შვილი, რომელიც ვა-
რიძის უილაკო იყოს. ან იფარემის გამორჩეული
ჟოხი დაჭერან. და ერთი თვე იმავე დასტურით რა-
მელიც თავადი შვილებისა დაგვიწერია, იმისთანა
ტუსალობა გასწიოს საზურობილეში, მაგრამ მნახვი
ხურც ერთთან ხუ მივა. თავიანთის მოსამსახურისა,
პურისა და წყლის და ღვინის მიმტანის მეტი, იმ
ერთს თვეს პურიც თავისი ჭამოს, და ღვინიც თა-
ვისი დალიოს. და თუ ის ტუსადი ავად გაკდეს, ჩვე-
ნის ბძახებით აქიმმა ნახოს. და ფიცით დაგვიმტვი-
ცოს, იმისი ავად ყოფა და გაუშვათ თუ ტუეილად
მოიგონოს ავად ყოფა, ათი დღე კიდევ მოემატოს
ტუსალობა, მაგრამ ეს დამნაშავენი ქალაქს უნდა
დატუსაღდენ, და აქ აღასრულონ თავითი გარდასა-
დი სასჯელი:

კ: ქ: ამისს პირზედ გარდასაწერი დავთრები, სო-
ფელში, რომელიც პირველი მღვდელი არის იმას
უნდა ეხაროს. და კარგად შეინახოს. თუ წააკდინა და
კარგად არ შეინახა. ორს კარს წავართმევთ. თუ
იმ სოფელში წიგნი კარგად არავინ იცოდეს, არც

მღუდელმა ჭ არც სსვამ კანმა, რომელსაც სხვებს
სოფელში კარგი მწიგნობარი იყოს, იქ მიიტყონ
წაიკითხონ ჭ შეიტყონ:

კა: ქ: თუ ერთს სოფელში, ორისა ჭ სამის კა-
რის ჭმა იყოს, თვითო მეტონემ კანმა, ამ დაკ-
თრის შირი ამოხწეროს, ჭ თავთავის ყმისა შეინა-
სონ, ჭ მუდამ იკითხუდენ ჭ ახსოვდესთ, რომ ამ
განაჩენებს არავის გარდაჰხდეს. თვარემ რაც დაწერი-
ლია ჩვენ ამას ვერას მოვაკლებთ, დამნაშავე კაცზედ
უკვლამ დაუკრებით იცოდენ. უგრეთვე სასახის მო-
კვლეებმა, ჭ ეკლესიის მოკვლეებმა, გარდახწერონ
ღ შეინასონ:

კბ: ქ: რომელიც კაცი, რომელსაც მინებაჲს. ჭ რო-
მელსაც უსებაჲს ახარია იმის წინააღმდეგი რომ ქმნას.
უნდა გარდაკდეს დანაშაულობის მსგავსად. გალა-
ხონ ჭ აბან ბორკილით, ჭ კვრეთვე გუნდით. თუ
ასეთი დანაშაული ქმნდეს ჩვენი გასახინჯავი იყოს,
ჩვენთან მოიყვანონ:

კგ: ქ: ამ სარიშტისა ჭ საქმისათვის, წელს ქარ-
თლი ჭ კასეთი რომ ახსწერეთ, ჭ იმ აწერაში, რომ-
ელსაც ჩვენის მწერლებისათვის კაცი დაუმაღავს ჭ
არ დაუწერიებია. თავისმა ბატონმა ჭ მოკვლემ, ამ
ჯდგომამდის თუ არ გამოახინა, ჭ მასუკან სხვი-

საჯან ვიზოურ, ის კაცი იმას წაერთმევა, ან სასა-
 სოდ დაიდება, ჭ ან სხვას კაცს მიეცემა.
 კდ ქ: რომელიც გლეხი კაცი, სასასწომი თუ კვ-
 ლესიის უმაში, თუ სათავადოსა, ჭ სასწაურში-
 ლობი, მუშკვიდრე თუ სიზანი იყოს, ასეთი რომ
 ერთს თვეში უქონლობით ჭ სიღარიბით ლაშქრობს
 არ შეეძლოს, იმ კაცს იმისმა მუხატონემ, რომლი-
 საც იყოს, თვეში ხუთი თუნგი ღვინო, ჭ ერთი
 კოდი შური მისცეს, ჭ საყოფი ძარილი ერთის თვი-
 სა, ჭ ისე გამოგზავნოს შუქდლებელი თავისი მუშ-
 კვიდრეცა ჭ სიზანიცა, ჩვენ ბრალი აგვისდაა ჭ
 შეგვიტყობინებია იმის მუხატონისათვის, ჭ სამარ-
 თლიანის საქმით გაარიგონ ხოლმე თავის უშიდას ჭ
 სასჯელოდამ:

კე ქ: საცა რომ ღვინო ჭ კენაკი არ იყოს, იმის-
 თანას სოფლის მუხატონემ ჭ მოკელემ ჭ გლეხმა
 კაცმა, სადაურიც ის კაცი იყო, იმ სოფლიდამ ღვი-
 ნის ფასით ჯინსით შეიჯერიონ იმ კაცის გული,
 თავთავისმა მუხატონემ ჭ მოკელემ:

კვ ქ: აქამდის რომ სოფლებს, სამასწინ-
 ძლოს შევაწერდით ხოლმე, საჩვენოდ, ჭ ან
 ვინც ჩვენ გვიახლებოდენ ხოლმე. უცხოს სტუმ-
 რის სამასწინძლოს გარდა, ის სამასწინძლოც ამო-
 ტვიკეთია, ამ მიზეზით როდესაც ქართლს ჭ კა-
 1

ხუთს წავიდოდით სოღმე სხვა მრავალი მკუჯუნთვი და
 ცი გამოგვეკებოდა და ამ გზით ხოლოდის: მან
 შეწყუხდა ბოდენ კოლმე. და რადგანც ეს ლაშქრობა
 ასე განწყესდა ეს ხარუიც მორიგეთ კაცთ თვითასკე
 მოიკმარან:

ეს ქ: ვინცინ ასეთი საქმე გამოხნდეს, რომ
 ერთს მხარეს ჩვენს ქვეყანაში ჩვენ წახვლას და გე-
 ჳირდეს, მტრის საქმეს გარდა, მაშინ ამ განწყესე-
 ბულის ჟარის კაცისაგან, რაერთიც გვინდოდეს.
 და ჩვენის ძალისაგან ვინც ჩვენ გვინდოდეს და რამდე-
 ნიც გვეწადოს თან ვიასლოთ, და ეგრეთვე ჩვე-
 ნის კარის მოხელენი, მდივანბეგნი, სახლთხუცეს-
 ნი, ქეშიკ ჩიბაში, ბაზიერთ ხუცესნი, ნაზირები,
 მდივანები, ეგრეთვე ეშიკაღასბაშები, ყორა იასულ-
 ბაში, მოღარეთ ხუცები და მუშირბები, ეგრეთვე კელ-
 ვოკიანები, და იასულები. რამდენნიც და რომელ-
 ნიც გამყობინოთ, ისინი წავიუკანოთ მცირ-მცირის
 კაცით, ამისთვის რომ კულანდელსავით ჩვენ რომ
 მრავალნი ვიასლოთ, არც ჩვენს სარქარს, და არც
 სოიულეს შეკლებათ იმათი სარჯი ლაშქრობის მისე-
 ჳით, ვინაც უწინ ოცი და კიდევ მეტი კაცი ყო-
 ლოდეს, დასჯურდეს ექვსსა. და ვინაც ათი ყოლოდეს,
 დასჯურდეს სამსა ორსა, გინა ერთსა. ამათის საქმისა
 და გაძლებიისა სახამდის ღუთით ჩვენ მოვბრუნდეთ და
 შინ მოვიდეთ. რითაც, იქნება ღუთით ჩვენ ციგი.

უნდა მივხედეთ, მაგრამ რომელსაც სოფელში მივი-
დეთ, იმ სოფელმა ძღვენი ღვინითა, და ცხენებით
შემღებით საკსნილოთ და მარხვაში შეძლებით სამარ-
ხოთ, და ცხენის ქერისა ასე განგვიწესებია, აზრილიდამ
ნასკვარი ენკენისთქმდინ. ქერს ძღვნად ვერ გამო-
ვართმევთ. სტუმარს გარდა, და ნასკვარ ენკენის-
თვიდამ მოკიდებული გასულს მარტამდინ. ორის სამის
ლიტრით, და ერთის ლიტრით ქერით, ძღვენი
მოგვართვან შეძლებით, თუ ორი ღამე დავრჩეთ,
კიდევ ამავე რიგით ძღვენი მოირიგონ და მორიგის
ჯარი რომელიც გვასლდება, იმან თავისის განწი-
სებისაებრ გასძღოს, მაშინც სომ იმან ერთის თვისა
თან ასლდება, არც იქნება რომ არა ჰქონდეს:

კ^ლ ქ: რომელსაჲმე გუთხეს ან ჩვენ, და ან რომ-
ლისაჲმე ჩვენის შეიღებისაგან. მტრის მიზენით
მიშველება მოგვისდეს, რაერთითაც კაცით მივეშველ-
ნეთ, მაშინ იმ ასლო-მასლო სოფლებმა როგორც
მართებულა და შეძლება იყოს, რომელიც მაშინ
მორიგე კაცნი იქნებიან, იმათს გარდა ჩვენთვის და
სხვას ჩვენის ჯარისთვის სურსათი უნდა მოგვცენ.
კომლის კაცით მივალოთ, თუ ნაკლების კომლის კაცით:

კო ქ: როდესაც მორიგე კაცი მომხვლელი იყოს
კინიცის ასეთი ავი დარი იყოს, ქარი და თოვლი
დაუდგეს, და ან წყლის სიდიდის დრო იყოს,
რომ წყალმა დაიჭირო, იმან ვერას უსაყუდურებთ,

რომ ვადაზედ ვერ მოვიდეს, მაგრამ სადაც გაუკვდრ-
დეს, იქაც ახლოს სოფელში უნდა მოიტყდოს, **დ** იმ
სოფლის კაცნიც მოწამედ უნდა იუღლიოს, რასაც დღეს
მოსულიყოს იმ სოფელში იქიდან შინ ნულარ გა-
მობრუნდება, როდესაც რომ გზა ვერ დაუჭიროს,
ვერც ჰქონდა, **დ** ვერც წყალმა, მაშინვე ჩვენთან
წამოვიდეს, თუ იმ სოფელს ლეკი მოუსდეს, **დ**
მდეკარობაში დაესწრას, თავის სოფლის მოწმობით
იმახსნე ჩუგდებთ:

ღ ლ ქ: რადგანც ეს განახენი ასე მტკიცედ დაგვი-
წერია, **დ** საქართველოში ჩვენ ყოველთა დიდთა **დ**
მცირედთა დაგვიმტკიცებია, რომ ამ საქმესედ დამ-
ნაძაკეთ უნდა გარდავდეს, ესეც დიდი გაფთხილე-
ბისათვის გაგვიჩენია რომ დაუნაძაკებელი კაცი არ
წყადეს. თუ ზემო ქართლში ვიყოფოდეთ. და ან
არაგვსედ, ან ფანბაკში, ან ყაზახსში. **დ** კასეთის
მორიგე თავის ვადაზედ ქალაქს ჩამოვიდეს. თავი-
ნის რიგის აღსრულებისათვის, **დ** რადგან ჩვენ ქა-
ლაქს არ დავსვდებით, რომელსაც მკარეს ვიქნებით,
იმ ქალაქიდან მაშინვე წამოვიდეს ის მორიგე კაცი,
დ რამდენისაც დღის სავალია ჩვენამდე. იმას ჩვენ
ჩუგდებთ **დ** არას უსაყუდურებთ:

ღ ლ ქ: ეგრეთვე ქართველთაც ასე უსაგარიშებთ.
კასეთსა ვართ, ყაზახსსა ბორჩხალში თუ ფანბაკში,
ეკუბის ჩვენ უფრო მარჯვს გზასედ დავიბაროთ,
ქალაქს ნულარ მოვა. რასაც გზასედ დავიბაროთ ის
მორიგე იმ გზასე წამოვიდეს ყველგანიდამ:

ღ ლ ქ: თუ ერთ სოფელში, ერთი მღვდლის მეტი

არ იყოს. იმისი წამოხველა არიქსება, ბადალი დაიჭიროს ის გამოგზავნოს. თუ ორი იყოს, თან თანკეთს რიგზედ ჩამოვიდნენ:

ღგ ქ: გუთნისდედისა რომ დაგვიწერია. რომ ბადალი უნდა წამოვიდეს. როდესაც კენის დრო არ არის. მაშინ თვითან უნდა წამოვიდეს. ბადალს არა ვკერვართ:

ღდ ქ: არიან უოკლად სამღვდელონი ეპისკოპოსონი. არქიმანდრიტნი, წინამძღვარნი, და მათის უმის მოკელენი და თავადნი, და ეგრეთ სხსხოსს სოფლები მოკელენი და მოურავნი, რომელნიც ამათგანნი შემძლებელნი არიან, თავკეთის უმირს, და სხსელოსას გამოყვანას ზოგისას, და ზოგისას კი ვერა. მაგრამ ამ ლაშქრობაზედ ის დამნაშავე კაცნი კელში რომ ვერ ჩავიგდონ. იმისის სხსლის კაცისას, და მამულიას და დედულიას, და საქონლისას, შემძლებელნი არიან, რომ კელში მოგვცენ, და არც იქნება რომ ორში ერთი არ მოგვცეს, რომლისაც რომ შემძლებელნი არიან მოცემისა, და არც რომელიც იმისს სოფელზედ, და ან ერთს იმ დამნაშაოს კაცის დამძალკელს კაცზედ დავაკლებთ რამე გარდაკდეკინებას, თუ ის კაცი კელში ვერ ჩავიგდეკით.

ღე: ქ: და რომელთაც უოკლად სამღვდელონთა ეპისკოპოსთა, ან არქიმანდრიტთა წინამძღვართა და

მათ მოკლეთ, და კიდევ თავად და აზნაურთ.
 და ეგრეთვე ამათ მოკლეთ. და კიდევ ჩვენს სამსახურს
 სოხ უმათ მოკლეთ, ეგელას ვინცნათ შექმნილეს
 თა ამ საქმეში. და ეგრეთვე შეუძლებულთაცა, რო-
 ძელსაც იმ უარშიოს და დამალულის კაცის მოყვანა
 ძალით არ შეუძლიანთ, იმას არას უსაუკედურებთ.
 და ამ დამსაძაოს კაცის სოფელს, როგორც ზევით
 დაგვიწერია ისე გადავაკდევინებთ. და ეგრეთვე კიდევ
 იმისს დამძალკელს კაცს. თუ ის კაცი არ მოგვცეს
 ვადაძის:

ლვ: ქ: და რომელსაც შეუტონეს, სამღუდელო.
 თუ ხაეროს და მოკლეთ, და ეგრეთვე სოფელს
 თუ ერთს კაცს შეუძლიან, იმ დამსაძაოს კაცის
 მოყვანა, და არ მოიყვანა, იმ ზემო წერილის გან-
 ხიებისაჲს გარდაკდეს იცოდეს:

ლზ: ქ: ვის იცის სამისა და ოთხის დდის აკად
 ყოფა გამოიაროს ერთმა კაცმა და მალე მორჩეს. და
 წამოსვლაც შექმლოს, მორჩომის შემდგომად, კარ-
 გი მკნაური იძოოს და წამოვიდეს, თავის თავის
 რიგში, თვარემ რაც გარდასასდევინებელი დაგვიწერია,
 ხსკვარი უსათუოდ გარდაკდეს და გარდაკდეს იცო-
 დეს. აღიწერა განხიება ესე. თვესა იანვარსა, ა,
 სიტუვის დ. თახისა განსორციელებიდგან წელსა
 ხ დ რ დ, ქართულს ქორონიკონსა ებს:

სასწავლო

(საუბარი მკითხველთან)

ბ. სკანდელისა.

Будущее светло и прекрасно. Любите его, стремитесь к нему, работайте для него, приближайте его, переносите из него в настоящее сколько можете перенести: на столько будет светло и добро, богата радостью и наследием наша жизнь, насколько вы сумеете перенести в нее из будущего. Стремитесь к нему, работайте для него, приближайте его, переносите из него в настоящее все, что можете перенести.

დღეს სკალ იანვარი დადგება, ჩემო საუკუნელო მკითხველო. როცა ეს წიგნი შენ მოგივა, იანვარი ჯაღდგარა იქნება.

*) მოძველები ბრწყინვალე, მშვენიერია. შეიყვარეთ იგი. გაემუროთ იმისკენ, იმუშავეთ იმისთვის, დაიხლოვდეთ იგი, რამდენიც გადმოღებაც შეგიძლიანთ, გადმოიღეთ იქიდან ამ ცხოვრებისთვის. თქვენი ცხოვრება იქნება იმდენათ ხათელი, სუსტე სიკეთით, მხიარულებით და სიამოვნებით, რამდენათაც უფრო სუკრის გადმოღებას მოასურსებთ მოძველები ცხოვრების იქიდან აწინდელში. გაემუროთ იმისკენ, იმუშავეთ იმისთვის, რამდენიც შეგიძლიანთ გადმოიღეთ იქიდან უფროსივე ესლანდელ ცხოვრებისთვის.

ძველი ჩვეულებისამებრ, ამ თვის დასაწყისი
 სახლწლათ ითვლებს, და ხალხი იმის
 დღეს ისე შეჭხარის, როგორც სახლი დროს
 და სახლი ცხოვრების დასაწყისს.

მიღებულაა, რომ ამ დღეს უკელამ ერთმან-
 ნერთს სახლი წლის დადგომა უნდა მიუღო-
 ტოს, და ერთმანეთისთვის სახლი ბედნიე-
 რება და სიკეთე ისურვოს. და რკი მე შენ
 ამ ბედნაერ დღეს სულახლავ გზედავ, მეც ამ
 ჩვეულებას უნდა დავეძმორჩილო, და სახლი
 წელიწადი მოგილოცო, სახლი ბედი გისურვო.

∴

წარმოიდგინე, ეხლა, რომ ამ ჩვეულების
 სასარგებლებლათ, შეხვდენის დროს, მე ამასთანა
 სიტყვები გითხარი: «მომილოცავს სახლი
 წელიწადი, ღმერთმა ესეც ისე გაგატარებინოს,
 როგორც ძველები, და სწორეთ იმისთანა
 ბედი მოგტეს, როგორიც ამდენხანს გქონია.»

ამასთანავე წარმოიდგინე, რომ ამდენს ხანს
 შენ, ვთქვამთ, უბედური წელიწადები გაგიტარ-
 ებიან და უხეარო ბედის უყოფილხარ. რა-

გორ გორიან, მილოცვა იქნება შენთვის ჩემი
სიტყვები?

ამას რაღა ბევრი ლაპარაკი უნდა,
შენ გაჯანჯრებული გულით მეტყუვი, ან თუ
არა და, მაინც იფიქრებ: «მე რატომ, თუ
ნატვრა გინდოდა, სახლი რამ ვერ ინატ-
რე, — ძველიდან სამ უშენთანაც თავი მობეზ-
რებული მაქვს, ის სამ უნატრომაც არ მტილ-
დება...»

∴

თუ გინდ ძლიერ ბედნიერიც უოფილიყო
შენთვის ძველი წელიწადი, შენ სამ ადამიანის
გული გაქვს, არა? და ადამიანის გული ისეთი
რამეა თავისი ბუნებით, რომ რაგინდ კარგ
ძღვომარეობაში იყოს, სახლი, უკეთესს ძღვო-
მარეობას უნდა ეძებდეს. ამის გამო ადამიანი
რც ხელში უჭირავს, იმის ნატვრას კი არა,
დაიფანტებას და ხეირიანათ მოკლასაც არ კადრუ-
ლობს.

მაშასადამე, ბედნიერი იყო შენთვის ძველი
წელიწადი თუ არა, შენ მაინც იმას თხოულობ

და იმას უნდა თხოვლობდე, რომ მოძღვრობა
 ეს შენთვის რამე სახელი ისურვოს, მკვლევარ
 შენთვის, ისეთი, რომ მკვლეს არ ჩამოგვადეს.

∴

ეს „ახლის“ სიყვარული და ახლის წინააღმდეგ
 უსაფუძვლო მიხედობათ როდი უნდა ჩათვალოს,
 ჩემო ძვირფასო. ამ გრძნობას ძალიან მტკი-
 ნი და შეერყევილი საფუძველი აქვს. რომე-
 ლიტ ბუნების კონსტრუქცია დამყარებული.

რადგანც უოკელიოგრი ქვეყანაზე აზრდება,
 სუტდება და კედება, ბუნება დიდი ხანია დაღუპო-
 და და გაქრებოდა, გამცხოველებული და გამახ-
 ლებული ძალა რომ არ მქონდეს, რომელიც გა-
 ჯობული და დამკვლავებული ნაწილების მაგიერათ
 ახალი, უკეთესებს უმჯობესებს და აძლევს. და
 უოკელ ძალას, რომელიც ბუნებაში არსებობს
 და მოქმედობს, კაცის ცხოვრებაზე და ჰარდა-
 ბირი ზედ მოქმედება აქვს.

იმას გარდა, რომ ეს ძალა ბუნების თვი-
 სებაზე დამყარებული, იმას ჩვენ ჰატვიცნებ-
 მით იმიტომაც უნდა ვახსენებდეთ, რომ კა-
 ცის ცხოვრების გაუმჯობესებაზე და კაცის

ბუნდნიერებსზე იმას უაკელთვ ს უბარტესი
 ზედმოქმედება მქონია. შეუძლებელია წარმოიდგინო
 განაო კაცმა, რა მდგომარეობაში იქნებოდა
 ეხლა : დაძიანი, რა ნაირი განწყობილი იქნე-
 ბოდა ეხლა საზოგადოება, რა იურათ იცხოვ-
 რებდა ეხლა კაცო, მას გულში ნიანდაგ : ხლის
 წადილი და უძჯობეს. ს სეწვილი არ დვიო-
 დეს. უფრო ძეგლათ შეუძლ ბელია ამ გრძნო-
 ბის შეურტყოფა ან მიზეწობათ ჩათვლა, რო-
 ტა კანტი გაიხსენებს, რა გ'ხათ და რა ნა. რათ
 გააუძჯობესა ამ გრძნობამ კანტის ცხოვრება
 და ხსიანთი.

როგორ გგონია, მკითხველო, თავს ხომ
 არ მოგაწყენს, სახლი წლის კარზე ეს გ'ხა რომ
 გავიხსენოთ!

ჩვენ მხარეში იშვიანთი უნდა იყოს ი' გთი
 მკითხველი, რომელსაც ჩვენ ძთეებში და ცუქუ-
 ში კლდის ქვაბები, დვიმეები, თრმოები და
 დადრეუბული ხეები არ ენანას. წარმოადგი-
 ნეთ ეხლა, რომ ამისთანა თრმოში და ქვაბ-

შა სტრუქტურას ვატი, თავის ფჯანით. წარმო-
 იდგინეთ, რომ ეს კატი სრულიანდ ^{სრულიანდ} ^{სრულიანდ}
 ღია, აგრეთვე რეგორტ მისი ცალ-შვილი,
 რომ ის — მხალად იშვიანათ, ხანდისხან, თავს
 მუხით ცეცხლ-მკვიდებულ ხეობზე ითბობს და
 ნელელი ხორცით და ნამუფობებით ირჩენს თავს.
 წარმოვიდგინოთ, ამ შინაწული სურათის და-
 საგვირგვინებლათ, რომ იმას ქვების და ჯო-
 ხის მეტი არაფერი იარადი არა აქვს, და
 მხეცებიდგან თავ დასათარკავათ მხალად მარ-
 დათ ხეზე შესტომას შეუძლია. დაუმეტათ
 ამას, რომ ხშირათ მის გვერდით ქვაბში ტურს
 და სხვა-და-სხვა ცხოველები ბუდიან, — და ჩვენ
 გვეტადინება რა რიგათ სტრუქტურებენ ჰირ-
 ველი კატები.

∴

გადის დრო. მხეცების ნიანდაგა მივარდნა
 ქვაბებში და ორმოებში კაცს თავს აბეზრებს.
 ის ცდილობს უკეთესათ თავი დაითაროს,
 უმჯობესათ სახლი გაიწუას. და რამდენიმე
 ხნის შემდეგ ჩვენ ვხედავთ, რომ კაცს მუედ-

რომ მდინარე წყლებში და ტბებში დიდ-
რონი ხეობა ჩაუყრია, ერთად „მეცხრე“
ხის ტოტებიდან კარგები გაუკეთებია, და ამ
ნაირი ტოვის სახლიდან ნახარბი ზღვილათ
ასადები ხიდე გაუღვია. ამ გვარ კარგებზე იმას
ტოვის მხეტი ვერ მიეკარება, და თუ წყალზე
მავალი რამ დაეცა, ის ხმელეთზე გასულით
თავს უშველის.

⋈

ეს სადგომი იმისთანა კაცს რომ დაანა-
ხათ, რომელსაც მთელი თავის სიტოტსავე
ბნელ და ნოტიო ქვაბში გაუტარებია, ის,
რასაკვირველია, ტოვის კარგებს სასუიკელათ
ჩათვლის,—და უკეთესი თუ იქნება რამე ქვე-
ყანაზე, ვერ მოიხრებს. მაგრამ კაცს ტოვე-
ბიც ძალე მოსწეინდა, და მისმა «ახლის სურ-
ვილმა» იმას უკეთესი სადგომები გაჰოგონე-
ბინა. ჯერ გაკეთდა კარავი დამალულ ზღვი-
ლებში, მერმე კარვის მაგიერათ ხის შენო-
ბები მოიგონეს, და მათ დასადგამათ ამაღ-
ლებული, მთიული ზღვილები არჩიეს; შემდ-
გომ მოიღეს ქვის შენობა, ამას კარავს და სი-

ღას ხმარება მოყვას და ბოლოს ჩვენ ისეთი
ქვითკირის შენობებს ვხედავთ, ~~რომლებიც~~
ჩვენებურს სახლეს ემსგავსებიან.

∴

სადგომი ხომ ამ რიგით უმჯობესდებოდა.
ესლან ვნახეთ ტანსაცმელს რა და რა ტკლი-
ლებზეა მაადგან.

ჰერ, კანის სხეული ტიტკვლან იყო, და
ზედ ბაღნის მეტი არა მოიძებნებოდა რა. —
შეძდგომში, — როცა მონადირე კანძმა, მოკლე-
ლი ნადირის მხარზე გადაების დროს, ნადი-
რის ტყავის სათთვო გაიცილა, — შემოიღეს სხვა
დასხვა ცხოველების ტყავის მოსხპა და ჩაბ-
რა... მაგრამ, რადგანც უბრალოთ მოსხმული
ტყავი ჭრის მაინც ვერ აკაკებდა და სიცივეს
მაინც ვერ აცილებდა კანს, შემოიღეს ტყა-
ვების შეკერვა ისე, რომ ტყავს უკვლან მხრი-
დან კანის სხეული დაეფარა. ამ გამოგონებას
მოყვას ნაბდას და შალის კეთება, მოყვას ტი-
ლო, ბაშბის ნაქსოვები და სხვ. და ესლან
საქმემ ქნაძი მიანი, რომ აბრეშუმით და

ძათით კაცს ობობას ნაქელის გაკეთება
 კი შეუძლია.

‡

იარაღი?

წელანატ ნათქვამი იყო, რომ თავდაზარ-
 კე ათ კაცს ქვისა და ქვის მეტი იარაღი
 ზრს მქონია რა. მაგრამ შემდგომში, როცა
 ქვის ხმარების დროს იმან შენაშნა, რომ თხე-
 ლი და ზირ-ბასრა ქვა გვრალზე უფრო გა-
 ძოსადეგია იყო ზოგიერთი საგნების ჭრაში
 და პობაში, იმან თვითონაც ქვას განგებ გა-
 ლესვა და გათლბ დაუწყო, რომ მჭრელა, ბას-
 რი ქვა გაკეთებინა. მერვე, რაკი ქვა ძლიერ
 ადვილათ ტყუდობდა და აუჭუდებოდა, გამო-
 მებნეს სპ-ლენმა, და დიდხანს, მთელი საუ-
 კუნეების განმავლობაში, კაცს მეტი იარაღი ზრს
 მქონია.

მაგრამ სხილენში რბალი მანდუღია, და
 მისი შემწეობით კაცი იეკრს ვერც კი გასჭრის;
 ამისგან, როცა კაცი უცაბუდათ რკინას წა-
 ზტუდა და მასა სიმაგრე და მომზადება გა-

იგო, სხილენძის იარაღმა მაშინვე თავისი ად-
გილი ჯერ რკინასას და მეტყე ფულადისას
დაუთმო.

∴

ჯერ იარაღი მარტო ერთი მხრით გალუ-
სილა ნაპრიდგან შედგებოდა, ანა და ბასრი
ისარიდგან. მაგრამ თანდათან სხვა-და-სხვა
საჭრელი, სახურეტი, სამობი, სახურნი, სარან-
დკული და სხვა იარაღი მოაგონეს; და რაღ
უფრო მეტი დრო მიდიოდა, მით უფ-
რო და უფრო მოხერხებულ იარაღს იგო-
ნებდენ და შრომას აადვილებდენ.

∴

უნდა ნახეთ, კაცი რა რიგით მოხერხობდა
უწინ! კაცა რომ ეხლა თავის კნუტს დაა-
თრეკს, სწორეთ იმ ნაირათ აიკიდებდა კაცი
რაღ რამე გაჩინდა, და მიათრეკდა სადაც წას-
ვლა დასჭირდებოდა; რისიღ წადებს ის ვერ
მოახერხებდა, ის იქვე უნდა დარჩენილიყო, —
და ეს, მაშინ, სრულ დაკარგვას ნიშნავდა. კვა-
რიანი ხანი გავიდა, მინემ კაცმა სხვა და სხვა

ცხოველები შეიჩვიან, დაიმორჩილან და იმ
 რიგით განსარდა, რომ თავის საჭიროებებსათვის
 მათა სძარება შესძლებოდა. როგორც იქნა მო-
 შინაყრდა ხარა, ცხენი, ვირი, და გამარჯვებუ-
 ლი ეჭვი დიდხანს გულ ამკათ ათრევდა ამ
 ცხოველებზე თავის ქონებას და თავს. რა გამარ-
 ჯვებათ, რა განდვილებათ მიანიდათ მაშინ
 ცხოველების დამონება! მაგრამ შემდგომში, რო-
 ცხ კაცის ქონება გადაიდა, როცა იმან გვარი-
 ანათ მოშორებულ ადგილებთან მისულა-მოსულა
 გამართა, ხარა და ცხენი იმას ნამეტნათ გვიან
 და სუსტ ცხოველებათ ეჩვენა, და მისმა და-
 უცხოებულმა აწმას სომალდი, ორთქლის გემი,
 რკინის გზა და სხვა მოიანსრა.

ცხენათ და ხარ-კამბეჩით მოგზაურობა,
 ხამ ძლავრ ძნელი და გასაჭირი საქმე იყო,
 ისეთა, რომ ვისაც გასაჭირი არ ადგა, გზას
 თავას დღეში არ შეუდგებოდა. — მაგრამ ამასვე
 უფრო ძნელი საქმე ერთი ადგილიდან მეორე-
 ში ამბის გადატემა იყო. კაცს ან ვინმე უნდა
 გაეგზავნა, და მისთვის ამბავი დაეხარებინა.

და თვითონ უნდა წასულიყო, ორიოდე სიგ-
 უკის სათქმელათ, რამდენამე დღის ^{საგანს} ^{საგანს} ^{საგანს}
 და ერთი წუთის საქმესთვის მთელი თვე და
 ხანდისხან მეტრე უნდა დაეკარგნა. ეს ძლიერ
 მნელი საქმე იყო, და კატე, როგორც იქნა,
 ერთი მეორეს შემდეგ, სხვა და სხვა საშუალებებს
 იგონებდა, ამ გასაჭირის თავიდან ასაცი-
 ლებლათ. ჯერ მოიგინეს გზებზე, ხეებზე და
 ქვებზე უხეირო ნიშნების სმა, — ვინიტობა, იქ-
 ნება ვისთანაც მე მინდა მოლაპარაკება გამო-
 იაროს, ნიშანს თვალი მოჭერას და ჩემი აზრი
 გაიგოსო. მერმე მოიღეს ფიტარზე, ცხვრის
 ტყავზე, ან ბეჭზე, ანა და ერთნაირ მტენა-
 რის იოთოლზე ნიშნების სმა და მოსამსახუ-
 რის ან მგზავრის ხელით გზავნა, დანიშნული
 ჰირისთვის გადასატემლათ. უნდა იტოდეთ,
 რომ ასოების მაგიერათ მაშინ საკვირველ
 ნიშნებს ხატავდენ: დანიშნავდენ რეალს — და
 წამკითხველი ამით უნდა მიმხვდარიყო, რომ
 დამწერს შხის დახატვა ნდომებია და ალბათ
 აზრში დღე ან წელიწადი შქონია. — ამ რეალს

გვერდში ვთქვით გველს დაუსტავდენ—ეს მო-
ხერხებას თუ ოსტატობას აჩვენებდა, —მაშინ
დაამატებდენ ბუს, ან მელას, ან კრუსს,—და
მთელი აზრი გადატეხული იქნებოდა. მართა-
ლია, მიძებლები ხშირათ არც კი იგებდენ
მაგ ნაირ ბარათებს, მაგრამ დამწერს მეტი
შინატი რა უნდა ექნა? თანდათან გამოვიგონეს
ასობები, ანბანი, გამოვიგონეს წიგნის წერა,
მოსამსახურის გზავნა და ბოლოს ეგვეტ მოა-
ხერხეს, რომ როცა რომელიმე ქალაქიდან
მეორეში ბევრ ზირს ექნებოდა გასაგზავნი
წიგნები, მრავალი მოსამსახურის მაგიერათ,
ერთს რომელსამე გზავნიდენ, და უველას წიგ-
ნებს მარტო იმას ატანდენ.

∴

როგორც გასაჭირი იყო სხვა ადგილში
ამბის გაგზავნა, ისე ან უფრო მეტათ სჭირ-
და ერთი თაობიდან მეორეში ამბის და მო-
თხრობის გადატეხა. მთელი საუკუნეები, მთე-
ლი ხალხები გაქრენ ისე, რომ მათ შთამო-
მავლებითვის სანიადგოთ დაივარულა მათი

ცხოვრება და მოქმედებები. როგორც იქნა მო-
 იგონეს უზარმაზარი ზარბაზნებისა და შინაგანად
 ზედ შესანიშნავი ამბების ქაზე შემოტრუნა.
 ჯერ ნიშნებით, მერე ასობით. ბალოს გა-
 მოძებნეს წიგნების წერა, რომელთა თავდა-
 ზარველათ ძნელი და უძალი საქმე იყო, ამი-
 ტომ რომ წიგნი გადწერისგანთ მკირათაც
 ჯდებოდა, და შეცდომებითაც სავსე იყო.
 მერე გამოიგონეს ივანეშვიცის ასობის უკუდამ
 ამოღება, ზედ მურის წასმა და ქადაგებზე და-
 ჳარება, რომ ასობებზე წაცხებული მური ქა-
 დაგებზე ზარდაზარ გადსულიყო.

ეს ბუზობა ჯერ ძანც ძნელი იყო, ამი-
 ტომ რომ ყოველი ხსალი წიგნის დასაბეჭ-
 დათ ხსალი გვერდება უნდა ამოეჭრათ. ამ
 სიძნელის მოსაძიებლათ შემდგომში ისეც
 მოიგონეს, რომ ცალ-ცალკე ასობებს ერთათ
 დაწებებენ, როგორც საჯაროებს მოითხოვდა,
 მერე შეკრავდენ, და დაბეჭდავდენ; დაბეჭდვის
 შემდეგ კი იმ ასობებს განაწილებდენ, რომ
 ისინი შემდგომში სხვა წიგნებისთვისაც გა-
 მოდგომილათ.

∴

რას სავანის უნდა ავიღოთ, ჩვენ უკვე უკვე
 ამ გვარსკე ჰარვანდელ უგუნურებს და იმას შემდეგ
 გუქობასობას და ვინახავთ. ავიღოთ,
 თუ გინდათ, დროს ანგარიში. თავდაპირველათ
 კატის ისიც არ იცნობდა, თუ რა იყო დრო. მერმე
 დღეს და ღამეს შუა აშკარა განსხვავება მის
 ტკინში ჩაიბეჭდა, და იმან დრო ორ ნაწი-
 ლათ გაყო: ბნელ და ნათლათ, ესე იგი ღამეთ
 და დღეთ. მერმე გააჩინა დალა, შუადღე და
 საღამო. მაგრამ რა იფასათ უჯდება იმას ეს
 განჩევს!.. აქვს კატის ნიშნავს, რომ კატის
 თვალის ბაზა დალას ვაშლივით რეკალი და
 იფართო: და შუადღის ხანს კი მათესავით
 ვიწრო და გრძელი.— შენაშნა იმან კიდევ
 რომ სწორეთ დასობილ სარს დილა-საღამოს
 გრძელი ჩრდილი დაუკვება, შუადღის ხანს კი
 მკვლე და შეუნიშნავი. და ეს ორი შენიშვნა იმას
 დიდ ხანს საათის მავიერობას უშვრება. კატის
 თვალის ბაზა და სწორეთ ჩასმულა კეტი იმას
 დროს გამოტრიალება ეხმარებიან. შემდგომ კატის

ნიშნავს, რომ ვაწრო ჰერცელიდგან წყალი ან
 სილა ერთ რიგი სიჩქარით გამოდის. ამ შემთხვე-
 ნიშნის ძალით კატმა წელის და სილის სას-
 თები გამართა და მასაქეთ ბევრი საუკუნე
 გავიდა, სანამ კატმა ის ჩინებული მანქანა მო-
 იგონა, რომელსაც ესლა ადვილათ შავნულობა
 და დაატარებ—სახათი.

∴

ამდენ ხანს მე ისეთ გუმჯობესობას და
 ცვლილებებს ვსთვლიდი, რომელიც მხოლოდ
 გარკვენი ცხოვრების შეესება. მაგრამ სხვა გა-
 უმჯობესობაც რომ გავიხსენოთ, მაგალითად
 წირის გადასხვაფერება, გონების გასხნა და
 სხვა, ჩვენ იმავე ნაირ უკეთესობას დავინახავთ.
 თავდაპირველათ კაცი თითქმის სრულად ან
 არ ჰყოქრობს,—ის ჰირ დაღებული გარშემო
 იხედება, და უბრალო ცხოველსაკით ხელს
 ავლებს ეკლათერს, რასაც კი ძასი მუცლის
 გამძება შეუძლია. თანდათან მისი ტვინი მუ-
 შაობას იწყებს; კაცი აკვირდება იმას, რაც მის
 გარშემო ხდება; და ცოცხლოცით მოაზრებას,

ფიქრს უჩვენებ. მაგრამ როგორია მისი პირ-
ველი აზრები! მისი აზრით, მზე, მთვარე და
მთელი ქვეყანა მხოლოდ მას გულისთვის გა-
ჩენილან, და მისი ტქერის შეტო საქმე
აზრ აქვსთ რა; მთვარე ადვილათ გაიგონებს
რასაც კაცი აქ დაიჩურჩულებს, ადვილათ დაიძა-
ხსოვრებს მის მოქმედებაებს, და სხვა.—წვიმას
მზე გზავნის: ის პირის ბანის დროს, წყალს
აქტევს, და წვიმა—ეს წყალია. ვინც მზეს ან
მთვარეს ერთგულათ ემსახურება და თაყვანს სტემს,
ის ნეტარებას ეღიბსება, ვინც აზრ და—აზრ.
ამ გვარი აზრები მკითხველს ძლიერ ბევ-
რი უნდა ახსოვდეს, ასე რომ მე საჭიროთ არ
ვრატხ ამ საგანის გაგმელებს...

ღმერთი მთავარი ღმერთი ::

აზრის შეტვლა, რასაც ვიძულებ, კაცის ცხოვ-
რებას წესსაც შეტვლიდა და გაუმჯობესებდა.
მართლაც, აზრ ერთი დაწესებულება, რა-
მელიც კი კატს ჰქონია, ამ გაუმჯობესობას
ვერ ახტილებან. ავიღოთ, სამაგალითოდ, სა-
კუთრება. პირვანდელი კაცი უკელაფერს, რი-

სიტყვებს და დაკავება შეემლო, თავის საკუთრებათ სთვლიდა. ცოლი და შვილი საკუთრება იყო, ამას რაღა თქმა უნდა. აქ შესანიშნავი ის არის, რომ თავდაპირველათ კაცს, თავის აზრში, კაცის არსება თავის საკუთრებათ ჩაეწერა და მისი სიტყვებზე თავის სრულ უფლებაში დაეცოვებინა. «საკუთრებას» უფლებით იმას მონის მოკვლა შეემლო, და ენონი იმას ხმასაც ვერ გასცემდა. მერვე მონის სიტყვებზე უფლება პატრონს ჩამოაკლდა, და მის საკუთრებათ დარჩა მხოლოდ გლეხკაცის შრომა. მაგრამ, რამდენიმე ხნის შემდეგ, ძალდატანებითი შრომის ვალდებულებაც მოიხატა, ასე რომ კაცს ნება არა აქვს სხვა ძალდატანებით ამუშაოს. როგორც უწინ კაცის სიტყვებზე უფლება გამოირიცხა კაცის საკუთრებისაგან, ისე გამოირიცხა შემდეგში კაცის შრომასზედ უფლებაც. ესე იგი, მონების შემდეგ მოდის გლეხობა, და გლეხობას მოჰყვამა გირობა, მოქირაობა მოსდევს...

ქალის მდგომარეობაც სწორეთ ამ რიგითვე შეიცვალა, ან, უფრო სწორეთ რომ შეიცვალა კაცის აზრი, შეხედულება ქალის დანიშნულებაზე; შეიცვალა კაცის უფლება ქალზე. პირველ საზოგადოებაში ქალი ავეჯათ მიანიათ; იმას არც ხმა, არც ძალა, არც უფლება აქვს. შემდგომში, ის თავისა შინათი ტაძარად იღებს თავის სილამაზისთვის, სიამოვნებისთვის ფასებას უწყებს. ქალის მდგომარეობა კეთდება, მასი ხასიათიც იცვლება, და ქალი კაცობრიობას საქმეებში მონაწილეობას იღებს. ამ მდგომარეობაში მისი ბედა უწინდელს რადიდა ჩამოგავს. უწინ რომ იმას ცხვარსავით ან სხვასავით სტკლიდენ და ჭყიდდენ, მის დაუკითხავათ თხოულობდენ და აგდებდენ, შემდგომში იმას თავის თავზე ვოცა ხმა მიეცა და კაცია, მისი ალერსის მოსაზრებლათ, მას ნებადაუოლკვს ეძებს. შემდგომში ქალის ბედი უფრო მეტათ უკეთესდება: იმას მარტო ერთგვარ სიამოვნებისთვის ვი არ აფასებენ - მის,

ახრას ჰატვიის ტემას უწებენ, მის გონებას
 აივასებენ, და სანთგადო თუ სანთნაღო სანთნაღო
 უიძისათ აღარას შერებიათ. და ქალა, მონის-
 გან, «თანამეცხედრესგან,» ერთი წუთის სია-
 მოვნების ჰურჭულიდგან, კაცის თანასწორე ამ-
 სანთგა, მისი დამხმარებელი ხდება...

∴

ჩვენში დღესაც ძლიერ ბევრია ისეთი
 ჰარგბი, რომელნიც თავისი საკუთარი თვლით
 დასწრებიან უწინდელ დროში კაცის უბედურს,
 თითქმის ველურს მდგომარეობას. იმათ ზღვი-
 ლათ შეუძლიათ ძველი დროს მოგონებით დაა-
 მთწმონ ჩვენა სურათების სისწორე და გამო-
 სატონ, ზოგიერთ საგნებში მაინც, კაცობრი-
 ების მდგომარეობა გაუმჯობესდა რა გზით.

რა ლაზარაჟა უნდა, რომ მათი სიტყვები
 და მოგონება უკვლახვერში დაბტკაიტებს, რომ
 თავდაპირველში კაცა სანთნელ ტუდ მდგომარე-
 ბებაში უთვილთა, რომლისგან ის გაუმჯო-
 ბესობის სურვილს და ახალის წადილს ამო-
 უუვანია. უწინდელი მისი მდგომარეობა და

ახრი თან და თან ნელ-ნელა შეტვლილა, გაუმ-
ჯობესებულა, და დღევანდელი მისი მდგომარე-
ობა ერთი ათასათ და ათი ათასათ სჯობია
უწინდელს...

∴

მართლაც, რაგინდ მხურვალეთ უეკარდეს მო-
ხუტებულ კაცს «ძველი» დრო და ძველი ჩვე-
ულება, რაგინდ გულწრფელათ სტიროდეს ის
წასულ დღეებს და დაკარგულ საზღვარდობას,
დღეს იმას აჩათრის ნაიჩათ არ შეუძლია სახ-
ლი დროების უკეთესობა დამალოს და ძველი
სახლს ამჯობინოს. წედან რომ ზოგიერთი
უწინდელი მდგომარეობები ჩამოვთვალეთ, ეს-
ლანდელი მათი სურათი რომ დაკნატეთ, მა-
შინ ეს უმჯობესობა ისე ნათელი და ტხადა
იქნება, როგორც დღე.

∴

წედან რომ კაცის უწინდელი საღიერები
მოგიითვალეთ, იმათ რომ ესლანდელი ქვათკი-
რის სახლები შეკვარათ, რა საშინელ განსხვავ-
ებას ვნახავთ! რა ჩინებულათ დახურულია ეს

სახლი წვიმისაგან და ქარისაგან, რა საუცხო-
ვით იტავს ის კაცს სიტხიდან და სიტყვადგან
რა მუდროთ და წყნრათ შეუძლია კაცს შავ
თავის შეივარება და ცხოვრება!...

შეადრეთ ესა ამ უბრალო ქვიტკვილის სახლს
რომელიც გინდა ესლანდელი სასახლე. — მშვე-
ნიერათ და საკვირველათ შემარგებელი კა-
ცის უოკელ ნაირ მოთხოვნილებისთვის, და
თქვით, ვისი ტკიანი, ვისი მდგომარეობა, ვი-
სი დრო უნდა სჯობდეს, ამ თაობის, რო-
მელსაც ამისთანა სახლები და სასახლეები
სიმძარშიაც არ მოლანდებან, თუ იმის, რო-
მელმაც თვითონ გამოიგონა ან და გააუმჯო-
ბესა და გაამშვენიერა ეს საკვირველი შენობები?
:

ტანსაცმელსედაც ჩვენ ამ კვანთვე დავი-
ნახვით, რომ უწინდელი ხამის თუ ტყავის სა-
ძოსლის მაგიერათ, ესლანდელი კაციც იმ-
ხაირათა ჩაცმული, რომ უწინ მისი ტანისა-
ძოსი დიდ კაცებისთვისაც სადღესასწაულთ
ჩაითვლებდა. რა და რა რიგი ტანსაცმელი არ

გამოუგონია ეს ღაბაღას, ნიავსავით მსუბუქი გინ-
 დათ, თუ აბანოსავით თბილი, თუ უფრო ბო-
 ლომდი გამსჭვკერი; ისეთი, რომ მისი ჩამ-
 ტმული ჭაბჭა ტიტკველათ მიაჩნდეს, თუ იმ
 გვართ გათვისული და შექმნადებული, რომ შიგ
 კერძოებმა წვიბამ და სეტყვამ ვერ გაატანოს?
 მანდარეთ ეს კანისამოსები თუ გსურთ მეფე
 ხალხმონ ბრძენის ტანსაცმელს, და მითხ-
 რით, რომელ თაობას უფრო მოხერხება და
 მაგნება უნდა მქონდეს, რომლის დრო და
 მდგომარეობა უკეთესია, და რომელს უფრო
 უნდა შენატრიდეს ეჭვი?...
 ...

შეადარეთ ზღრეთვე დღევანდელი დანები,
 იარაღი, თათუ-სარბაზანი, დღევანდელი საე-
 ქიმო გაწეობილება და უფელკვანრი ჩარხები
 იმ უბედურ გალესილ ქვას, რომელიც ზარკულ
 კაცებს სუკუნეების განძველობაში უფელნიარ
 მუშაობაში უნდა გამოეყენებინათ, შეადარეთ მისი
 სიმარდე და მუშაობის ტოდნა უკანასკნელი
 ესლანდელი მოსწავლე ქარგლის მდგომარეობა

ბას და ცოდნას, და თქივთ, ცოდნა გზა გზა-
მოუკლია კაცს, და რა ძალა, რა შესაძლებლობა
სურვილი დასჭირდებოდა იმას ამ გზის გა-
საკლელათ.

∴

ესლა სამგზავროთ, ხარ-კამბერის მაგიე-
რათ რთქლის გემი და რკინის გზა აქვს
კაცს, რომლის შეუმწეობით საქართველას
ერთი ბოლოდგან მუორემდი დილიდგან შუა-
დღემდი გავლა შეიძლება, და რომლითაც
შესაძლებელია შეუვიწროებლათ ასი უღელი
ხარ-კამბერის ერბაშათ და იმავე ვადით წა-
ყვანა.—ამბის გადასატეპლათ, მოსამსახურის
გაგზავნის, ან საკუთარი თვეთი წასვლის მა-
გიერათ, კაცს ესლა, ერთი წუთის გან-
მავლობაში, შეუძლია თავისი აზრი ამერიკაში
გაგზავნოს, და მუორე წუთში პასუხი მიიღოს
იმისთანა მხარედგან, სადაც წასასვლელ ტე-
ნოსან კაცს ხუთი წელიწადი მანტ დასჭირ-
დებოდა. აზრის გადატემა რა? ტელეგრაფში
ესლა ისეთი ჩარხები და გაწეობილება მი-

დებული, რომ ერთი წუთის განმავლობაში
 სუთი წლის სავალზე შეიძლება ერთი
 სკლანაწერი ბარათის, თქვენი დახატუ-
 ლი სურათის თქვენი საკუთარი სახის გადა-
 ტემა. — წადით, და მოახსენეთ ეს ამბავი რა-
 ძელიძე ძველა დროების ბრძენს, — თუნდ,
 კთქვანთ, ნახალეონ ზირველს — მაგრამ გაუფ-
 თხილდით კი, რომ გიჟათ და ტრუთ არ ჩაგ-
 თვალს და გიჟების სახლში არ ჩაგსვას, ან
 სიძრუვისთვის დახვრეტა არ გადაგიწუვი-
 ტოს.

∴

ერთი სიტყვით, საითაც უნდა გადავლავ-
 კანთ თვალი, ყოვლიდგან შეუდარებელ უკე-
 თესობას და უმჯობესობას დაინახავს. კანტს
 რომ უწინ წინააღმდეგის მოქმედება არ შე-
 უძლო, და ყველასი უნდა შინებოდა, და ალერ-
 სით მოეზობოდა, ესლა იმან თავისი პაცი-
 ვი იგრძნო, და შეუძლია მხოლოდ იმას
 გაუცინოს, მოეზუროს კარგათ, ვისზედაც
 გული აქვს. უწინ რომ ათასს კანტში

ნახევარზე მეტი ხუთ წლამდე კვდებოდა, და მხოლოდ ერთი ორმოც-სამოც-წლამდე სძლებდა ბედენ, ესლა, ას კატია ორი მანტა აწევს ამ ხანამდის, და კატის სიტყვებზე — საზოგადოთ — ერთი ორით გაგრძელდა. უწინ რომ ომის ქაღალდი და ვაი-უბედურობა იმ რიგით ლეწდა, რომ მთელი მხარე ერთბაშით უკაცოთ რჩებოდა, ესლა ეს რისხვა თანდა-თან უფრო და უფრო მტირდებდა და კატას გონების და ტოდნის წინ იკარგებდა. ერთი სიტყვით ყველაფერი, ყოველგან, — რაც კი უნდა ავიღოთ შესაძლებლათ, დავინახავთ, რომ ესლანდელი მდგომარეობა ესლანდელი ტყინა და მოხერხება უწინაგულზე შეუძლებლათ უფრო მძლავრად და უფრო სადიდებელია...

∴

ეს ყოველივერი ითქმის და უნდა მიიღებოდეს მხოლოდ წასრულთან შედარებით, ჩემო მკითხველო. ჩვენ ბედნიერ მდგომარეობაში ვართ, თუ ჩვენ ესლანდელ სიტყვებს უწინდელს შევადარებთ და უწინდელ ჩვენ უბედ-

დობას თუ გავიხსენებთ. მაგრამ, როგორც ვი
წარსულს დაკვირვებთ, ან მომავლისკენ თვალს
მივაქცევთ--ოჰ, რა ბნელი და ნაკლულევანი გვე-
ჩვენება ჩვენ მაშინ ესლანდელი მდგომარეობა,
რამდენს უხეირობას დაკინასავთ ჩვენ შიგ, რამ-
დენს უმზგავსობას, და რამდენი ცვლილება
გამოგვიჩნდება მაშინ აუცილებელ საჭიროთ!...

რახედაც უნდა მიაქციო მაშინ ყურადღება,
ყოველგან ნაკლულევანებას შენიშნავ: აქ მთე-
ლი მხარე თვითრულ სახლებში დგას, რომელ-
შიაც ქარა გაჭკრავს-გამოჭკრავს და წვიმა,
როგორც გარეთ, სახლში ისე ჩადის. იქ
მთელი ხალხი მიწის ორმოში, კვამლში
და ჰკარტლში ატარებს თავის სიტოტხლეს.
ერთ ალაგს უანას ხარ-კამბეჩით ამუშავენ,
მეორეს -- ბარით და თოხით. უოგან კაცი ქალს
სწოგადო საქმეების განხილვის და წაყვანის
ნებას არ აძლევს, მამა შვილის აღზდას ვერ
ახერხებს, ქმარი ცოლს ჯოხით სტემს, ცოლი
ქმარს მტერსავით ეპურობა და ატყუებს, ბე-
ზობელი მესობელს ექიშება და ერთი მე-

რის დატემით და დაჩაკვრით სტოკოვებს, ხალ-
ხი მთელ ხალხს თავზე ეტემა და ბრძანებს
ველი ასი ათასობით მოკლული ადამიანე-
ბით ივსება, ერთი სიტყვით — უოკელგან
ჩვენ სწავრელი რამე წინ გვიდევს, უო-
კელგან რომელიმე ძველი უმეტრებისა და ბო-
როტების კვალი შეგვჩერებს, და — თუ ჩვენი
გული წრთელა — გაუმჯობესობის წადილს
აღძრავს ჩვენში.

∴

მაგრამ, როტა გონიერი და პატიოსანი
კაცი ამ გვარ უხეირობას ან უმეტრებას შე-
დავს, და მის მოშლას, მის მაგიერ შეირიანი
წესის ან საგნის შემოღებას მოინდობებს,
ძველი დროების კაცი მას წინ უდგება, და
გულ ბრახათ, ამხუათ ეუბნება: რა ნება გაქვს,
ადამის წლიდან დაარსებული საქმე შესტვალა,
ვისი რა ხარ, ჩვენი წინაპრების ჰკუტა რომ
არ მოგწონს, მათ დაწესებულ ჩვეულებას არ-
სდეკ და მაგიერათ შენს საკუთარს ახალ ლიგს
აწესებო. ამხიარი შეურაცხყოფა ძველი ჩვეუ-

ლებს, ძველი წესისა, და მამა-მამურო გონების
გობასე, უარესი ცოდვა რამ არის! ამის
შენ უგნურებით, ცუდკაცობით შერები, იგი
შენ კაცობასა!»

დახ, ჩემო მკითხველო, ამ სიტყვებით
შეგებეს ყოველ სახლ მზის, ყოველ გაუმ-
ჯობესობას ის კაცი, რომელიც წელან თან-
ხმა იყო, რომ ესლანდელს დროში კაცი უწინ-
დელზე უკეთ ცხოვრობს და უმეტესი მოხერ-
ხება აქვს, — ამ სიტყვებს ესერის ყოველ
სახლ მოგონებს ის კაცი, რომელიც წელან
ტყუებოდა, რომ ერთქლის გეშე მოგზაუ-
რობა მამა-მამურ ჯორს სჯობია და დეპუის
გაგზავნა შიკრიკზე უფრო ადვილათ შეიძლე-
ბა და იათათაც ჯდება!

ახლა მიბრძანდით, მიუკარეთ ამ კაცს, და
მუსაიოვი გაბით მასთან.

— ჩინებული მოგონება არ არის, ბატო-
ნო, რკინის გზა? საუხუმეს რომ თთვილისში
შიირთმევთ, სადილათ თქვენ დისწულთან წა-

ბრძანება შეგეძლებათ ქეთისს და ვახშმათ
ისევე გორს ან თვილისს დაბრუნებას.

— უცხო რამეა თქვენმა, ხატოცსლემ!

— ძალიან არ ჩამოგავს, თქვენი რისხვა
აწა მძქვს, ამ ჩვენ დალოცვილ ურემს! სანამ
თვილისიდან დუშეთს რჯახს მიიყვანდი, სულ
კი ამოგძვრებოდა და... ეს მამაცხონებული ჩვენი
ძველები წარიცათ სძლებდენ, საკვირველია!.

— ნუ იტყვი, ურე კატები იყვნენ, სა-
ბრალონი.

მადრი. თეოდორე იტყვი: ::

დიახ, მკითხველო, სწორეთ ამ სიტყვებს
გეტყვის: ჩვენი ძველები «ურე კატები იყ-
ვნენ.»

კარგი და კეთილი. შესტვალეთ მაშინვე
სახუბრის საგანი, და თქვით, პეტერბურგში
ქალებასთვის თანამდებობა მიუციათ, სამსა-
ხურში მიუღიათ და ანგარიშების წიგნები მი-
უბარებიათ-თქო. დღეს თუ ხვალ მათთვის იქნება
მძალი სასწავლებელიც გამართონ, რომ ქალ-
მაც იმდენი იტოდას, როგორც კატმა უნდა

ჩანდა მამინ, წინაირათ შესტებს და შემოტ-
 რიადღებს ეს თქვენი მოსაუბრე.

— წინდა, თქვენმა სიტყვებებ, ეს ქვეყ-
 ნა! არა, თუ ღმერთი გწამთ, ეს ვისდა უნა-
 ხავს, ქალი რომ დარბაზიდან გამოქეცვდეთ და
 ანგარიშის წიგნებს ახარებდენ? რაქნა, ეს ჩვენი
 წინაპრები, ის დალოცვილები, სულელ კაცათ
 არაუის მიაჩნია, და თუ ქალს სამსახური მო-
 უხდებოდა, ისინი კი ვერ მისტეოდენ ადგილს?
 თუ არ მიუციათ, ცხადია, რომ სამსახური ქა-
 ლის საქმე არაა.. ღმერთო ჩემო, ეს რა ტეცლია!.

⋮

საუცხოვრო ჩემო ბატონო, მაგრამ ჩანგა-
 ლი გამოსადეგი იარაღია თუ არა? ან ექვს
 ლულიანი დამიარა სჯობს თუ არა ვენეციის
 დამბარის? ანა და ქალამანი სჯობია, თუ
 კარგი ჩექმა-კალში? ხომ ჩანგალი, რეკოლ-
 ვერი, კალაშნიკი კარგი რემეა? მამ რატომ ამ
 ჩვენ ძველებს (ღმერთმა საუკუნო განსვენება
 მიანიჭოს) არ სტოდნიათ და არ ქეონიათ ეს
 იარაღები? და თუ არ ქეონიათ, ცხადია თუ არა,
 რომ იმათ ბევრი სასარგებლო საგნების ცნობა
 არ ქეონიათ, რომ ისინი ბევრ საგნებში, ბევრ
 საქმეებში—თქვენი წელანდელი სიტყვის არ

იყოს—«ურე კატება» ეთილიან? რა ჯგუფს
უნდა კვითხო, დღევანდელ დროში უკმაფლოდ
გი, იმ კატს, რომელსაც ეს საგნები არ სტოღ-
ნის? გიჟი არ ვიქნები, იმას რომ კვითხო,
მიბრძანე, თქვენი ჯ. რიძე, ჩანგალი ხელში რე-
გორ დავიჭირო ან რევოლვერი საიდგან გავ-
ტუნო შეთქი?

— ჩანგალი რა, სასმელია თუ საჭმელია,
მკითხავს ის, ლანარაკი რომ შექმლას, ან
და მეტყუის—შენც შეგარტხვინა ღმერთმა, და
შენი რევოლვერი არის თუ რადანა!.. ამ
ორი ჰსუსის მეტს თუ რასმე გამოდნებით,
კარგ და მარჯვე ბიჭს დაგიძახებ.

მაშ ქალებს მდგომარეობის გაწყობაში, ან
ახალი წესის შემოღებაში, ან ახალი აზრის
გარკვევაში რათ უნდა დავემორჩილოთ ჩვენ
ჩვენ ძველების გაურკვეველს და გაურკვეველს
აზრს, რათ უნდა გვიდგეს ნიდაჯ ჩვენ წინ
მათი გათეარებული და დანარჩელებული ძველ-
ბი, და რასიმართლით უნდა გვიძლიდენ ისინი. ჩვენ
ცხოვრების დამდგომარეობის გაუმჯობეობას?

განა თვითონ ამ ძველებს, მათა ძველების
ძველებმა შეილდ-ისრის მაგიერათ თოფის

შემოდება დაუძალა? განა ამ ჩვენმა ძველებმა რომ დაინახეს თავიანთი ძველები, და ურე კერძო თავიანთსტემ. ს მაგიერათ ქრისტიანობა მიიღეს, ტუდი საბჭო მქნეს, რომ ძველების ჯგუფს არ დაეკითხენ და თავიანთსე გაიარეს?

∴

არა, ჩემო ბატონო, კაცობრიობას არც ერთი განუობილება, არც ერთი ჩვეულება არ მქონია, და არც ესლა ქვეს ისეთი, რომ სარუდამთ კეთილი და შეუცვლელათ გამოსადეგი ყოფილიყოს. ყოველივეს ნიანდაგი გაუმჯობესება ეჭირებოდა, უჭირს და ყოველთვის ეჭირება, ყოველივენი ნიანდაგ უნდა იტყვებოდეს, ხსლდებოდეს და უმჯობესდებოდეს. ამას თხოულობს ბუნების მოთხოვნილება. კაცო ვერას ოდეს ვერ ეწინააღმდეგება, ან თუნდ წინააღმდეგობა შეეძლოს, არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს.

∴

მაშასადამე, ჩემო მკითხველო, ნუ მავაძტევთ ყურადღებას იმ ჰერების გოდებას, რომელნიც ძველებს ხან «ურე კაცებს» ეძახიან, და ხან ბრძენათ სთვლიან. ვიყოთ სამართლიანი და გონიერები: პატრიარქებით

მკვიდრისადაც ჩვენი ძველების გმირობა, მათი
 თავგანწირული. სიყვარული საზოგადო
 სათვის, მათი მხურვალე და ზუსტისანი გუ-
 ლი, ვეცადეთ ამ საგნებში მათ შევედარეთ
 და მათ მაგალითს ვსდევდეთ. მაგრამ ნუ
 დავივიწყებთ, რომ კაცის გონების გახსნა თან
 და-თან მატობდა, და ჩვენი ძველების
 ჭკუა, მათი ანდასები და ჩვეულებები იმნაი-
 რათვე გამომდევარნი აჩიან ჩვენთვის, როგორც
 ჩვენი შვილებისთვის და შვილის-შვილებისთვის
 ჩვენი საკუთარი სწავლა და გონება იქნება...

თუ ასეა და, ვეცადეთ მომავალს წელიწად-
 ში, რომ ახალი წელიწადი მართლად ახა-
 ლი იყოს და ძველებს სჯობდეს. ვეცადეთ
 რომ იმან ჩვენ სიტყვებში ახალი ბედი,
 ახალი სინათლე შეიტანოს, რომ ჩვენმა სი-
 ტყუილმა იუჟანთ არ ჩიაროს და კაცობრიო-
 ბის ისტორიაში, ჩვენ ცხოვრებაში ერთ
 სათვალურათ გამოდგეს იმ კიბისა, რომ-
 ლითაც თან-და-თან მადლდება კაცობრიობა.

გულიერის მოგზაურობა

(თხზულება სვიატოსა)

ხიზკელი ნაწილი
მოგზაურობა ლილიზუტს

1 — დამწერი შემოკლებულად სწერს თავის მოგზაურობის მიხეზებს. — გემი უფუჭდება და თვითონ ტურგით ლილიზუტის ქვეყანაში თავს გადაიჩინს. — იმას შეთოკვენ და ისე შეიყვანებენ სახელმწიფოში.

მამა ჩემა ნოტტინდამას მანჩაში ცხოვრებდა. ის იყო ერთი მტირე შამულის მეზატრონე, რომელსაც ხუთი შვილი ჰყავდა: მე მესამე ვიყავი, და, თოთხუტი წლის რომ შევიქენ, მამა ჩემმა კემბრიჯს გამგზავნა, ემანუელის სასწავლებელში. იქ მე სამი წელიწადი დავჩრი, და ეს დრო კარგათ გამოვიყენე. მაგრამ, რადგანტ ჩემა

სასწავლებელში უფრო მეტი-მეტად შეიძლება
 ჯდებოდა, ამისთვის ლონდონის გამსწავლებელ
 ექსპტს, ჯექს ბეტს, მიმხარეს, რომელთანაც
 დავრჩა თხზი წელიწადი. მამა ჩემი ხანდის-
 ხან ცოცხალი იყულს მიგზავნიდა და ამ
 იყულით ისეთი სწავლას ვიძენდა, რომელიც
 ზღვაში მოგზაურობისთვის საჭიროა, - წინ-
 დაწინვე ვგრძნობდი, რომ ეს მოგზაურობა
 ჩემი ბედი იყო. უფ. ბეტსი რომ მივაცო-
 ვე, მამა ჩემის სახლში დავბრუნდი, და ზო-
 გი მისგან, ზოგი ბაბა ჩემი ჯონიდან,
 წლებით ორმოცა ლივრი შემლეოდან ლეიდენ-
 ში თავის დასაჩვენებლად. მე წავუდი ამ ქალაქში,
 და ორი წლისა და შუადი თვას განძავლო-
 ბაში ექიმების სწავლას შეუდ ქ. რადგანც დარ-
 წებულელი ვ. ყავა, რომ ეს სწავლა როდის-
 მე ძლიერ გამომადგებოდა ჩემ მოგზაურო-
 ბაში.

ლეიდენიდან დაბრუნებას შემდეგ, ჩემმა
 პირველმა მასწავლებელმა, უფ. ბეტსმა ექიმის
 ადგილი მიმოვნა ერთ გემზე, რომელსედაც

სამ წელიწად ნახევარი დაკრი, მას კან-
 ზატრის აბრალამ ჰენელის, ხელმძღვანელის
 დრო ლეკანტში და სხვაგან მგზავრობაში
 განატარე. დაბრუნების შემდეგ, მე ლონ-
 დონში სამუდამოდ დარჩენა გადაწყვიტე. უფ-
 ბეტსიმს ამ გადაწყვეტილების მიღება მიჩნია,
 და თანას ავით-მყოფებიც გადმოძტა. მე ვი-
 ქარავე სადგური ერთ ჰატარს სახლში, რე-
 ძელად აღადგურას უბანში იმყოფებოდს,
 და ცოტა ხნის შემდეგ შევირთე მარია ბურ-
 ტონი, ნაუგეტის ქუჩაში მოკვრე ედუარდ
 ბურტონას მეორე ქალი, რომელმაც მზითვით
 თხასი გირკინქა სტერლინგი მომატანა.

როცა ჩემი მკართვასი მასწავლებელი, უფ-
 ბეტსი მოკვდა, და მე უმიფარველად დაკრი,
 ჩემს ექამობამ კლებს დააწყო. ხანდისი ნე-
 ბას არ მძღუედა მიმებამს ჩემი მოძმების
 უფთავ-ქტევისთვის, ამიტომ რომ მათი ხელა-
 ბა უფრო მძუნკლობას ჩამოგავს. ამის გამო,
 მე ჩემ ცოლს დაზოგიერთ ახლობელ მეგობ-
 რებს დავეკიანე, და გადაწყვიტე ერთხელ

კიდევ ზღვაში სამკვანძოთ წასვლა. მე ვიმ-
სახურე ქაიმათ ორ გემზე, და ექსპედიციის
განმავლობაში აღმოსავლეთის და დასავლეთის
ინდოეთში მოგზაურობამ ცოცხოდნათ ჩემი შემ-
ლებს გააღიდა. თავისუფალ დროს საუკე-
თესო მკელი და ახალი მწერლების კითხვას
ვანდობედი, რადგანც ყოველთვის ბევრი წიგ-
ნები თან მქონდა. და როცა ხელეუფე გა-
მოვიდოდი, ხალხების ჩვეულებას და ზნეს
ვაკვირდებოდი, და თან მათ ენას ვსწავლობდა;—
ეს ჩემთვის ძნელი არ იყო, ამიტომ რომ მე
ძლიერ კარგი მესხიერება მქონდა.

რადგან უკანასკნელი მოგზაურობა ბედნიერათ
არ დაგვირჩა, მე შინ, ცოლთან და შვილებ-
თან, დარჩენა ვარჩიე. სადგური გამოვიტყა-
ლე, და ოლდუჯურის უბნიდან დეტურ-ლენის
ქუჩაში გადავედი, იქიდან ვაპბინგს, იმ იმე-
დით, რომ მესომალდეებში ექიმობას ვიწყა-
დი. მაგრამ ჩემი ანგარიში არ გამართლდა.

მე სამი წელიწადი ვიტადე, მეგონა ჩემი
საქმეები უკეთ წავიდოდა, მაგრამ ჩემი იმედი

არ ამისრულდა; მაშინ მე სარგებლიანი ადგილი მივიღე, რომელიც შემომძლია უფრო კარგად, ვიდრე მას ვიღებდებ პრიზარმა, რატა ის «ანტელა-ზით» სამსრეთის ზღვისკენ გასამგზავრებლად გაემზადა. ჩვენ ჩავსხედით გემში ბრისტოლს მათის 4 1699, და ჩვენი მოგზაურობა, თავდახირველათ, ძლიერ ბედნიერათ მიდიოდა.

უსარგებლო იქნება მკითხველს რომ თავი მოვხაზრო ჩვენი მოგზაურობის დაწვრილებული ამბით. საკმაოა შევაცუობინო, რომ აღმოვაჩინეთ ინდოეთში უოიენის დროს, ჩვენ შეგვეძინა საშინელი იურთქენა, რომლის ძალამ ჩვენ ვან-დემინის მიწიდან ჩრდილოეთსა და დასავლეთს შუა გაგვიტაცა. მე შევნიშნე, რომ იმ დროს ჩვენ სამსრეთულ მერიდიანიდგან 30 გრადუსზე და 2 მინუტზე ვიყავით. ჩვენ გემზე გადაჭარბებული მუშაობის და ტუდი სასმელ-საჭმლის მიზეზით თორმეტი კაცი მოკვდა. ნოემბრის ხეთს (ეს დრო იმ ადგილებში ზაფხულის დასაწყისია) ცოცხათი ბნელოდა, და მესომალდეებმა წყალში ერთი

კლდე შენიშნეს, რომელიც გემთან ძლიერ ახლო იყო. ქარი მეტის მეტად ძლიერი ქვირიდა და ზირდა ზირ კლდე, მიგვაღწია, და გემი იმავე ადგილას დასვა. ექვსი მუხომალდე, რომლის რიცხვში მეტ გვრეო, დროზე ნავში ჩატვიფდნენ, და ამით გემსაც გადაარჩენ და კლდეც. ჩვენ თორმეტ გერსამდი ნირაბი ვუსვით, მაგრამ ბოლოს დადაღულობამ ნირაბის მოსმის შეძლება აღარ მოგვცა; სრულიად დონე დაწვეტილებმა, ჩვენ ჩვენი ნავი ზვირთებს მივანებეთ და ცოცხა ხნის შემდგომ ჩრდილოეთის ქარმა ნავი სრულიად გადაგვაბრუნა.

არ ვიცი, რა ბედი შეემთხვა ჩემ ამხანაგებს, რომელნიც ჩემთან ნავში იყვნენ, ან იმათ, რომელნიც კლდეზე გათორთხდნენ, ანა და გემში დარჩენ; მგონია კი, რომ ასინი უგელახი დახვდნენ. მე თვითონ უთავბოლოდ ვცურავდი, მაგრამ ქარმა და ზვირთებმა სძელეთიკენ გამოიტაცეს. მრავალ გზით მოვიხდომე ადგილას, მაგრამ მიწას მაინც იუხი ვერ ვუწვდინებოდა, რომცა სულ ერთიანათ თავი ზვირთე-

გულივერის მოგზაურობა

ბისტვის უნდა მიმენებებია, ჩემ ივესქვემ მიწა
ვიგრძნე იმ ღრმს იურთ, ნაც შემტინე უღლი იუო,
რადგანც მიწა ძლიერ ცოტად მატულობდა,
მე ორი ვერსი ვიარე წყალში, ს:ნამ ხმე-
ლეთზე ივეს დაზადგამდი, მერე ერთა ვერს-
სი ისე გავიარე, რომ არც სახლი და არც
მცხოვრების მსგავსი რამ დაძინახავს, თუბც ამ
ქვეყანას მცხოვრები ბლომთა უავს. დაღალე-
ლობაში, სიტხემ და ნახევარ ჰინტმა არაუმს,
რომელიც გუბის მიტოვების ორს დაგ-
ლიე, მილი მოკმიდეს. მე ბალახზე წამოვწე-
ქი, რომელიც ძლიერ წმინდა იუო, მამინვე
დავიძინე და ცხრა საათი ვიძინე. როცა
გამომეღვიძა, ადგომა მოვიინდომე, მაგრამ ვერ
შევიძელ მე ჰირადმა ვიყავი დაწოლილი; ჩემი
ხელ-თუხა, ორივეს მხრით, მიწაზე დაბმული
იუო, ასე გაშინჯეთ თი-თაბც კი ვიყავი დაკრული.
მხრებ დან დაწეული ვუნთებამდი, ჩემი
ტანა თხე-ი ნაწნავით გადაჭერილი იუო. მე
მარტო ტის დანახვა შემტძლო, მზე კარგა
სტახვდა, და მისი მეტის მეტი სინათლე თვალებს

მიწებს. გარშემო რაღაც არეულ-დარეული
 ხმიანობა ისმოდა, მაგრამ ჩემ მდგომარეობაში მე
 მარტო ტის ჩქერა შექმნილი. ცოცხა ხნის შემ-
 დგომ მე ვიგრძნე, რომ ჩემ მარტონს ივეს-
 ზე რაღაც ინძრეოდა; ამ რაღაცამ ჩემ მკერდ-
 ზე წენარად გაიარა და თითქმის ჩემ ნიკაშზე
 გავიდა. წარმოიდგინეთ ჩემი გაკვირვება, რო-
 ცა ზატარა, კაცურათ შექნილი, არსება დავინა-
 ხე, რომელსაც სულ ბევრი, ბევრი, ხუთი ექ-
 ვსი გოჯის სიმაღლე ექნებოდა, ხელში შვილდ-
 ისარი ეჭირა, და შურგს უკან ისრების ბუ-
 დე ეკიდა! იმავე დროს ორმოცზე მეტი
 იმხარივე ჰარები დავინახე. მე მაშინვე მაღა-
 ლი ხმით უფირალი დავიწეე, ისე, რომ უგელა
 ეს ზაწაწინა ცხოველები შაშით მომშორდნენ
 და სოკი იმათგანი, როგორც შემდეგში შე-
 გიტყუე, საშინლათ დამტვრეულიყვნენ ჩქარებუ-
 ლი ჩამოხტომას დროს ჩემი სხეულიდან მი-
 წამდი. ისინი შინტ ჩქარა დაბრუნდნენ, და ერ-
 თმა იმათგანმა, რომელმაც ამოსულა გაბედა,
 და შთელი ჩემი ჰარისახის დანახვა შეიძლოა

გაკვირვებით და გაცტებით ხელი და თვალებით
 ტისკენ მიმართა და ბასრი, გარჩეული ხმით
 «ლეკინაჲ დეგულ» დაიძახა. სხვებმა ეს სიტყვა-
 ბი ძრავალჯერ გაიმეორეს, მაგრამ მაშინ მე
 მათი მნიშვნელობა ვერ გავიგე. ისეთნაირათ გა-
 ვირვებელი, აღელვებული და დაბნეული ვი-
 ყავი, როგორც თვითონ მკითხველიც იქნებოდა
 მაგნიარ მდგომარეობაში. ბოლოს თავის გა-
 თავისუფლებას შეეუდებ და კიდევაც ბაწარი
 თუ ძაფი გაჰწევიტე და ახლახუნად დაკვლი-
 ჯე, რომლითაც ჩემი მარჯვენა ხელი მიწასზე
 დაბმული იყო; ეს ხელი რომ გავანძრიე, მა-
 შინვე დავინახე, რითი ვიყავი დაბმული და
 დატყვევებული. იმავე დროს მე რატ მალა
 მქონდა თავი ავსწიე, და თუმც ამით ძლი-
 ერ შევსწახდი, მაგრამ ცოცხათი მაინც დაგ-
 გლიჯე ის თოკები, რომლითაც ჩემი თმა
 მიწასზე დაბმულ-იყო, და რომელნიც თმასზე
 უფრო წვრილი იყვნენ. ამ ნაირათ თავისუფლათ
 თავის განძრევა შევიძელ. მაშინ ბუსას ცოლს
 კაცები გამწარებულათ გაიძტენ და წივილს

ხმით ყვირილს მოჰყვენ. როცა ეს სმიანობა
 შეწყდა, მე გავიგონე, რომ ერთმა მათგანმა
 დაიუვირა: «ტოლგო ღონაჯო,» და იმ წამსვე
 ვიგრძენე, რომ ჩემ ხელს ასვე მეტი ისა-
 რი მოხვდა, რომელნიც ნეესებსავით კანში
 შემკისვენ. მერმე იმათ ისრები მეორეჯერ შაერ-
 ში ისროლეს, როგორც ჩვენ, ევრაზიაში, ბომ-
 ბებს ესროლულათ; ამ ისრებთანგან ზოგიერ-
 თი მობრუნდა და, მგონია, ტანზე დაძვრა,
 თუძვრა მე ისანი არ შემინიშნავს; ზოგი კა მომ-
 ხვდა ზარის სახესე, რომელიც მარჯვენა
 ხელით დავიფარე. ეს ისრის სეკივსა რომ
 შეწყდა, მე ხელახლავ ჩემი გათავისუფლება
 მოვინდომე, მაგრამ მაშინვე უწინდელზე უარე-
 სათ ისრების სროლა დამიწყეს, და ზოგიერ-
 თმა თავანთი შუბებით დაჩხლეტა მომინდო-
 მეს. ჩემდა სხებდნიერთ, კამბეჩის ტყა-
 ვის ტანისამოსი მეტვა, რომელსაც წვიმიდან
 თავის დასათყარავად სმარობენ. ამის გამო, მე
 საღამომდი მოსვენებულათ წოლა ვარჩიე, იმ
 წხრით, რომ დაღამების ხანს მარცხენა ხე-

ლის ახსნა შეეძლებოდა, და მასან სრულიად
 თავისუფალი შევიქებოდი. მცხოვრებლების
 შესახებ, მე ვთვლიერობდი, რომ ადვილათ შეემქ-
 ლა მათა ზირდაზირობა, რაგინდ ძეიერი
 ჯარი გამოყუანათ ჩემ წინააღმდეგ, თუ ვი
 ყველანი იმავე ტანის იუვენენ, რაგინდ აქა-
 მდის ნანახნი. მაგრამ ბედი სხვა გის მამ-
 ზადებდა.

როცა ხალხმა ჩემი დასკვნება შენიშნა, ის-
 რების სრულას თავა დახიება; მაგრამ თან-
 და თან მომტკებულ ხმიანობასგან, მე შეკ-
 ნიშნე, რომ მათა რიცხვი ძლიერ გადიდა.
 მთელი ერთი საათის განმავლობაში, ხმიან-
 ნობა შესობდა, თათქო ჩემს საახლოვეს,
 მარტხენა უურის ზირდაზირ, ხალხი რადაც მუ-
 შაობას ადგა ბოლოს. როცა იმ მხრისკენ მაკბ-
 რენდი, რამდენათაც ვი ძეიება და ახლაბუდაქ ნება
 მომტა, დავიხახე, რომ სამი ტკავუელა მიწა
 აქმადღებოთ, იმ ჰითანროთ, რომ 'ხედ თ-
 ხი ბუხაკანი დაეტკოდა, და ზედ გისკელათ
 ვიბე გუკუთებინათ. ამ ამაღლებულ ძიწიდან,

ერთმა მათგანმა, რომელიც შემდეგ კაცს ჩამოგავდა, კარგა გრძელი დარიგებდა, — რომელიმაც მე ერთი სიტყვაც ვერ გავიგე. სანამ დაიწყებდა, სამჯერ დაიუკონა: «ლანგრო დედულსან!» ეს სიტყვები შემდეგშიც გაიმეორა, და ნიშნებით ახსნა, ჩემდა გასაკებათ. მაშინვე ორმოცდა ათი კაცი მომიახლოვდა, და თოკები დაჭრა, რომლითაც ჩემი თავის მარცხენა მხარე დაბმული იყო; ამისგანმე მე თავის მარჯვნივ მიბრუნებას შევიძულე და მოლანჯარაკის ზირის სხეს და საქტიელს დავაკვირდი. ის შუა ხნის კაცს ჩამოგავდა, და ტანითაც ცოცხალი უყურებდა. მაღალი იყო, ვინამც სპი კაცი, რომელიც იმასთან ახლდა, და რომელთაგან ერთი მის მოსახლელის კუდს დაატარებდა, და დანარჩენი ორი ორივეს მხრით გამოჰიძულნი იდგენ, იმის შესაძგრებლათ. ის კარგ მჭევრ-მეტყველს ჩამოგავდა, და მე მივხვდი, რომ მჭევრ-მეტყველობის განთებისაგან, ის თავის სიტყვაში მიუქვრას და დახარებას ურევდა. მე ორი-

დე სიტყვით, ან უიერო სწორეთ ვთქვა ნამ-
ნით, გუბასურსე, მაგრამ ისეთ ნაირათ, რომ ჩემ
პასუხში დამორჩილება სჩანდა: ჩემი მარ-
ცხენა ხელი და ორივე თვალები მზისკენ მივ-
მართე, თითქოს მჩეს ვიმოწმებდი, რომ შიმ-
შილით ვკვდებოდი, რადგანც კარგა ხანია აწა
მეჭამა წა. მართლაც ისეთ ნაირათ მშიოდა, რომ
თავი ველარ დავიკავე და ჩემი მოუთმენლობა
გამოვჩინე, თუმც ეს, იქნება, დარბაისლური
კანონების წინააღმდეგა იყო; მე თითო ხში-
რათ ტურითან მიმქონდა, შესანაშნათ, რა მას-
მულ-საჰუმელი მეჭირვებოდა.

ურგომ (როგორც შემდგომში შევიტ-
ყვე, ეს სახელი იმ ქვეყანაში დადგას ეძლე-
ვა) ძლიერ კარგათ გაიგო ჩემი ნიშნები.
ის ამდლებული მიწიდგან ჩამოვიდა, და
ჩემ გვერდებზე ვიბეების მადგმა ბრძანა; ცო-
ცა ხნის შემდგომ ამ ვაბეებზე ასზე მეტი ვა-
ცა ამოვიდა, ხარცით საკვსე გოდრებით
დატვირთული, და ჩემ პირისკენ გამოგზავრ-
და. მე შევნიშნე, რომ შიგ სხვა-და-სხვა ნაი-

რი ცხოველების სორტი ერთი, მაგრამ გეგმათი
 კი ვერ გამოვარჩიე, რომელა რომელს შიგნით
 შიგნით ვხვრას ბეჭა და ბარკლები ერთი, მშვე-
 ნიერთ შექმნაბულია, მაგრამ სკვანჩას იერთა-
 ზედ უმტარსა. მე ერთი და სამს ერთი ლუ-
 გმათ ვულახუდი, ექსა პერთ. მცხოვრებ-
 ლები საჭმლის ძირითევის დროს დი-
 დათ გაკვარგებული და ხატებუნი იუვ-
 ნენ ჩემი ტანის სიდიდით და გასაოცა-
 რი მადით. როცა მე მეორე ნ.შ ით ვა-
 ჩვენე, რომ სასმელი მაკლდა, იმათ მახვდენ,
 რომ ჩემისთანა მადის ხატობას ცოცხადენი
 სასმელი არ ეუოთოდა; და რადგანც ეს ხალ-
 ხი ძლიერ გონიერი ეოთილა, იმან დიდი
 მოხერხებით ასწია რაც რომ უდიდესი ღვინის
 ბოჩკა შექმნდა, ჩემს პართან მოაგორა, და იქ
 თავი მოხადა. მე ერთი გადაკურით, დიდი სია-
 მოვნეით მთელი ბოჩკა დაკვრალე. მამინ მეორე
 ქვევრი მომიტანეს, რომელიც ეგრეთვე და-
 დე, და ახალი ბოჩკების მოგორება მრავალ-
 გნით კიდევ ვანიშნე.

ყველა ეს საკვირვლებები რომ დაინახეს, მცხოვრებლებმა სიხარულის კიჟინა დატყეს. ტეკვა დაწყის და უინდელი თავიანთი სიტყვები: «ლეკინაჰ დეგულ!» ხშირათ გაიმეორეს. ცოტა ხნის შემდეგ უშკელელები კიჟინა მოძემა, რომელშიაც ხშირად ისმოდა სიტყვები «პეხლომ სელან!» და რემ მარტხენა მხარეზე დიდ ძალი ხალხი დაგინახე, რომელიც ბაწარს იმოდნა. უშკებდა, რომ მე მოტრიალება და შარდზე გასვლა შევიძელ. ამ საქმემ მეტის მეტათ გააკვირვა ხალხი, რომელიც მიხვდა რას ვაპირებდი, და უტრათ მარტხენით და მარჯვენით მიიწ-მოიწ, წარღვნისგან გადასარჩენა. იმის წინეთ ზირის სახეზე და ხელებზე რაღაც მშვენური სუნის ფეთი წამისგეს, რომელმაც-ძლიერ ძალე მოძირჩინა დაჭრილობა. ამ გარემოებას და გაძღომამ ძილი მოძგვარა; მე გაუღვიძარათ თიოქმის რვა საათი მეძინა, რადგან უქიმებს, ხელმწიფის ბრძანებით, ღვინოში დამძინებელი წამლები გაურათ.

რემ ძილში, ღიღიანუტის ხელმწი-

ოკმ (იმ ქვეყანას ეს სახელი ჰქვია) ჩემი მიუგანს ბრძანა თავისთან. ეს გადაწყვეტილება იქნება ცოცხალი დაუხვეველი და საშიშო ეჩვენოს კაცს, და მე სრულიად დარწმუნებული ვარ, რომ მკნაირ გარემოებაში ეს გადაწყვეტილება არც, ექვს ევროპის მთავარს არ იამებოდა. მკრამ ჩემი აზრით, ეს საშიშო გადაწყვეტილება გონიერი იყო, ამიტომ რომ ხალხს თავისი შუბებით და ისრებით ძილის დროს ჩემი მოკვლა რომ მოენდომებინა, მე რასაკვირველია მშინვე გავიღვიძებდი და გაგბრძნებოდი; ეს იმოდნათ ძალას მოძიმატებდა, რომ დანარჩენი ბაწრის გაგლუჯასაც შევიძლებდი და ამის შემდეგ, რადგანც იმათ ჩემი ზირდაპრობა არ შეეძლოთ, მე უკელას ერთიანათ გაფულებდი და დავამსობდი.

ამის გამო საჩქაროთ ხუთი ათასი ხურო ღურგალი და ინჯინრები მუშაობას მიაყენეს ურემის გასაკეთებლათ. ეს ურემა სიმაღლით სამი გოჯის იყო, სიგრძით შვიდი ტკაველი, სიგანით ოთხი ტკაველი, და ოცდარ ბორ-

ბალზე იდგა. ურემი რომ გათავდა, ის იმ ადგილას მოათრიეს, სადაც მე ვიწვევდი. მაგრამ, უმთავრესი დაბრკოლება ჩემი აწევა და ურემზე და აუბა იყო. ამ განსწრახვისთვის, ახმარეს ო.ხ.მ.ო. ცი სვეტი, თითო ო.ხ.ო.თხ ტკაგულადა, რა ძლიერ სხვილი მოკეპი, ჩვენებური ძვედას მათხის სისხლ, მოახეს ჩანჯლებით ღვედებს, რომელიც შემუბმა შემოძარკეეს ვისერზე, ხელებზე, იქებებზე და მთელ ტანზე. ცხრასი მოწითულ-ლი ვაჟები იმ თოკის ჭახრავით აწევას მოუნდა; ამ წაირათ, ჩემ აწევას, ურემზე დადებს და დეკრას სამი საათიც არ მონდომებია. ეს ყოველივერი მე შემდგომში მიამბეს; ჩემ განდტანის დროს ვი ძლიერ მაგრათ მეძინა. ათას ხუთასი სუკეთესი ბედური გამოიყვანეს ხელმწითვის საჯინაბოდან და ურემში გაახბეს, — თითო სიმძლიერით ოთხ გოჯა ნახევარი. ამ ბედურებმა წამიღეს სატახტო ქალქისკენ, რომელიც ერთ ვერსზე იმყოფებოდა.

მას აქეთ, რაც წამოჰყოფით, ოთხი საათი იყო გაციული, როცა მე უცხუათ ერთმა სსსა-

ცილა შემოსვვებამ გამაღვიძა. მეურმეებს წა-
 ღატ წახდენოდათ და იმის გასასწორებლად
 გაჩერებულ იყვნენ; ამ დროს ორს თუ სამ ადგი-
 ლობრივს მცხოვრებს თურმე ჩემი ზარისა-
 ხის დანახვა მოენდომებინათ; ეროი მათგანი,
 გვარდიის კაპიტანი, მორიდებით ჩემ ზარისა-
 ხეს მიუახლოვდა და თავისი ხმლის წვერი მარ-
 ცხენა ნესტოში შემოიყო; ამის გამო მე მომე-
 ხინინა, გამეღვიძა და ცხვირი სამჯერ დამა-
 ცემინა. დანარჩენი დღე ჩვენ მგზავრობას მო-
 ვანდომეთ, და ღამე სუთასი უარყოფილი დამხუენეს.
 ამ რიტსვში ნახევარს ხელში ანთებული ჟინუ-
 დილა ეჭირა და სხვანი მშვილდისით მო-
 მართულნი იდგენ, თუ ვინიცობა, განკმრეულ-
 ვიყავ, მაშინვე დამხვრეტდენ. მეორე დღეს,
 მზის ამოსვლისას, ჩვენ ჩვენ გზას დავადექით
 და შუადღისას სატახტო ქალაქის კარებთან მი-
 ვატანეთ. ხელმწიფე თავის სლებულებით ჩვენ
 სანახავათ გამოვიდა; მაგრამ სამსახურის უფ-
 როსმა ზარებმა არ ქნეს, რომ მის დიდებუ-
 ლებს თავი გამოეხეტებინა და ჩემ ტანსუ

გასულიყო, როგორც ზოგიერთმა სხვებმა გა-
ბედეს.

იმ ალაგას, სადა ჩვენი ურემი გაჩერდა
ერთი ძველი ტაძარი იდგა, ყველანე უდიდესი
მთელ სახელმწიფოში. რადგანც ამ ტაძარში,
რამდენიმე წლის წინეთ, ვადაც მოეკლათ,
იქაურმა ხალხმა ის გაუწმინდურებულათ ჩათვა-
ლა და სხვა საჭიროებისთვის ხმარობდა. მე
ამ დიდ ტაძარში უფროსა გადამიწევატეს. უმ-
თავრესი კარი, რომელიც ჩრდილოეთისკენ
იყო მიქცეული, ხუთი მტკაველი იქნებოდა
სიმაღლით და თითქმას ორი ტკაველი სიგა-
ნით. კარის ორიგ მხრით თითო ზატარა ფან-
ჯარა იყო დატანებული, ექვსი გოჯის სიმაღ-
ლეზე. მარცხენა ფანჯარასზე ხელმწიფის მკუ-
დლებმა ოთხმოცდა თერთმეტი ჯაჭვი მოაბეს,
ქალის საათის ძეწკვის ოდენა. ამ ჯაჭვების მე-
ორე ბოლო ოცდა თექვსმეტი რგოლით ჩემ
მარცხენა წვივს მოაბეს. ტაძრის ზარდაზარ,
გზას გაღმა, ოცს ნახიჯზე, ერთი კოშკი იდ-
გა, რომელიც სიმაღლით სულ ცოტა, ცოტაა

შეიდი მტკაველი გამოვიდოდა. ამ კომპიუტერ-
 და გასულიყო ხელმწიფე, თავისი უმთავრესად
 კარის კატებით, რომ უფრო ადგილს უკმა-
 ლებოდა რემა გამანჯვას. ამბობენ, რომ რემ
 სანახავთ ქალაქიდან ასი ათას კატზე მეტი გა-
 მოვიდა, და თუც მე მტკაველები რეყენა, მა-
 გრამ ათათას კატზე მეტი მინც შეიღოდა
 კობეებით რემ ტანზე, სახელმწიფო რეგვის
 ბრძანება რომ არ გამოსულიყო, რომელმაც ეს
 სუარნობა აღკრძალა. შეუძლებელია წარმოიდგი-
 ნას კატმა ხალხსა კეჟინა და გაკვირვება,
 როცა მე თუხზე წამომდგარი და მოსიარულე
 დამინახა: თუხზე რომ ჯაჭვი მება, სიგრძით
 ათი ტკაველი იქნებოდა, ასე რომ მე ირგვ-
 ლივ გავლან-გამოვლან შეიქმნა.

II — ლილიუტის იმპერატორი, თავისი მხლებლებით, ამის დამწერი სანახავათ მადის საპერობილში. — მასი დიდებულების ჰარისახას და ტანსაცმელის აწერს — ნახვადი ჰარები, რომელნიც ამის დამწერს იქაური ენის სასწავლებლათ დაწინაურებს. — თავსა საწინართ, დამწერს ხელმწიფის წყალობას დაიმსახურებს. — მისი ჟიბუების გასინჯვა.

ერთხელ, ცხენზე მჯდომი ხელმწიფე მომისახლოვდა; ეს გარემოება იმას განაღამ წამწარდა: ცხენმა რომ დაძინა, გატვიფრდა და უიროზე დადგა. მაგრამ მთავარი მშვენიერი ცხენისანი უიფილა; ის ეხანკებში გამაგრდა, სანამ მისი ხლებულები მოტვიფრდებოდნ და ღაგამს ხელს ხტატებდნ. მისი დიდებულები ცხენიდან ჩამოხტნ და დიდის გაკვირვებით ჩემ გაწინაგვას შეუდგა; მაგრამ სიურთხილით ის მუცამ იმ სიმორზე მივლიდა, რამდენხელც მე ჩემი ჯაჭვს სიგრძე სიარულის ნებას მამლევდა.

დედოფალი და ბატონისშვილები, თავიანთი კარის დედაკატებით, ცოცხათი მამორებით

ჯელი ვერ მოიგონა, მათი შეკოჰვის და ჩემ
 ხელში ჩაგდების მეტი. დანაშაულებს მე მარჯვე
 ნა ხელი მოკვადე, ხუთი იმათგანა ჯიბეში
 ჩავისვი და მეექვსის შესახებ ხალხს დავანახე,
 ვითომ მის ცოცხლათ შეჰმას ვ'ხარებდი. სე-,
 ბრძლო ჰაწაწინა კანდი საშინელი ხმით ბლაღდა
 და მტველების უფროსი თავისი ხელქვეითებით
 ძლიერ შეწუხდენ, განსაკუთრებით მაშინ, როცა
 დაინახეს, რომ ჯიბიდან დანა ამოვიღე. მაგ-
 რამ მათი შიში მე ძალე დავატყვე: ტკბილი
 და კანტმოყვარე ქტევით, ჯერ თოკი დაკვერი,
 რომლითაც ის შეკრული იყო, და მერმე ნე-
 ლათ მიწასზე დავსვი. ის მაშინვე გაიქცა. და-
 ნარჩენები თითოე თითოე ჯიბიდან ამოვი-
 უვანე და უკელას იმნაირათვე მოკუქტედი. დიდი
 სიამოვნებით შევნიშნე, რომ სელდათებზე და
 ხალხზე ამ ჩემ კანტმოყვარე საქტიელს კარგი
 გაკლენა მქონდა; ეს ამბავი ჩემდა სხსარ-
 გებლათ სხსახლეში მოახსენეს, სდაც მე იმან
 ბეკრათ მ. რეო.

როცა საკვირველი უნარმწარბი კანტის მო-

სვლის ამბავი მთელ სასემწიფოში გავრცელდა. ურბელი ხალხი შეიკრიბა, ასე, რომ წამოვიდა ბი თათქის ერთიანად მიატოვეს და მიწის შემჯობა ამით დაბრკოლდებოდა, მის დიდებულებს ამასე თვალთ დასწრით, სხვა და სხვა ბმანებით და დაწესებით. იმან ბრძანა, რომ უცუელი ჰარი, რომელიც მე ნანახი გუჯადი, თავის სახლში უნდა დაბრუნებულიყო, და რეზ სადგომს, მთავრობის ნების დაუროთველათ, არ მოჰგარებოდა. ამ ბრძანების მადლით, სამანის ტროში მსახურმა ჰარებმა კრება ძალია ფული მოაკეს.

ამასობაში ხელმწიფეს რამდენჯერმე თავისი რჩევა შეუკრიბა, იმ საქმის გადასაწყვეტლათ, თუ რა უნდა ექნათ რეზთვის? შემდეგ მე შევიტყუე, რომ ხელმწიფე და მასა კარი ამ საგნით ძლიერ შეუხებული იყვნენ. ზოგს რეზი ეშინოდა, ჯანჯვი არ გაეგლიჯა და თავი არ გამოეთავისუფლებია; ამბობდენ, რომ რეზი სასმელ-საჭებელი მეტის მეტათ მგირათ ჯდებათ, და მხარეს გადაევათ დაამშვიდონ. ხანდისხან იმ აზრსაც გა-

მოთქვამდენ, რომ შიშხილით მოკვლათ, ან
 და მოწამლული ისრებით. მაგრამ ამას
 მოიახრეს, რომ ჩემ სიდიდე სხეულს, დაღბა-
 ბის ღრეს, ჟამის გარენა შეკმლო, როგორც
 სატახტო ქალაქში, ეგრეთვე მთელ სახელმწი-
 თოშია. სანამ ამ საგანზე სჯა იყო, სახელმწი-
 თო რჩევის კარებს რაძდენიძე ავიტვირი მა-
 დგა, ორი იმათგანი მაშინვე შეიუვანეს რჩე-
 ვაში, სადაც იმათ ჩემი საქტოელის ამბავი
 მაიტანეს, ექვსი დანამაულების შესახებ. ამ
 ამბავს ისეთი ჩინებული გავლენა შექონდა მის
 დიდებულებასზე და მთელ კრებასზე, რომ იმ
 წამსვე სახელმწიფო კამასია დაინიშნა და გა-
 იგზავნა, რომელიც ჩემ საჩივლათ ახლო-მხ-
 ლო სოფლებზე ბეგრათ უნდა დაედვა ყოველ
 დღე ექვსი ხარი, ორმოცი ცხვარი და სხვა
 ხორაკი, და ამის შესაფერი ჰური ღვინო და
 სასმელები. ამ სურსათის თვალთ, მასმა დიდ-
 ბულებამ თავისი წახინას ასიგნაციები დადვა.
 ამ მოთვარს, თავისი საკუთარი მამულების გარდა,
 სხვა სახელმწიფო შემოსავალი არ შექონა; ის

მხოლოდ გსაჯირის დროს თავის ქვეშევრდომებს ხარჯს ახდეკინებს; ამის დროს კი ცხინთ: თხოვაჲს ანთი ხარჯით 1 ალ. შკროთ უნდა გაუყვნენ. — ჩემ მისამსახურეთ ექვსასი კაცი დანაშნეს, რომელთაც სხხარჯთ კარგი ჯამაგირი მასტეს და ჩანებული კარგები გაუკეთეს, ჩემი კარების ორივე მხრით.

ამსთანავე ბრძანება გამოვიდა, რომ სამსს თერძს ჩემთვის იმ ქვეყნის ტანასამასი უნდა შეეკრათ, და ექვს მწერალს — ყველანე უთრონს წავლს მთელს სახელმწიფოში — იქაური ენა უნდა ესწავლებინათ. ხელმწიფას და დიდკაცობის ცხენებს, აგრეთვე როგორც გვარდიის ესკადრონებს, ჩემ წინ ხშირათ უნდა ევარჯიშნათ, მასთვის, რომ იქნება ჩემ დანახვას შეჩვეულენ. ყველან ეს ბრძანებები სიტყვას სიტყვით ახსრულეს. ღილიბუტის ენის სწავლაში გვარაწნათ წინ წავედი; ამ სწავლას დროს მისმა დიდებულებამ ხშირათ თავისი მობრძანებით ჰატეია მტა, და კიდევაც ჩემი მასწავლებლების დახმარება ინება. ყველანე უწინ, მე ის სიტყვები ვისწავლე,

რომლითაც შექმნილია გადამცდა მისთვის, თუ
 რა გულით მსურდა მისგან თანამოქალაქების
 მიღება; ამ სიტყვებს უოველ დღე დაწინააღმდეგობა
 ვუქმობრებდა. ამის შესახებ, ის გუბნებოდა,
 ცოტა ხანა კიდე მოიტყდა, ამისთანა მხელი
 საქმას გადაწვევტა სახელმწიფო რჩევის და-
 უკითხვავთ არ შემაძლიათ, — თავდაპირველათ
 უნდა შევგვიტოვო, რომ დაურღვევლათ დაიტყ
 მშვიდობიანობას ჩემთან და ჩემ ქვეშევრდო-
 მებთან, მანქმდის კი დიდის პატივის ტემით
 მოგებურებას. ამასთან იმან მირჩია, რომ
 მოთმინებით და კარგი საქტეულით მისა და
 მისი ხალხის პატივისტემა დამემსახურება,
 და წინდაწინ გამაფრთხილბ, ნუ დამუხდურბ-
 ბი, ჩემ აფიტრებს შენი დაინჯვა რომ გუბ-
 რმანოა, ამიტომ რომ შენ ისეთი საშაში ი-
 რადი უნდა გქონდე, რომლითაც ჩემი სა-
 ხელმწიფოს სიმტკატის შერევა შეიძლება.
 ამასე მე ვუბასეხე, რომ მხათ ვიყავი მას
 თვალს წან ტანსატეული გამეხდა და ჯიბე-
 გბი დამეტლა. იმან მიიხრა, სახელმწიფო

კანონი ითხოვს, რომ დაშინჯვას ორმა კომისარმა მოახდინოს; კარგით ვცა, რომ შენა ნება დაუთქვალთ დაშინჯვას შეუძლებულია; მაგრამ ისეთი კარგი აზრისა ვარ შენ სულგებლობაზე და პატიოსნებაზე, რომ დაშინჯველებს თავს მოგანდობო. ყოველად იცით, რა ზღვა ისინი ეხლას ჩამოგართმევენ, ყოველის უარს უთქმელათ დაგობრუნდება, როცა ჩვენ სხელმწიფოს დატოვებ; თუ არა და, მისი თვისი მოგეტყობა, როგორც შენ თვითონ დათვასებო.

როცა ჩემ დასაშინჯვანთ ორი კომისარი მოვიდა, მე ისინა ხელში ავიყვანე და ჯერ ჩინის ჯიბეში ჩავსვი, შემდეგ დანარჩენ ჩემ ჯიბეებში.

ამ მოსაშინჯვე ზირებს თან სწორელი, გალამა და ქაღალდი შეჰანდათ; და როცა იმით დაწვრილებათ და სწორეთ აწერეს ყოველი-ფერი, რა ზღვა ნახეს, მთხოვეს ისინი მაწასზე დაქვას, რომ სხელმწიფოსთვის ჩემი და შინჯვის ამბავი მოეხსენებიათ.

მათი აწერილობა შემდგომ ნაირათ იყო
შედგენილი:

«პირველათ, დიდი მთაკატის (ამნაირათ ვთარგმნი მე სიკუეებს «კვინბუ ძლესტრინ») ზღვრის მარჯვენა ჯიბეში, გულმოდგინე დათვალიერების შემდეგ, ჩვენ ვიპოვეთ მხოლოდ სხვილი ტილოს ნაჭერი, იმ სიდიდით, რომ ხალიჩათ გამოდგება თქვენი დიდებულების უმთავრეს სასტუმრო ოთახში. მარცხენა ჯიბეში ვიპოვეთ დიდი კერცხლის წანდუკი, ვერცხლის თაფსახურავით, რომლის ახდა ჩვენ, კომისარებმა, ვერ შევიძელით. ჩვენ ვთხოვეთ შემოსვენებულ მთაკატს ამ წანდუკის გასხნა, და როცა ერთი ჩვენგანი შიგ ჩავიდა, მუხლებამდი ჩიოვლო წაღაც მტკვერში, რომელმაც ორი საათის განმავლობაში აცხინკვა (ცხვირს ატეპინა), და მეორე—შვიდი მინუტის განმავლობაში. მისი ჩივის მარჯვენა ჯიბეში ჩვენ ერთი გასაკვირველი საგანი ვიპოვეთ, რომელიც შემდგომი იყო ერთმანერთივე დაკეტილი, თხელი და თვართო თეთრი წაღაცდიან, და მაგა-

რი ბაწრით შეკრული იყო; ეს სკანნი სამი კაცის სისხლ იქნებოდა, და ბევრი დიდი ნაწილები და რგოლები ჭქონდა, რომელიც ჩვენ ნაწიერათ მიგვაჩინა. მარცხენა ჯიბეში ერთი რაღაც დიდი და თვრთლ მანქანა ვნახეთ, ძალიერ გძელი კბილებიანი, რომელიც თქვენს დიდებულების ესოდნა რომ მესურათ (სარის ღობე), იმას ჩამოგავს. მისი შუასაფარის (ამ ნაირთ ვთარგმნი მე სიტყვას «რანსუულა», რომელიც იმთ ჩემ შარვალს დაარქვეს) დიდ ჯიბეში, მარჯვენა მხრით, ჩვენ ერთი დიდი რკინის მილი ვიხილეთ, გამობმული დიდ ნაჭურ ხეზე, რომელიც რკინაზე უფრო თვრთლ. ამ მილს ერთის მხრით სხვა რკინის ნაჭურები აკრავს, რომელთაც ცალივით გათლილი სიბი-ქვა კბილებში უჭირავთ. ჩვენ ვერ გავიგეთ, ეს რა საგანია. მარცხენა ჯიბეშიც ერთი მაგნაირივე მანქანა იყო. მარჯვენა მხრის პატარა ჯიბეში რამდენიმე რაღაცა თეთრი და წითელი მანქანის რგვალნი და თვრთლ ნაჭურები ჭქონდა, სხვა და სხვა

სასქასა. ზოგიერთა ამ თეთრ ნ. ჭრებთან-
 განი, რომელსაც, ჩვენა ზმრით, ვერცხლის
 და იყვნენ, ასეთი ფართი და მძაფრად, რომ
 მე და ჩემ ამხანაგს მათი ხევა გაგვიჭარდა.
 იმავე ჭიბეში ორი საჭიბო ხმლები ვნახეთ,
 რომლის ჰირო ტარის ორმოში ჩადის და
 ძლიერ ბასრია; ეს ხმლები დიდ კოლოფში
 ხან ბუდეში იყვნენ შენახული. დარჩა დასაშინ-
 ჯავათ ორი ჭიბე, რომელსაც ის ჰაწაწ. ნა
 გულის ჭიბეებს ეძახდა. ეს ჭიბეები ამოჭ-
 რილი იყვნენ მისი შუასიაფარის ზედა ნაწილ-
 ში ამ ჭიბის ჰარები მაგრანთ იყვნენ შემოსხვი-
 ლნი იმის მუცელზე. მარჯვენა ჭიბეზე დიდი
 ვერცხლის ჯაჭვი ეკიდა, რომელსაც ბოლოზე
 საკვარცხელი მანქანა ება. ჩვენ ვუბრძანეთ ჭიბი-
 დან ამოღო უოკელითური, რაც კი ჯაჭვს აბია;
 ეს საგანი რგვალი რამ იყო, ნახევარი ვერცხ-
 ლის, და ნახევარი რაღაც გამსჭვკერი მანუელის.
 გამსჭვკერ ნახევარში ჩვენ დაგინახეთ ირგულივ
 დახატული უცხო სასებია; ჩვენ გვკვინა, რომ
 მათა ხელის მოკიდება შეგვეძლო, მაგრამ

რადგან ნათელმა ნივთიერებამ ჩვენი თიფ-
 ბი დააკავა. ამ მანქანას რომ უფრო დაავადებ-
 ვით, შევნიშნეთ, რომ იმისგან შეუწყდომელი
 ხშიანობა ისმოდა, როგორც წყლის წიქვი-
 ლადგან. აქედან ჩვენ მოვიანებრეთ, რომ ეს :ნ
 რამე უტნობა ცხოველი უნდა იყოს, :ნ: და
 დგომება, რომელსაც ის თაყვანს ტყმს; მაგ-
 რამ ჩვენ უფრო ამ უკანასკნელი აზრისა ვართ,
 ამიტომ რომ იმან დაგვარწმუნა (თუ ჩვენ
 მასი სიტყვები კარგათ გავიგეთ, რადგანც
 ის ძლიერ ტუდათ ლაზარაკობს), რომ, თუ ამ
 საგანს არ დავეკითხე, ისე არას გავაკეთებო.
 ეს ჩემი ხელმძღვანელათა და ყოველს ჩემს
 მოქმედებას დროს მანიშნებს. მარტხენა ჯი-
 ბიდან იმან ბადე ამოიღა, თითქმის იმ სი-
 დიდე, რომ მეთკვრეს გამოადგება; მაგრამ ეს
 ბადე კიდევაც გაიღება და დაიხურება. შიგ
 ჩვენ მძივე, უვითელი მადნეულის რამდენიმე
 დიდი ნაჭრება ვნახეთ. თუ ეს ნაჭრები ნამ-
 დვილი ოქროსი არიან, მათი ფასი უმკლე-
 ბელი რამ უნდა იყოს.

«როცა ჩვენ ამ რიგათ, თქვენი დიდებუ-
 ლების ბრძანებისამებრ, ყველა შემსრულებელი
 ბეგები დაჰყენებოდა, მის წელსე ერთი ღვედი
 შეგნიშნეთ, რადგან გასართობი ცხოველის ტყა-
 ვადგან გაკეთებული. ამ ღვედსე, მარტხენა
 მხრით, ერთი ხმალი ეკიდა, ექვსი კანთის სა-
 გბე, და მარჯვენა მხრით—ბოხჩა, ან დიდი
 ჯაბე, რა ნაწილათ გაყოფილი. ერთში ბეგნი
 ბურთები იყო, რადგან სხვა, ძლიერ მძაბე,
 მანქანისა, თითქმის ჩვენი თაყების სიდი-
 დე, რომლის ასაწევანთ ძლიერი ხელის საჭი-
 რთ. მეორე ნაწილში უთვალავი მჩატე და
 წვრილმანი შავი მარტვლები იყო, იმისთანა,
 რომ ჩვენ თრმობდა ათხე მეტი მარტვლის
 ხელის გულსე დაურა შეგკეძლთ.

«ეს არის ნაშდვილი აწერილობა ყველა-
 თრის, რატ გი ჩვენ მთავრის სხეულსე ვნა-
 ხეთ. იმან ჩვენ დიდი გულკეთილობით მი-
 გვიღო და ისეთი ზატვივი გვცა, როგორც
 თქვენი დიდებულების ბრძანების აღმსრულ-
 ბელს ეკადრებოდა.

«სელ მწერილი და ბუკედ დასმულია თქვენი დიდებულების ყოვლად ბუნდუბნის თუბის ოთხმოცდა მეცხრე მთვარის მეოთხე დღეს.

«ფლესსენ ფრელოკ »
 «მარსი ფრელოკ.»

როცა ეს აწერილობა ხელმწითვის წინ წაიკითხეს, მისმა დიდებულებამ მიბრძანა, რომ ეს საგნები მისთვის თითო-თითოთ ჩამკებარებინა. ჯერ ჩემი ხმალი მოითხოვა; იმან თურმე თავისი უმჯობესი ჯარაისგან სანა ხათსი კაცი დაარჩია და უბრძანა იმათ, რომ ცოცხათი მამოხრებით თქვენს შვილდ-ისრეებით გარს შემომერტყათ; მაგრამ ეს მე მისი ვერ შევნახე, რადგანც თვალები ვინაწირ მის დიდებულებასკენ მეჭირა. ხელმწივემ მოხოვა ქარქაშიდგან ხმლის ამოღება; ზღვის წყალს რკინა ცოცხოდნათ დაეუნგა, მაგრამ მანც გვარინათ ბრწყინავდა. ხმალი რომ ამოვიღე, ჯარმა საშინელი ხმაანობა

შექმნა. მეტე ხელმწიფემ მიბრძანა, ისევე ქარ-
 ქაშში ჩააკე და მოძორებით მიწაში შეესხა
 დააგდო. ამის შემდგომ, იმან მომთხოვა რკი-
 ნის ძალები,—სე უძახდა ის ჩემ საჯობო
 დამბახებს. დამბახების წარდგენის დროს,
 როგორც შევიძულ, ისე ავუხსენი, რა გამო-
 სადგენი იყვნენ ისინი. მე გავტყენე დამბა-
 ჩა, მარტო თათვის წამლით, ხელმწიფე გა-
 ვაფრთხალე, რომ არ შეშინებოდა, და ჭაერში
 ვისროლე. ამ შემთხვევამ ხმაღზე უარესათ გა-
 აკვირვა ყველანი. ისანი გადაბრუნდენ და
 დაუტენ, თათქო მეხი დასტუმოდათ; თვითონ
 ხელმწიფე, რომელიც ძლიერ მამაცია, გვარია-
 ნი ხნის შემდეგ მობრუნდა. მეტე ორივე
 დამბახა საპარისწამლანა იმ ნაირათვე ჩავა-
 ბარე, როგორც ხმალი; მე გავაფრთხილე, საპა-
 რისწამლე ტუცხლს არ მიაგაროთ, თორემ თქვე-
 ნი სახელმწიფო სასახლე სულ ერთიანათ დაინგ-
 რევა მოქი; ამ ამბავმა ხელმწიფე მეტისმეტათ
 გააკვირვა. საათი რომ გადაუვტო და გაშინ-
 ვა, ხელმწიფე უარესთ გააკვირდა. გაშინჯვის

შემდეგ უბრძანა ორს თავის მსლებლებს, რომელებიც ყველასე უდიდესა იუვენსსა და სხათთა კეტსე დაეკიდათ და კეტა მხრით წაეღონ, ისე, როგორც ინგლისშია სსსმელს დათრევენ ბოჭკებით. სხათის ნიადაგი ხმარობა და იმის ისრის საარული ძლიერ ჰკვირვებდა ხელმწიფეს. იმას ადვალათ შეეკლა ამ ისრის საარულასთვის თვალა ედევენებია, რადგანც ამ ხალხს ჩვენსე უფრო გამჭრახსა თვალები მქონია. ამ სავანსე იმან მოსთხოვა ზსრა თავას სწავლულებს; მაგრამ—თვათონ მკითხველიც ადვილათ წარმოადგენს,—რომ სწავლულები ამ სავანსე ერთმანეთს ვერ დაუთანებოდენ.

ამას შემდეგ ჩავახარე თეთრი და შავი თული, ქისა, რომელშიც ცხრა დიდი და რამდენიმე წვრილმანა ოქრო იყო, სავარცხალი, კერცხლის საბურნუთე, ცხვირსახოცი და ჯიბის დავთარი. ხმალი, დამბახები და სახარისწამლე არსენალში წაიღეს, დანარჩენი კი უოკელითური მკვე დამიტოვეს.

ამას გარდა ერთი ჯიბე დაუთვალე რეზერვული
 დამრჩა. შიგ ერთი რწევილი სათვალე ქეონ-
 და (რომელსაც ხანდახან თვალის სისუსტის-
 გამომკვამრობ), ღურბინდი და სხვა-და-სხვა
 წვრილმალეულობა, რომელსაც ხელმწიფეთვის
 ანათურის ძნიშენელობა არ ქეონდა. ეს საგ-
 ნები მე ამ მიხენით გომისარებს არ ვაჩვენე,
 რადგანც მეშინოდა, რომ დამიკარგავდენ ან
 წამიხდენდენ, მათთვის რომ ჩამებარებინა.

III. — ამის დამწერი ძლიერ ასირებულ ნაირათ
ჯანთობს სელმწიფეს და ორივე სქესის დიდებას
ცობას. — ღილაბუტის სასახლეში დროს გულვერის
ბის აწერა. — დამწერს სსვა-და-სსვა შირთბებით
თავისუფლებას აძლევენ.

ერთხელ სელმწიფემ მოინდომა ჩემ გას-
სართველათ წარმოდგენა გიგენებინა. ამ საქ-
მეში ღილაბუტის მტხოვრებლები ყველა ხალ-
ხებს სჯობიან, რომელნიც კი მინახავს, —
როგორც სიძარდით, ეგრეთვე სიუხვით. ყვე-
ლანე უფრო მე გამართო ჯამბახების თამაშმა,
რომელნიც ერთ ნამტეტა ძათზე დახტოდენ.
ამ ოინებს ისეთი შირები შვრებინან, რომ-
ელნიც დიდი ადგილებისთვის ემსადებიან
და სელმწიფის ვარის კაცობას ეძებენ; ამის
გამო იმათ სიუმწივილიდგან ასწავლიან ამ გე-
თილშობილურ საგანს, რომელიც ყველანე უფ-
რო შესაფერია დიდვანცობისათვის. როცა რომე-
ლიმე დიდი ადგილი იტლებს, მოსამსახურე
პირის სიკვდილით, ანა და მით, რომ სელ-
მწიფე გურიისდებს (ეს ძლიერ სშირათ მო-

ხდება), ხუთა თუ ექვსა ამ ადგილას მ. შ. ე. ბელი ხელმწიფეს თხოვნას მიართმევს, ნების მიყენით მისი დიდებულება და სასახლე თოკზე ტეკვათ გაართონ; და ადგილი იმას ეძლევა, ვინც, თოკიდან ჩამოუვარდნელათ, ყველასე უფრო მაღლა ახტება. სშირათ ისიც მოხდება, რომ ხელმწიფე მაღალ ადგილის ჰატრონებსაც თოკზე ტეკვას უბრძანებს, მათი სამარდის გამოსახუნათ და საჩუკენებლათ, რომ ჯერ კიდევ არ დაუკარგავთ თავიანთი დირსება. «ფლიმნაჰი,» სახელმწიფოს უფროსი საზინაღარი, თურმე ერთ ხელის დადებანზე უფრო მაღლა ხტება, ვინემ ყველა სხვან დიდკატები. მე ის რამდენჯერმე ვნახე, როცა საშინლათ ხტიდა ერთ ჰატარი თიტარზე, რომელიც დაბმული იყო ჩუენი მკედის მათვის სისხო თოკზე. ამ გართვას სშირათ სამწუხარო ბოლო მოსდევს, რომელიც ყაველთვის სახელმწიფო არხიკებში შეიტანება. მე ჩუენი თვალთ ვნახე, რომ რი თუ სამი ადგილას მამაებელნი დაინტკვრენ. მაგრამ უარესი განსატდელი ად-

გებათ მინისტრებს, როცა მათ თვითონ სი-
მარდის გამოჩენის ბრძანება მოსდით, რად-
განც ისინი თავის გამოჩენას და სხვის ჯო-
ბასს გადაჭარბებულათ ცდილობენ, ისინი
თითქმის უოკლთვის სწავრლათ ეტემიან მი-
წაზე.

მე მაიბბეს, რომ ჩემი მოსკლის ერთი
წლის წინ ძლიმნაჰი აუცილებლათ თავს გა-
იტეხდა, მიწაზე ხელმწიოვის ხალიში რომ
არ დახუდროდა და სიკდილიდან არ გადაერ-
ჩინაო.

მეორე გარტვა მარტო ხელმწიოვესთვისა,
დედოფლისთვის და პირველი მინისტრისთვის.
ხელმწიოვე სუფრასზე სამს აბრეშუმის ძაღვს
სდებს, ალიოფერს, უკითელს და თეთრს. ეს
ძაღვე იმ პირების დასაჯილდოებლათ არიან
დანიშნულნი, რომელსაც ხელმწიოვე თავისი
წყალობით აბედნიერებს. ეს ტერემონია მისი
დიდებულების უმთავრესს სასტუმრო ოთახში
ხდება; მძაიებლებმა ისეთიარბი სიმარდე უნდა
გამოაჩინონ, რომ ჩემ დღეში მისი მსგავსი

მე არა მინახავს რა, არც ახალს და არც ძველ/
ქვეყანაში.

ხელმწიფეს ხელში ჯოხი უჭირავს; შანდიებ-
ლები ერთი მეორეს შემდეგ მიუსხლოვდებიან
და ჯოხზე გადახტებიან. ხანდისხან ჯოხის
ერთი ბოლო ხელმწიფის უჭირავს და მეორე
შირველ მინისტრსა; ხანდახან კი ჯოხი მარ-
ტო მინისტრს უჭირავს. ვინც ყველასზე უკვე-
თესათ გადახტება და ხტომის დროს უმჯო-
ბესს სიძარდეს და სიმჩატეს გამოიჩენს, ის
აღისიფერი ძაფით დაჯილდოვდება; ვინც, იმის
შემდეგ, ყველასზე უკეთესს სიძარჯვეს გამო-
იჩენს, ის ყუითელ ძაფს მიიღებს, და იმის მიმ-
ყოლი—თეთრს. ამ ძაფს ისინი ტანისამოს-
ზე იკერებენ; ის იმათ შემამკობელ საგნათ
იოვლება, რადგან იმათი კანტი უბრალო ხალხში
ეჭრეკვს და გულში კეთილშობილური სიამაყე
ჩაენერგება.

ერთხელ ხელმწიფემ მის სატახტო ქალაქ-
ში და ახლო-მანლო დაბარგებულ ჯარს გამო-
წუება უბრძანა, და ახირებული გართვა მოი-

გონა. იმან თქვნი დადგომა და თქვნიას გან-
 ზე გალაჯვა მიბრძანა. ამის შემდეგ ^{განსათ-}
 ვის სარდალს, ბებურს და გამოცდილ ღენე-
 რალს უბრძანა, ჯარი ომის წესით დაწყო
 და მთა-კატის ლაჯს ქვეშ გაატარეო. ქვეითი
 ჯარი ოცდა ოთხ-ოთხ კანთ დაემწკრივს, და
 ცხენოსანი — თექვსმეტ-თექვსმეტათ — ბარბანის
 ცემით, გაშლილი ბარბანებით, შუბებით. ^{ქვეითი}
 სანი ათასი ქვეითი კანთ იყო, და ათასი — ცხენო-
 სანი. მისმა დიდებულებამ ბრძანებთ გასცა, რომ
 ვინც, მარშის დროს, მე განსაკუთრებული მო-
 წიწებით არ მომეხურობოდა, სიკვდილით დას-
 ჯილი იქმნებოდა; მაგრამ ამ ბრძანებამ მაინც
 ვერ დაუშალა სოგიერთს სხალგასდა აფიცრებს
 თვალი მადლა აეწათ, როცა ჩემ თქვს შუა
 გადიოდენ. მართალიც რომ ვთქვა, იმ დროს
 ჩემი შარვლი ისეთ ცუდ მდგომარეობაში იყო,
 რომ ეს აფიცრები სიცილით უნდა დასაცი-
 ლიყვნენ.

მე იმტენი თხოვნა და არს მივართვი და
 გაუგზავნე ხელმწიფეს, ჩემი გასათავისუფლებ-

ლათ, რომ მისმა დიდებულებამ ბოლოს ეს
 საქმე ჯერ საჩქარო საქმეების რეკვსიმინდო
 და მეორე სახელმწიფო რეკვს. ამ უკანასკნელ
 რეკვში, რემ გათავისუფლებას წინააღუდ-
 გა მარტო მინისტრი «სკირემ ბოლგოლამი,»
 რომელიც ყოვლის უმიხეზოთ რემ მოწინა-
 აღმდეგეთ გამოვიდა. რეკვის დანარჩენი წევ-
 რები რემ მხარეზე იყვნენ და ხელმწიფემ მა-
 თი აზრი დაიტკიცა. რემი მოწინააღმდეგე
 მინისტრი «გალბეტი» იყო, ესე იგი ხო-
 ძალა-მთაკარი, და თავისი მოხერხებული გამ-
 გობით, იმას ხელმწიფის ნდობა დაუმსახუ-
 რებინ; მაგრამ ის მწარე და ახირებული კაცი
 იყო. იმან იმდენი ჭქნა, რომ რემი გათავისუ-
 ფლებას ზირობის მეზლები იმას მიანდეს
 დასაწერათ. ეს ზირობა მომიტანა მე თვათონ
 სკირემ ბოლგოლამმა, რომელსაც ორი მდივ-
 ნის თანაშემწე ახლდა, და მრავალი დიდკატე-
 ბი. ამ ზირობაების ასრულებას მე ფიტით უნ-
 და აღმეთქვა, და ჯერ ისე უნდა დამეფიცნა,
 რეგორც რეკვს ქვეყანაში იფიტებენ, და მე-

მე-როგორც ღილაბუტის განაღი იხსოვს.
 ამ ქვეყნის წესით, მარტხენა ხელმწიფის
 თქმის ნეკზე უნდა მოიქცინა, მარჯვენა ხე-
 ლის შუა თითი თავსებით ამეშვირა, და იმეგ
 ხელის ნეკი მარჯვენა უურის ბაბილოზე უნდა
 მქანოდა. და რადგან მკითხველს აღბათ ესურ-
 ვებს განიხროს ღილაბუტის სსსახლის მწე-
 ლობა და ჩემი გათავისუფლების წინამორ-
 ბედი ჰირობაები, მე სიტყვა-სიტყვათ გადმოვ-
 თარგმნე მთელი აქტი:

«გოლბანსტო მომარენ ელამე გერდილო
 შუქან მულე-ულე-გე, უოვლად ძლიერი იმბე-
 რატორი ღილაბუტისა, სიანპოვნება და შიში
 მთელი ქვეყნისა, რომლის სხელმწიფო სი-
 ვრცით ხუთი ათასი «ბლესტრუგის» არას (ესე
 იგი ირგვლივ თითქმის ოცდა ოთხა ვერსი),
 და ქვეყნის კ დეიდი უწევს, რომლის ერთი
 თვალის დხამხამებს ხელმწიფეებს მუხლების
 კანკალს დაწყებინებს, განაფხულივით სამხია-
 რულო, წაფხულივით სსსამოვნო, შემოდგო-
 მსავით უხვი და წამთარსავით ძრისხანე. ყუე-
 ლა ჩვენ სეუვარულს ქვეშევრდომებს და ხელ-

ქვეითებს, სალამი! ჩვენი ყოვლად უმაღლესი
 დიდებულება შემდეგ ზირობას წინადადებს
 «მთა-კაცს» — რომლის ასრულება იმან თავდა-
 ზირველათ მტკიცე ფიციით უნდა აღკვეთიქვას.

«1 მთა-კაცი ჩვენი კრტელი სამეფოდან
 არ უნდა გავიდეს, სანამ ჩვენს ნუბართვას არ მი-
 იღებს, ჩვენი დიდი ბეჭდით დამტკიცებულს.

«2 იმან თავის დღეში არ უნდა გაბედოს
 ჩვენ სატახტო ქალაქში შემოსულა, სანამ ჩვე-
 ნი ბრძანება არ მიუვა, — იმისთვის, რომ მტხვ-
 რებლებს ორი საათის წინ გამოუცხადდეს შან
 ყოფნის ბრძანება.

«3 მთა-კაცმა მარტო ჩვენ დიდ შარებზე
 უნდა ისეირნოს, მინდვრებში და ყანებში არ
 უნდა დადიოდეს; არც წვებოდეს.

«4 ხსენებულ შარებზე სეირნობის დროს, ის
 ყოველ დანისძიებას უნდა ხმარობდეს, რომ
 თუბ-ქვემ არ გაჟულიტოს რომელიმე ჩვენი
 ქვეშევრდომი, ან მისი ურემი და ცხენები. იმან
 არც ერთი ჩვენი ქვეშევრდომი, მისი უნებუ-
 რათ, ხელზე არ უნდა დაისვას.

«5 თუ საჭირო შეაქნა მმართველობის შიკრიკის საჩქაროთ სადმე გაგზავნა, კაცმა ეს შიკრიკი უოკელ მთვარესე ექვსი დღე თავის ჭიბუში უნდა ჩაისვას და ატაროს; და როცა ვუბრძანებთ, ჩვენ დიდებულების წინ ცოცხალი და უვნებელი წარმოვიდგინოს.

«6 მთა-კაცი ჩვენი მოკავშირე უნდა იეოს, ჩვენი მტრების წინააღმდეგ, რომელნიც ბლეძესკუს კუნძულზე ცხოვრებენ. იმან უოკელი ღონისძიება უნდა ისძაროს იმ სომალდების დასაღუშველათ, რომელსაც ჩვენი მტერი ჩვენზე დასაცემათ აწადებს.

«7 ზემოხსენებული მთა-კაცი, მოცლილობის დროს, ჩვენ ოსტატებს უნდა დაეხმაროს, მძიმე ქვების აწევად, ჩვენი გალანვის და საიმპერატორო შენობების მოსათავებლათ.

«8 იმის შემდეგ, როცა ხსენებული მთა-კაცი მტკიცეთ შემოგვივიცავს ზემო მოთვლილი ზირობების აღსრულებას, ის უოკელ დღე

ათას რგასს სამოცდა ოთხმეტი ჩვენი ქვე-
შევრდომის საყოფ სასმელ-საჭმელს მნიშვნე-
ობას თავისუფლათ შეეძლება ჩვენი დიდებუ-
ლებასთან მოახლოვება. — ნაბობებია ჩვენს სა-
სახლეში, ქ. ბელზაბორაკს, ჩვენი მეფობის
ოთხმოცდა მეთერთმეტე მთვარის მესამე
დღეს.»

მე დიდი სიხარულით დაკვივიტე და ზირ-
ბაზე ხელი მოკანწერე, თუმც ზოგიერთი მუხ-
ლები ისე საქები არ იყო ჩემთვის, როგორც
მე მესურვებოდა; მაგრამ ეს ხომალდ-მთავა-
რის სკირემ ბოლოგოლამის ხეჩი იყო. ბა-
ლოს ახსნეს ჭაჭვი და გაშთავისუფლეს. იმ-
პერსტორმა ჰატვი მტა და გათავისუფლების
ტერემონას დაესწო. დიდის მოწინებით ფეხ-
ქვეშ გავ გე და მადლობა შევსწირე; მაგრამ
იმან მოწყალე სახით ფეხზე წამოდგომა
მიბრძანა.

მკითხველს ჩემი გათავისუფლების აქტის
უკანასკნელ მუხლში შეეძლო შეენიშნა, რომ
ხელმწიფემ გადაწყვიტა უოკელ დღე იქდენა